

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SELİM ÖZDOĞAN DEMİRCİNİN KIZI İLE
YADE KARA’NIN SELAM BERLİN ADLI ESERLERİNDE
TÜRK VE ALMAN KADININA BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melahat ÖZĞAN

Enstitü Anabilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Nurhan ULUÇ

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

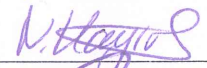
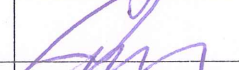
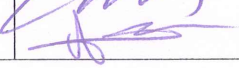
SELİM ÖZDOĞAN DEMİRCİNİN KIZI İLE
YADE KARA'NIN SELAM BERLİN ADLI ESERLERİNDE
TÜRK VE ALMAN KADININA BAKIŞ

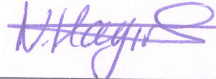
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melahat ÖZĞAN

Enstitü Anabilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı

“Bu tez 23/05/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Nerhan Uluç	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Töres	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AKIN	Başarılı	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLIK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	MELAHAT ÖZĞAN
Öğrenci Numarası	:	1460Y14001
Enstitü Anabilim Dalı	:	ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	SELİM ÖZDOĞAN DEMİRCİNİN KIZI İLE YADE KARA'NIN SELAM BERLİN ADLI ESERİNDEKİ TÜRK-ALMAN KADINA BAKIŞ
Benzerlik Oranı	:	%7
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.		
23.05.2019 Öğrenci İmza		
☐ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.		
Bilgilerinize arz ederim.		
...../...../20..... Öğrenci İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Nurhan ULUÇ Tarih: 23.05.2019 İmza: 		
☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

Yeryüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir diyen Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün, kadınlara getirdiği hak, eşitlik ve özgürlükler sayesinde günümüzde, rahatça okuyabiliyor, gezebiliyor, farkındalıklarımıza varabiliyoruz. Eşitlik konusunda kısıtlamaları kaldıran Ulu Önder'in sayesinde bugün dimdik her alanda yer alabiliyoruz.

Oysa tarih aralandığında, sayfalar açıldığında ve incelemeler başlandığında geçmiş dönem insanlarımızın, kadınların yaşadıkları daha doğrusu yaşayamadıkları hayatlar dizin dizin karşımıza çıkmaktadır. Kadının var olarak bile sayılmadığı dönemlerden günümüzdeki değişim göze çarparken bu çalışmamız ile değişimden önceki yaşamı incelemiş bulunmaktayız.

Bu çalışmanın ilk aşamasından itibaren her türlü maddi, manevi ve bilimsel çalışmalarıyla, desteğini esirgemeyen ve sabrıyla çalışmanın şekillenmesine büyük katkı sağlayan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nurhan Uluç'a,

Lisans öğrenimimizden bu yana desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Muharrem Tosun'a, Dr. Öğr. Üyesi Ayla Akın'a, Dr. Öğr. Üyesi Cüneyt Arslan'a, Dr. Öğr. Üyesi Alper Keleş'e,

Hayatımın her daim içinde bulunan bana daima güç veren babam Arif Musa Alday'a, sevgili eşi Müslüme Alday'a, ablalarım Nazlı Aydemir ve Derya Bayar'a, abim Harun Alday'a, tüm aileme,

En zor günlerimde yanımda olan, çalışmamın başından sonuna kadar araştırmama yardım ve destek sağlayan, sevgili eşim Ömer Özğan'a,

Minicik yüreği ile uzun yollarda her daim yanımda olan oğlum Mustafa Özğan'a,

Son olarak hayatta olmayan fakat her daim kokusunu, sesini, desteğini hissettiğim canım annem merhum Nihal Alday'a

Teşekkür Ederim.

Melahat Özğan

23.05.2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ	5
1.1 Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Tanımı ve Tarihçesi	5
1.2 Karşılaştırmalı Edebiyatın Toplumdaki Yeri	10
1.3 Karşılaştırmalı Edebiyat Alanının İnceleme Yöntemleri	11
1.3.1 Eserin Kendini Esas Alan Yöntemler	11
1.3.2 İkincil Kaynaklara Yönelik İnceleme Yöntemleri	14
BÖLÜM 2: YADE KARA İLE SELİM ÖZDOĞAN'IN EDEBİ KİŞİLİĞİ	19
2.1 Göç Edebiyatı.....	19
2.2 Selim Özdoğan'ın Biyografisi ve Edebi Kişiliği	21
2.2.1 Selim Özdoğan'ın Eserleri	24
2.3 Demirci'nin Kızı Adlı Eserin Özeti	25
2.4 Yade Kara'nın Biyografisi ve Edebi Kişiliği	26
2.4.1 Yade Kara'nın Eserleri	28
2.5 Selam Berlin Adlı Eserin Özeti.....	28
BÖLÜM:3 DEMİRCİNİN KIZI VE SELAM BERLİN ESERLERİNDEKİ TÜRK- ALMAN KADININA BAKIŞ	31
3.1 Türk Toplumunda Kadın Olmak.....	31
3.2 Almanya'da Kadın Olmak	33

3.3 Yade Kara'nın Selam Berlin Eserindeki Kadınlar	34
3.3.1 Selam Berlin Eserindeki Türk Kadınlar	34
3.3.2 Selam Berlin Eserindeki Alman Kadınlar	42
3.4 Selim Özdoğan'ın Demircinin Kızı Adlı Eserindeki Kadınlar	50
3.5 Selam Berlin ve Demircinin Kızı Romanlarında Kadınların Benzer ve Farklı Yönleri	74
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA	81
ÖZGEÇMİŞ.....	85

KISALTMALAR

Prof. : Profesör

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

Bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

Doç. : Doçent

Yay. : Yayınevi

Öğr. : Öğretim

Dr. : Doktor

vb. : Ve benzeri

vs. : Ve saire

yy. : Yüzyıl

s. : Sayı

ss. : Sayfa Sayısı

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Selim Özdoğan'ın Demircinin Kızı ile Yade Kara'nın Selam Berlin Eserlerinde Türk ve Alman Kadınına Bakış			
Tezin Yazarı: Melahat Özdoğan		Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nurhan ULUÇ	
Kabul Tarihi: 23.05.2019		Sayfa Sayısı: V (Ön kısım) + 85	
Anabilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı			
Edebiyatın en önemli yan dallarından biri olan Karşılaştırmalı edebiyat, günümüzde yıldızı parlayan ve önem gören bir bilim dalıdır. Karşılaştırmalı Edebiyat iki eserin karşılıklı olarak incelenmesi; benzerlik ve farklılıkların gösterilmesi konusunda yardımcı olur. Öncelikle Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, anlam, tarihçe ve önemi olarak anlatılmıştır. Türkiye’de kullanım alanlarına yer verilmiştir. Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi anlatıldıktan sonra, yazarların edebi kişiliklerine yer verilmiştir. Selim Özdoğan ve Yade Kara’nın da yer aldığı göç edebiyatı anlatılarak, yazarların yaşamış oldukları döneme ayrıntılı şekilde inceleme yapılmıştır. Teorik kısımdan sonra uygulamalı olarak eserlere geçiş yapılmış ve analiz edilmiştir. Bu eserde de iki eser; Selam Berlin ve Demircinin Kızı, Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminden faydalanılarak karşılaştırılmıştır. Romanlarda geçen Türk ve Alman kadınları teker teker incelenmiş ve analiz edilmiştir. Türk ve Alman kadınlarının yer almış olduğu dönemlerin, kadınlara yönelik özellikleri, benzerlikleri ve farklılıklarına dikkat çekilmiştir. Kadınların yaşamış oldukları zorluklar, fedakârlıklar gösterilmek istenmiş ve bu sorunların Türk-Alman kadınlarının eşit yaşayıp yaşamadıkları gözlemlerle analiz edilmiştir. Anadolu’nun unutulmuş sayfaları aralanarak, eski gelenek ve görenekler, dönemin Almanya’sı ile ilişkilendirilmiştir. Selim Özdoğan’ın Türk kadınları ile Yade Kara’nın Alman kadınlarının yaşam tarzları alıntılar ve örneklerle ortaya koyulmuştur. Türk kadınlarının eski zaman Anadolu döneminde yaşadıkları fırtınalı dönemler, Almanya’da yaşayan kadınların dönemiyle karşılaştırılmıştır. Amacında yaşanan olumsuz hayata dikkat çekmeye çalışılmıştır. Sonucunda ise dikkat çekilen bu durumlar için çözüm önerileri gösterilmeye çalışılmıştır.			
Anahtar Kelimeler: Kadın, Türk Kadını, Alman Kadını, Anadolu			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph. D.	☐
Title of Thesis: View of Turkish-German Woman in Selim Özdoğan's "Demircinin Kızı" and Yade Kara's "Selam Berlin"			
Author of Thesis: Melahat ÖZĞAN		Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Nurhan ULUÇ	
Accepted Date: 23.05.2019		Number of Pages: V (pre text) + 85 (main body)	
Department: German Language and Literatur			
Comparative literature, which is one of the most important side branches of literature, is a science which shining and important. Comparative literature; helps to show similarities and differences, mutually examination of two Works. Firstly, Comparative Literature Science is explained as meaning, history and importance. Usage areas are located in Turkey. After describing the science of comparative literature, the literary personalities of the authors are included. Migration literature, including Selim Özdoğan and Yade Kara, has been explained and a detailed study of the period in which the writers lived was made. After the theoretical part, it was applied to the works and analyzed. Two works in this work; Selam Berlin and the Demircinin Kızı, Comparative Literature was compared by utilizing. Turkish and German women in novels were examined and analyzed one by one. Periods of Turkish and German women, her's characteristics, similarities and differences were noted. The difficulties, sacrifices and problems of women were asked to be shown and these problems were analyzed by observing whether Turkish-German women lived equally. Opening the forgotten pages of Anatolia old traditions and customs have been associated with Germany of the period. Selim Özdoğan's Turkish women, Yade Kara's German women are explained with extracts and examples. Turkish women experienced stormy periods in ancient times in Anatolia and this was compared with the period of women living in Germany. As a Purpose tried to draw attention to the negative life experienced. As a result, it is tried to show solution suggestions for these cases.			
Keywords: Female, Turkish Woman, German Woman, Anatolia			

GİRİŞ

Asırlardır yaşayan insan toplulukları, uygarlıklar, devletler kısacası milyonlarca insan yeryüzünden gelip gitmiştir. Milyarlarca insan doğmuş, milyarlarca insan ölmüştür. Ölümünün çoğu, benliklerini kurabilmek ya da devam ettirebilmek adına yaptıkları savaşımlardan, kavgalardan kaynaklanmaktadır. Dünya üzerinde yaşanabilir bir hayat kurmak kimine göre kolay, kimine göre zor, kimine göre hiç gerçekleşmemiştir.

Bütün yaşanan bu olaylardan sonra ise geriye sadece bıraktıkları izler kalmıştır. Bu izleri yakalayabilmek, o hayatlara dokunabilmek ve onları anlayabilmektir bütün bu eserin içeriği. Çalışmamızda Anadolu’da hüküm sürmüş uygarlıklardan geriye kalan Türk kadınlarının ve yine yüzlerce savaş atlatmış, kendini bulmaya çalışmış Alman kadınlarının hayat şartları, eserlerdeki kadın kahramanlar ile analiz edilmeye çalışılmıştır.

Kadın binlerce esere ilham kaynağı olmuş en önemli motiftir edebiyatta. Çalışmada ele alınan Selim Özdoğan’ın “Demircinin Kızı” ve Yade Kara’nın “Selam Berlin” eserlerinde de geçmiş dönem insanların hayat hikâyelerini anlatılarak kadın motifleri kullanılmıştır. Adı geçen eserlerin orijinal dili Almancadır. Aynı kültür ve dille büyüyen yazarların bu eserleri içeriğinde farklı kültürlerle ev sahipliği yaptığı söylenebilir. Çalışmamızın konusuyla bağlantılı olarak, Selim Özdoğan’ın eserindeki Türk kadın figürlerine, Yade Kara’nın eserinde ise Alman ve Türk kadını figürlerine yer verilmiştir. Bu benzerlik çalışmanın kuramsal olarak karşılaştırmalı edebiyat bilimin açısından değerlendirilmesini de gerekli kılmıştır.

Çalışmamızda eserlerin Türkçe çevirileri kullanılarak iki ayrı toplumunun kadın figürleri detaylı bir şekilde incelenip, bilimsel analiz çalışmalarıyla sonlandırılmıştır. Demircinin Kızı eski Anadolu dönemini anlatmakta, Selam Berlin ise modern hayata adım atmış bir Almanya dönemini anlatmaktadır. Eski dönemlere baktığımızda, eskilerin yenilerle aynı olmadığı, zor şartlara sahip oldukları, yeni jenerasyonun ise değiştiği ve kuralların bozulduğu görülmektedir. Eski Anadolu kadınları kör düşüncelere, çağdaş ve modern olmayan hayata pranga takılarak mahkûm edilmiştir. Toplumun dayattığı örf, adet ve gelenekler, kişi özgümlüklerini kısıtlayacak şekilde uygulanmıştır. Aynı zamanda küçük mutluluklarla kocaman olan Anadolu kadınlarının yürekleri, devleşen hayat hikâyeleri ile yansıtılmıştır. Her zorluğa karşı, hayata

göstermiş oldukları direnme tutumları ile ne kadar güçlü oldukları da gösterilmiştir. Bizlere bu zor ve çetin yaşamdan bir kesiti, tarihin tozlu sayfalarını aralayarak anlatan Selim Özdoğan'ın eserini, Türk kadınlarının sorunlarına ve hayatlarına dikkat çekmek amacıyla rehber edindik. Alman kadınları ise Türk kadınlarına oranla zincirlerini kırmış, eğitimlerini alan ve yaşamak istediklerini yaşayan aşırı özgür yaşam tutumlarıyla anlatılmıştır. Yade Kara'nın çoğunluğu Almanya da geçen, Türk ve Alman kadınlarına yer verdiği bu romanını, Türk kadın figürleri ile karşılaştırılacak Alman kadınlarının yaşam şartlarını görmek ve dikkat çekmek amacıyla seçmiş bulunmaktayız.

Çalışmanın Konusu

Kadın, anlatılması oldukça geniş ve kapsamlı bir imgedir. İki kitap seçilmesi ve içerikte yer alan kadınların incelenmesi onun öncesinde Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimine yer verilmesiyle genelden özele ilerleyen bir akış sağlamıştır. Sadece birkaç kadın ve onların yaşam hikâyesi yerine, aynı dilde yazılmış iki eserin, farklı iki kültüre ait kadınları incelenmiştir. Yazarların anlatmış olduğu bilgiler dâhilinde kadınla ilgili olumlu ve olumsuz detaylar incelenmiştir.

Demircinin Kızı ile Selam Berlin romanları içerisinde yer alan kadın figürleri tek tek anlatılarak yaşam biçimleriyle, benzerlik ve farklılık yönleriyle karşılaştırılması çalışmamızın ana konusu olmuştur.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, evrensel anlamda önemli olan kadın konusunu, kadına karşı tutumu, düşüncelerini, yaşayış biçimlerini, özelliklerini, haklarını ne kadar bilip, ne kadar kullanabildiklerini inceleyerek Karşılaştırmalı Edebiyat bilimi başlığı altında açıklamaktır.

Türk ve Alman kadınları teker teker incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Sadece kadın kavramı olmasının dışına çıkılarak, sahip olduğu ve yahut olmadığı olgular, haksızlıklar gösterilmek istenilmiştir. Özellikle Türk kadınlarının ne gibi sorunlar içerisinde yaşadıklarını ve neler ile mücadele ettiklerini göstermek hedeflenmiştir. Bu hedefin amacı eskiyi unutmadan, sağlam temel ile modern hayatı, hak ve özgürlükleri kazanan kadınların daha ileriye ulaşmasını sağlamaktadır.

Yade Kara ve Selim Özdoğan'ın yazmış oldukları eserlerinde ki kadınlar sorunsal bağlamında nasıl ele alındığı ve sonuçları çalışmamızın temel kavramını oluşturmuştur.

Çalışmanın Önemi

Kadın temalı yazılan bu eser, kadına karşı olan tavırlar, tutumlar irdelenerek kadınların yaşamış oldukları problemler açıklanmaya çalışılmıştır. Kadın olgusunun önemi vurgulanmıştır. Küçük yaşta, sorgusuzca evlendirilmelere dikkat çekilmiştir.

Kadınların, erkeklerin karşısında konuşma hakkına sahip olmadıkları gösterilmiştir. Haklıyken, kendilerini savunamamaları, okumak istedikleri halde okutulmadıkları, kaygı ve endişeler ile yaşadıkları gösterilmiştir Aynı dönem Almanya'daki kadınların yaşamış oldukları hayat ve standartlar açıklanmıştır. Özgürleşmiş beden ve ruhlarından bahsedilmiştir.

Her iki kitabın kadınları, ayrıntılarıyla incelendikten sonra örneklerle karşılaştırılmıştır. Kadının sadece kendisi için değil, toplum için, çocukları ve eşi için önemli olduğu gösterilmiştir. Çalışmanın yapılmasıyla kadının okumasının, eğitilmesinin, çalışmasının, birey olup, birey kazandırabilmek için önemli olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır Yaşadıkları olumsuzluklara, hayatını olumsuz şekilde etkileyen olgulara katlanmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Türk ve Alman Edebiyatına önemli katkıda bulunan Yade Kara'nın Selam Berlin ve Selim Özdoğan'ın Demircinin Kızı eserlerindeki kadın figürünü Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi teorisiyle inceleyeceğimiz bu çalışmanın ilk bölümünde, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi açıklanarak tezimizin ilk bölümü başlatılmıştır.

Eserin içeriği üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, teorisi, tarihçesi, öncüleri, Türk toplumundaki yeri ve bu bilimin kullanım alanları anlatılmıştır.

İncelemenin ikinci bölümde ise incelenek eserlerin yazarları olan Selim Özdoğan ve Yade Kara'nın biyografileri ve edebi kişiliklerine yer verilmiştir ve eserlerinden bahsedilmiştir. Kitapların özetleri yazılmıştır. Buna ek olarak yazarlarında yer almış oldukları Göç Edebiyatı açıklanmıştır. Bu sayede yazarlar hakkında ve yazmış oldukları eserler hakkında bilgiye sahip olma imkânı sunulmuştur.

Üçüncü ve son bölümde ise teorik bilgiler bitirilerek eserler uygulamalı olarak analiz edilmiştir. İlk önce Selim Özdoğan'ın yazmış olduğu Demirci'nin Kızı adlı romanındaki Türk kadınları detaylı şekilde analiz edilmiştir. Eserde Alman kadınları bulunmadığı için, Alman kadınlarına yer verilmemiştir. Ardından Selam Berlin eserindeki Türk ve Alman kadınları detaylı şekilde analiz edilmiştir. İki eserde yer alan Türk ve Alman kadınları benzerlik ve farklılıklarıyla karşılaştırılarak incelemeye son verilmiştir.

BÖLÜM 1: KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ

Karşılaştırmalı Edebiyat, karşılaştırma yapılacak eserler için bilimsel bakımdan oldukça önemli ve kullanılmasıyla çalışmada kolaylık sağlayacak önemli bir alandır. Karşılaştırılacak alanların çoğalması ve eserlerde çalışmaya ivme kazandırılabilmesi için Karşılaştırmalı Edebiyat kendi içerisinde yöntemlere ayrılmıştır.

Bu bölümde çalışmamızın akışını kolaylaştırması açısından ve edebiyatın en önemli yan dallarından olan Karşılaştırmalı Edebiyat, teorik bilgiler ışığında, önemli yazarların alıntılarıyla detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.1 Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Tanımı ve Tarihçesi

Karşılaştırmalı Edebiyat, yeryüzünde var olmuş, hüküm sürdürmüş ve sürdürmeye devam eden toplumların, kültürlerin, sanatın ve daha da ötesi edebiyatın kendi içinde veya dışında olduğuna bakılmaksızın, bütünü ele alınıp karşılaştırılarak analiz edilmesidir. Karşılaştırma kendi içinde benzerlikleri, farklılıkları, düşünceleri, dönemin özelliklerini ve sayılabilecek birçok kavramı ortaya çıkartmak amacıyla yapılır. Örneğin Alman Edebiyatından bir yazarın yazdığı dönemsel roman ile Türk Edebiyatından bir yazarın yazdığı dönemsel roman karşılaştırılabilir, fikirler, benzerlikler, farklılıklar beyan edilebilir. Bu sayede Medeniyetlerin yaşantılarına, kültürlerine sanat etkinliklerine dokunmak daha rahat olmakla birlikte, istenilen araştırma daha da kolaylaşır.

Bu karşılaştırmalar sadece edebi konulara dayanmamakla birlikte birçok bilimsel alanları da içerebilir. Edebiyatların karşılaştırılmasıyla çıkan sonuç; zaman zaman yeni bilimsel alanlara da kapı açar. Karşılaştırmalı Edebiyat bilimi konusunda Aytaç (bkz. 2009: 7) görevi, işlevi, farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmektir diye tanımlamıştır.

Kefeli ise (bkz. 2000: 9) Karşılaştırmalı Edebiyatın, farklı ulusların, farklı dil ve kültürlerin edebi metinlerini inceleyerek, birbirleri arasındaki paralelliği, benzer ve farklı noktaları tespit ettiğini ve bunu yaparken aynı zamanda felsefe, sosyoloji, psikoloji, sinema gibi sahalarla edebiyat arasında bağlantı kurarak daha geniş bir perspektif kazandırdığını belirtmiştir.

Wellek (bkz.1993:34) ise Karşılaştırmalı Edebiyatın, sadece iki milli edebiyat arasındaki münasebetleri incelemek, ikinci derecedeki yazar, çevirmen ve eserlerle uğraşmak zorunda kalmak olduğunu belirtiyor.

Karşılaştırmalı Edebiyat yapmak isteyen bir yazar elbette bu kuramın temel maddelerini göz önünde bulundurarak, analizlerini yapar. En önemli kavram ise yazarın ne istediğidir: “Edebiyata yönelik araştırmalar ve incelemeler gerek tarihsel gerek eleştirel açıdan değerlendirilebileceği gibi aynı zamanda herhangi bir ulusa özgü ya da uluslararası hatta karşılaştırmalı olarak da dizgeleştirilebilir” (Uluç, 2011:102).

Ne kadar araştırma yapacak olursak olalım, Karşılaştırmalı Edebiyat bilimi yaparken en önemli husus karşılaştırma yapmaktan geçiyor. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda çıkan sanat eserlerini de değerlendirmek ve sonuçtan ürün çıkarmakta yazara kalıyor.

“Karşılaştırmalı Edebiyat; analoji, akrabalık ve etkileşim bağlarının araştırılması suretiyle, edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zaman ve mekân içerisinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebi metinleri birbirine yaklaştırmayı amaçlayan yöntemsel bir sanattır. Yeter ki bu edebi metinler birçok dile ya da kültüre ait olsunlar; onları daha iyi tanımlayıp anlamak ve onlardan zevk alabilmek için aynı geleneğe ait bulunsunlar” ¹(Rousseau-Claude Pichois, 1994: 1).

Bazı kuramcılar Karşılaştırmalı Edebiyat bilimini eserlerini tanıtmada ve üstünleştirmede bir gereklilik gibi görmüş hatta sadece bu husustan faydalanabilmek adına eser yazıp, Karşılaştırmalı Edebiyat yapmaya çalışmışlar ve neticesinde; sanatlarını, görüşlerini, biçimlerini daha kolay ifade edebilip, rahatça tanıtabildiklerini göstermişlerdir. Araştırmalarımızda çıkan bu düşünce oldukça mantıklı gelmekle birlikte, bu fikri kullananların başında Voltaire(1694-1778) gelmesi daha da büyüleyici gelmiştir. Yani Voltaire eser oluştururken Karşılaştırmalı Edebiyatı asıl amacının dışında yöntemelleştirmiş ve yaptığı sanat eserlerini bu başlık altında taşıyarak meydana çıkarmıştır. Arno Kappler “Der literarische Vergleich” adlı eserinde Voltaire için kısa şöyle bahsetmiştir: “Karşılaştırma yöntemi yardımıyla Voltaire, yabancı yapıtları veya yazarları Fransa’da tanıtmayı amaçlar. Buradaki düşüncesi, yazına ilişkin görüş oluşturmak ve araştırmaların daha da kapsamlı bilgiler çerçevesinde temellendirilmesini gerçekleştirmektir” (Sakallı,2006: 13).

¹ M.Andre Rousseau-Claude Pichois, Karşılaştırmalı Edebiyat (Çev. Mehmet Yazgan), MEB Yay. İstanbul 1994, s.182.

Karşılaştırmalı Edebiyat biliminin çıkış noktasına yani tarihçesine geçmeden önce Goethe'nin şu sözüyle başlayabiliriz: “Tabiat tarihi zaten karşılaştırmaya dayanır”. Goethe'nin bu sözü 1795 yılında yayımlanmış olduğu “Erster Entwurf Einer Allgemeinen Einleitung in die Vergleichende Anatomie” adlı anatomi yazısında yer almıştır. Bununla birlikte Karşılaştırmalı Edebiyatın tamamıyla çıkış noktası ve parlaması ise yine Goethe'ye ait “Weltliteratur/Dünya Edebiyatı” kavramıdır. İşin aslında oldukça karmaşık olan bu bilimi, Goethe; “Dünya Edebiyatı” kavramını uluslararası nitelikte ve üstünlükte, uluslararası birleştirici bakışı ile ele alıp özümsetmeye çalışmıştır. Aslında bu söz ilk defa Christoph Martin Wieland'ın cümlelerinden çıkmıştır fakat içini tam olarak dolduran Goethe olmuştur. Goethe “Dünya Edebiyatı” kavramını uluslararası nitelikte ve üstünlükte, uluslararası birleştirici bakışı ile almıştır. Bunu örnekle birlikte daha iyi anlayacak olursak eğer Gürsel Aytaç'ın vermiş olduğu “Faust efsanesi” isabet olacaktır. Dr. Faust efsanesi Ortaçağ'ın halk kitaplarından sonra 16.yy 'da İngiliz şair Marlowe tarafından ele alınmış, Alman edebiyatında ise 18.yy'da Lessing, 19 yy' da Goethe, 20 yy'da da Thomas Mann'a konu olmuştur. Efsane aynı ama işleniş her yüzyılda farklı yanları Karşılaştırmalı Edebiyat araştırmacılarının birçoğunu çekmiş, onlara malzeme sunmuştur(bkz.Aytaç,2009). Faust bizim bu konu için tek başına bile birçok örneği vermiş kadar kuvvetli bir efsane. Ve Goethe'nin Weltliteratur/Dünya Edebiyatı kavramına da kendi başına açıklık getiriyor. Yani bir efsaneyi sadece bir yazara, bir ülkeye, bir duyguya, bir zihniyete, bir kültüre iliştermeye çalışmıyoruz. O eserin yazarlar tarafında bir nevi evrenselleştirildiğini görebiliyoruz.

Zemanek ve Nebrig(bkz. 2012: 10-11)'e göre Dünya Edebiyatı kavramı gerçek değildir fakat somut kavramlar birbirleriyle karşılaştırılıp ve yeni genel teorik unsurlar elde ediliyorsa Karşılaştırma alanında algılanmalıdır. Goethe'nin “Dünya Edebiyatı” kavramı ortaya çıktıktan sonra karşılaştırmalı edebiyata yepyeni bir boyut gelmiş, birçok yazarın etki ve tepkisini toplamakla birlikte Karşılaştırmalı Edebiyat daha heyecanlı hale gelmiştir. Cl. Pichois ve A.m Rousseau (Rousseau-Pichois, 1994: 18) Karşılaştırmalı Edebiyatın tarih öncesi dönemlere dayandığı düşünceleri şu cümlelerde geçmiştir: “Karşılaştırmalı Edebiyatın geçmişinin, kelimenin dar anlamıyla, tarih öncesiyle karışması oldukça muhtemeldi...” Villemain 1829da Sorbon 'da verilen Fransız edebiyatı dersinde Karşılaştırmalı Edebiyat dersine yer verir. Bu bilime apayrı bir perspektif kazandırır. “Villemain tarafından Sorbonne'da verilen Fransız edebiyatı

dersleriyle uygulanan Karşılaştırmalı Edebiyat, edebiyat alanında yeni bir ufuk açar” (Aydın, 2014: 2) .

Görünürde oldukça karışık duran ve açıklanması güç olan Karşılaştırmalı Edebiyat bilimi kavramım tarih öncesine dayandığı bilinmekle birlikte; Fransa’da Villemain’ın öncülüğünde ders olarak okutulmaya başlanmakla ilerleme kaydetmiştir. “Fransa’da en önemli öncüler Villemain, Ampere Chasles olmuştur” (Rousseau-Pichois, 1994: 21). Arslan (2017: 14) ise “Almanya, Avusturya ve İsviçre gibi Orta Avrupa ülkelerine baktığımızda Karşılaştırmalı Edebiyat yaklaşımının buralara yaklaşıp yarım yüzyıl sonra ulaştığını söylemek mümkündür”.

ABD ‘de ise Karşılaştırmalı Edebiyat eğitimi ilk 1890 yılında Harvard Üniversitesinde başlamış, 1899 yılında ise Columbia Üniversitesinde kurularak devam ettirilmiştir.

“Nazi baskısından kaçıp ABD ‘ye sığınan Helmut Hatzfeld, Leo Spitzer ve Erich Auerbach gibi Alman Romanistler, bu ülkede karşılaştırmalı edebiyat bilimine önemli katkı sağlamıştır. Nitekim Baldensperger’in öğrencileri olan Paul Hazard ve Paul von Tieghe, Amerika’da karşılaştırmalı edebiyat biliminin en önemli temsilcilerindendir” (Bayram,2004: 3).

Rusya’da bu konuyu işleyen ilk kişi Alexandre Veslovski olmuştur. Aytaç (bkz.2001: 40) ise Almanya’ da ve Almanca konuşulan ülkelerde bu bilimin yaygınlaşmasını Macar asıllı Hugo von Meltzl ‘in “Zeitschrift für Vergleichende Literatur” adlı bilimsel derginin yayınlanmasıyla ilerlemesine bağlar.

Türkiye’de Karşılaştırmalı Edebiyat alanının yaygınlaşması 1900’lı yıllarda başladığı görülmektedir. Ülkemizde 1900’lı yıllarda bir devlet ve bir vakıf üniversitesinde olmak üzere Karşılaştırmalı Edebiyat bölümü açılmıştır. Cemil Meriç’in Cumhuriyet devrinde batı ağırlıklı olarak dışa açılmaya doğu ve uzak doğuyu eklediği için Karşılaştırmalı Edebiyat biliminin Türkiye’deki hazırlayıcıları arasında ayrıcalıklı bir konumda görülür(bkz.Aytaç, 1997: 34).

Cemil Meriç’in dışında Namık Kemal (1840-1888), Halit Ziya Uşaklıgil (1866-1945), Halide Edip (1882-1964) gibi önemli edebiyatçı isimlerin, Batı edebiyatı ile Türk edebiyatını karşılaştırma yoluna gittiklerini Bayram (bkz.2004: 4) belirtmiştir. Özellikle Fransız edebiyatı rol model seçilerek karşılaştırma yapılmıştır.

Ülkemizde Karşılaştırmalı Edebiyat adına yapılan çalışmalar oldukça az görülmekle birlikte en önemli çalışmaların da yerleşmemiş olması Enginün tarafından şöyle kaleme alınmıştır:

“Ülkemizde önce Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde başlatılmış olan bu çalışma sahası, araştırmanın bağlı olması gereken Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün dışında olması yüzünden kökleşememiştir. Cevdet Perin’in İstanbul ve Ankara üniversitelerinde bir süre yürüttüğü bu çalışmalar, onun ayrılmasından sonra durmuştur. 1964’ten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde yaptırılan doktora tezleri ve Mukayeseli Edebiyat derslerinin lisans programına alınmasıyla bir süre devam etmişse de verimli olamamıştır. Değişik kültür çevrelerinden beslenmiş olan Türk edebiyatı için mukayeseli edebiyat çalışmaları büyük önem taşıdığı halde, üniversitenin genişlik taşıması gereken ufku, hemen hemen her bölümün içinde kapanmıştır. 1928 öncesi metinlerin eski harflerle olması da araştırmacıları ek hazırlık beklemektedir. Bu yüzden de batı ve doğu yabancı edebiyatlarının uzmanları, Türk edebiyatını bilmemekte, Türk edebiyatıyla uğraşanlar da diğerlerine kayıtsız kalmaktadırlar.” (Enginün, 1992: 17-18)

Oysa Komparastik çalışmalar şekillenmeye, bütünleşmeye giden en önemli yollardan birisidir. “Karşılaştırma, ulusal üstü değerlendirme, Komparastiğin temel ilkesidir”(Aytaç,2001). Bu bilim dalı üzerine edebiyatçılar tarafından özellikle konunun daha iyi bir hal alması açısından çalışmalarını devam ettirmektedir. Uluç (2015:169) “Küreselleşmenin bir sonucu olarak, bugün Türk ve Alman edebiyatının özel bir önemi olduğu anlaşılabılır. Türk kökenli Alman yazarlar tarafından yazılmış çok fazla eser vardır” ifadesinde bulunmuştur. Edebiyatçılarımızın yapmış olduğu bu çalışmaların Karşılaştırmalı Edebiyata değer kattığı oldukça aşikârdır. Karşılaştırmalı Edebiyata ciddi katkı sağlamış yazar Jale Parla’nın 2011 yılında yayınlamış olduğu “Don Kişot’tan Bugüne Roman” adlı eser bu alanda incelenebilecek en önemli çalışmalardan biri olarak gösterilmektedir.

Aytaç’a (bkz. 2009: 75-78) göre Karşılaştırmalı Edebiyat alanında dikkat edilecek hususlardan bazıları şunlardır:

1. Karşılaştırmalı bir edebiyat incelemesi yapacak olan araştırmacı, yapacağı araştırmanın Giriş ’inde keşfettiği ortak konunun ne olduğunu, bunu nasıl keşfettiğini belirtmekle işe başlar.
2. Karşılaştırmının objesi olan eserlerin incelenmesinden önce, o eserlerin yazarları hakkında tanıtıcı bilgiler verme, yine ilk ana bölümlerde yapılmalıdır.
3. Ortak konu, motifler, tek tek incelenmeli, ama sonra mutlaka işlenişlerindeki farklılıklar, uygulanan inceleme yöntemi çerçevesinde açıklanarak belli bir zemine oturtulmalıdır.

4. İncelenen eserler farklı dönemlere aitse ortak konunun ve motiflerin işlenişindeki edebî ve düşünsel akıma değin farklılıklar ortaya çıkarılmalıdır.

5. İki eser arasındaki benzerliklerin, yazarlar arasında kimin verici kimin alıcı olduğunun izini sürmek ve bunu keşfetmek araştırmacıya belli bir zevk verebilir, ama orijinalliğin etkilerden azade olmak anlamına gelmediğini, önemli olanın o etkileri nasıl hal hamur edip yeni bir şey ortaya çıkarmak olduğunu bilmek gerek. Karşılaştırmalı edebiyat araştırmacısı işte bu gerçeği göz ardı etmeksizin, alıcının kendi yaratısına yeni neler kattığını bulup gösterirse ‘usulünce’ iş görmüş, etki avcılığını ilkel bir zevk halinden kurtarmış olur.

1.2 Karşılaştırmalı Edebiyatın Toplumdaki Yeri

İnsanoğlu var olduğu süreçten itibaren edebiyatın bir parçası olmuştur. Edebi eserler oluşturulurken malzeme olarak; hüzne, acıya, sevince, aşka, hayal gücüne, duygulara ve çoğaltabileceğimiz daha birçok hisse yer verilmektedir. Alışagelmiş duygularla, düşüncelerle, toplum olgularıyla yazılan eserler, bir süre sonra yenileşmeye, globalleşmeye, farkındalık yaratma peşine girerler. İşte tamda bu ideoloji kapsamında Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi devreye girer.

Evrenselleşmek adına var olmanın, inceleme yapmanın en iyi alanı bu bilim dalıdır. Üstelik yazarlar için görüngü olma yollarından da bir tanesidir. Çünkü bu fenomenleşmeyle birlikte kültürel iletişim ve etkileşimin artması haline gelmesi kaçınılmazdır. Çok bilindik bir eser ile karşılaştırma yöntemine gidilmesi; olanakların artmasına katkı sağlar.

Karşılaştırmalı Edebiyat ülkemizde henüz istenilen seviyeye ulaşamamakla birlikte bir önceki bölümde de belirttiğimiz gibi 1900’li yıllardan sonra farklı dönemlerde farklı üniversitelerde bölümleri açılmış ve çeşitli yazarlar tarafından araştırma yöntemlerine gidilmiştir. Aytaç’ın çalışmasında ifade ettiği üzere ilk kez 1943 ile 1960 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim elemanı doçent Perin tarafından gösterildiğini söyleyebiliriz (Aytaç, 2001: 53).

Bilimin gelişmesi açısından gelen yenilikler hakkında Gültekin (2002) şunları aktarmıştır:

“Yine, doksanlı yılların başlarında bir vakıf üniversitesi olarak kurulan ve çalışma alanı olarak Türk Edebiyatı ile İngiliz ve Amerikan Edebiyatlarını seçen İstanbul Bilgi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, bir taraftan lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitim işlevini yerine getirmeye çalışırken, diğer taraftan da bu alanda karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarını

sürdürmektedir. Bu alanda eğitim veren bir diğer eğitim kurumu ise, 2000 yılının Nisan ayında kurulan Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'dür. Bu bölüm tarafından yürütülen karşılaştırmalı çalışmalar ise, daha geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır”.

1.3 Karşılaştırmalı Edebiyat Alanının İnceleme Yöntemleri

Karşılaştırmalı Edebiyat incelemesi yaparken her bilimsel alanda olduğu gibi, bu alanda da inceleme yaparken yardımcı olunması adına bazı metotlar karşımıza çıkmaktadır. Bu metotlar inceleme yapacağımız alanı genelden biraz daha özele taşımakla birlikte, odaklanacağımız alanda çalışmalarımızı sabit tutmaya fayda sağlar.

Dilbilimcilerin Karşılaştırmalı Edebiyata yapmış oldukları en büyük eleştiri; bir eserin incelemeye alındığında o eserin özgünlüğünü değerini kaybetme korkusu olmasıdır. Oysa Karşılaştırmalı Edebiyat platformu altında incelemeye alınan eserler uluslararası zirveye çıkarılırsa çok daha bilindik ve önemli bir yere sahip olabilirler.

Bilimsel alanlar ve konular oluşturulurken ihtiyaten birçok materyal ve metotlarında oluşumu doğallaşmaktadır. Bu maddelerin oluşumu her eserin aynı olmamasından, ihtiyaç alanlarının farklı olmasından, duygu ve düşüncelerin tek elden çıkmayışından kaynaklı olarak doğmuştur.

Bir sonraki aşamada ise Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi için oluşan metotların açıklamasına yer verilecektir.

1.3.1 Eserin Kendini Esas Alan Yöntemler:

- Metne Bağlı İnceleme
- Yapısalcı İnceleme
- Yorumlayıcı İnceleme
- Alımlama Estetiği
- Çoğulcu İnceleme
- Arketipçi İnceleme

Metne Bağlı İnceleme

Bir edebiyat eserinin bir bütün olarak görülüp içerik ve biçim bakımından ele alınmasıdır. Eserin içeriği anlattığı konu, yani temasıdır. Baytekin(bkz.2006:127) bu

konuda görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: “İçerik, öz, eserde anlatılan konudur. Öze içeriğe, konuya dayalı incelemede en küçük konu birimi motif olup harekete geçirici neden anlamındadır”. Örnek verecek olursak incelemesini yaptığımız iki eserde ele alınacak “kadın” ifadesi ortaya sunulan motiftir. “Metnin anlatım biçimi, anlatım konumu, anlatım tutumu, anlatım açısı, sunuş tarzları ve anlatım teknikleri gibi noktalar tek tek ele alınarak incelenmesi gereken unsurlar olarak önem taşımaktadırlar” (<http://kelimeokyanusu.blogspot.com/2014/09/karslastrmal-edebiyatn-metodu-ve-calsma.html>) ifadesi de bu başlığın açıklanması hususunda önemli bir açıklamadır.

Yapısalcı İnceleme

Bu inceleme yönteminin öncüsü F. De Saussure olmuştur. “İsminden de anlaşıldığı üzere ‘Yapısalcılık’ yapılarla ilgilenir ve özellikle bu yapıların işlenmesini sağlayan genel yasaları inceler(Eagleton, 2004: 13)”.

Birkaç kelime ile özetleyecek olursak bu metotta önemli olan tek şey eserin ta kendisidir. Bu konuda Furtana (bkz.2014,39: 52) bu konu hakkında yazmış olduğu makalesinde şu satırlara yer vermiştir: “... Yapısalcılık kuramını bir edebi eser üzerinde uygulayabilmek için, karışık bir yapı olan eserin çözümlenmesi ve ana yapılarla ayrılması gerekmektedir. Bu çözümleme işlemi anlatıcı, kişiler, zaman, mekân başlıkları altında toplanılabilir...”.

Yapısalcı İnceleme konuları kendi içinde ayırır. Her biri öge başlığı eserin incelenmesinde teker teker analiz edilir. Aynı hususta yazılmış bir başka görüş ise şu şekildedir:

“Türkiye’de daha çok Fransız filolojisinden gelen edebiyat bilimcilerin benimsediği Yapısalcı inceleme, edebiyat eserindeki özne, nesne, gönderici, alıcı gibi dört öge birleşimi ve ayrılımı bağlantılarına dayalı bir dizgeyle çalışan bir yöntemdir. Edebi esere açıklıktan çok soyutluk ve karışıklık getirmektedir (Baytekin, 2006: 130)”.

Yorumlayıcı İnceleme (Hermeneutik)

Hermeneutik adını Yunan Tanrısı Hermes’ten almıştır. “Hermeneutik etkinlik, bir başka dünyaya ait anlam bağlamını, o an içinde yaşanan dünyaya aktarma etkinliğidir” (Godamer, 1995: 11) sözleriyle açıklanmıştır. Baytekin(2006: 132) ise bu

yöntemi şu şekilde açıklamıştır: “Yorumlayıcı inceleme, eserdeki, belirleyici ögenin çoğu zaman yazarın bilinçsiz eğilimine bağlı olduğunu ve bu eğilimin yorumlanması ve ortaya çıkarılması esasına dayanır”.

Alımlama Estetiği (Rezeptionsästhetik)

Bu kavram okuyucunun algılamasına dayalı bir yöntemdir. Eserin algıya dayandığını savunur. “Sanat görecelidir” ifadesi bu inceleme yöntemi için kullanıma uygun bir ifadedir. Yaşamış her toplum, yazılmış her yazıtı aynı okur fakat farklı algılar. Akımın doğduğu yer Almanya’dır. Temsilcileri: Wolfgang Iser, Hans Robert Jauss ve Stanley Fish.

“Sanatın estetik yaşantı uyandırması işlevinden bahseden tanımlama günümüzde pek çok edebiyat tarafından benimsenmiştir” (Moran, 2014: 309) ifadesinde yer aldığı gibi sanat için estetik yorumlama veya estetik algılamadır diye bilinir. Aynı zamanda tanım için şu cümleleri de kullanmıştır:

“1960’ların sonundan bu yana edebiyat eserlerinin anlamı ve yorumu ile ilgili olarak okurun işlevini inceleyen çeşitli kuramlara verilen bir addır”(Moran, 2014: 240).

Çoğulcu İnceleme

İnceleme yapan kişinin ele almış olduğu eseri ağır basan içerik ve özelliğine göre istediğini türlü kullanmasıdır. Bu metot inceleyen kişi ya da okuyucuyu sadece bir yöntemin içine sıkışıp kalmaktan kurtarır.

“Bunda inceleyici, bir bakıma kendi sezgi gücüne dayanarak bir edebi eseri, ağır basan özelliğine göre, bu özelliğe uygun düşen bir metoda ağırlık veren incelemesini yazıyor... Eklektik, ya da çoğulcu edebiyat yöntemi edebiyat incelemesinin bilimsel olma özelliğinin ötesinde sezgiyi devreye soktuğu için bir nebze de sanatçı ruhu gerektirdiğini gösteriyor” (Aytaç, 1995: 17).

Örneğin bu yöntem kullanılarak Namık Kemal ile Elif Şafak karşılaştırılıp incelenebilir. İncelenecek eserlerin aynı türden olma gibi zorunluluğu yoktur.

Arketipçi İnceleme

Arketip “ilk model” ya da “ana örnek” den adını almıştır. Amaç evrensel nitelikte yazılmış olan insanları, edebi türden etkileyen eserleri ortaya çıkarmaktır. Yani toplumların sergilemiş olduğu ortak özellikleri, örnekleri, davranışları nesilden nesle

aktarılmasını inceleyen bir yöntemdir. Mitsel eleştiri adıyla da bilinir. Bu metodun gelişmesindeki en önemli isim Sir James G.Franzer'dir.

“Psikoloji, Antropoloji, Tarih, Karşılaştırmalı Din gibi çeşitli bilim dallarına el atan arketipçi inceleme esere yönelik bir incelemedir. Bu inceleme eski çağlardan beri insanları etkileyen, onlara derinden seslenen bazı ölümsüz arketipleri ortaya çıkarmaya çalışır. Edebiyat eserlerindeki bu arketipler kişiler, imgeler, simgeler, durumlar veya olay örgüleri olabilir”(Baytekin, 2006:138).

1.3.2 İkincil Kaynaklara Yönelik İnceleme Yöntemleri:

- Pozitivist İnceleme
- Psiko_Analitik İnceleme
- Marksist İnceleme
- Feminist İnceleme
- Dilbilimsel İnceleme
- Hesaplaşmacı İnceleme
- Okura Yönelik İnceleme

“Araştırmacı bir toplum yapısı hakkında ancak ikincil kaynaklardan yararlanarak sosyal tiplerin eserde ne derecede gerçekçi yansıtıldığını anlayabiliriz. Kurmaca, gerçeklik ve yazarın ideali ancak böyle birbirinden ayırt edilebilir”(Cuma, 2009:8).

Karşılaştırmalı Edebiyat yapan araştırmacı, incelemesini yaparken muhakkak bilimsel yaklaşmalıdır. Verilerin öznelliğinden kaçınılmalıdır. Araştırmacı incelemesini yaptıktan sonra kanıtlarla araştırmasını bitirir. Bu konuyla alakalı Baytekin (bkz. 2006:140) ise görüşünü şu şekilde aktarmaktadır:

“Ancak inceleyici, eserin yazıldığı dönem, yazarın yaşam öyküsü, yazarının diğer eserleri, tarih, felsefe, sosyoloji, dilbilim gibi ve dünya edebiyatı gibi ikincil kaynaklardan destek alabilir ve incelenmesini ikincil kaynaklarla güçlendirebilir. Bu bağlamda pozitivist, psikoanalitik, feminist, hesaplaşmacı, dilbilimsel, okuyucu yönelik, felsefeye dayalı gibi inceleme yöntemleri karşımıza çıkar”.

Pozitivist İnceleme

Kısaca tanımlayacak olursak hayat-eser ilişkilerini keşfetmek amacını taşır. Yani Yazarın hayatından kesitlerin eserde var olup olmadığını ve örtüşüp örtüşmediği, ele alarak inceleme yapan bir yöntemdir. Yazarların hayat öyküsünün eserlere yansıdığını ve bu şekilde oluşturulduklarını ifade ederler. Öncüsü filozof P.A.Contes'dir.

Psiko-Analitik İnceleme

Bu kuram tamamı ile sanatçının akıl dünyasını ilgilendiren, bilinçaltını, onun biyografisinin kişilik özelliklerini inceler. En önemli savunucu Freud'dur. Freud psikanaliz çalışması ile edebiyatı eşitleyerek, araştırmalarına devam edip tahlil etmiştir. Moran bu konu üzerinde en etkili çalışmaları yapmış bir yazarımız olarktan Moran (bkz.2014: 49) Freud'un psikanaliz tedavi yönteminde kullandığı yöntemin sanata ve edebiyata başarılı bir şekilde aktarıldığını belirtmiştir.

“... bu yöntemi, bazıları sanatçının psikolojisini, bilinçaltı dünyasını, cinsel komplekslerini vb. ortaya çıkarmak için; bazıları aynı zamanda bu buluşları eserlerini yorumlamak için kullanmış, yine bazıları da eserlerindeki kişilerin psikolojisini, davranışlarını açıklamak amacıyla bu kişilere uygulamışlardır”.

Bu yöntem Dünya Edebiyatında hatırı sayılır derecede kullanılan ve itibar gören yöntemlerden bir tanesidir. Türk Edebiyatında da birçok yazarın kullandığı görülmüştür. Yavuz bu konuyla ilgili makalesinde (bkz. 2017: 636) örnek olarak Nahid Sırrı Örik'in Kıskanmak adlı eserini vermiştir. Baytekin'in (2006: 142-143) Psiko-Analitik düşüncelerine göre:

“Yazar ve şairler bu incelemeye göre eserlerinde kendi kişiliklerini yansıtır, her yazarın ve şairin kendine özgü bir üslubu vardır, işlenen temalar, seçilen kahramanlar, kullanılan imgeler, onların karakteriğini kişiliğini açıklar... Psikanaliz yöntemi her zaman sanatçının psikolojisine yönelmez, aynı zamanda eseri çözümlemeye çalışır”.

Marksist İnceleme

Bir felsefe akımı olan “Marksizm” edebiyat yöntemleri araştırmalarında “Marksist inceleme” olarak karşımıza çıkar. Bu yönteme göre oluşturulan edebi eserlerin yazarlarının ait olduğu sınıf, yaşadığı üretim ilişkilerini incelemek ilk basamaktır. Hangi yazar olursa olsun, ne eser yazmış olursa olsun, verdiği ürün o toplumun eseridir. Bu yüzden eseri o topluma mal edebiliriz. Toplumun kültürü, geleneği, ekonomisi, sosyal biçimi ve sınıfsal olguları ile eseri kolayca inceleyebiliriz. Yani özetleyecek olursak edebi eser yaşadığı toplumun ideolojik yansımasıdır. “Yazın akımları, belli bir zaman diliminde, belli yazınlarda oluşan ve birbirini izleyen benzer gelenek, yapı veya tür olarak tanımlanır. Her yazınsal akım, belli tarihsel gelişmelerin belirleyiciliğinde oluşur” (Sakallı, 2006: 69).

Feminist İnceleme

Özünde Marksist yöntemle oldukça ters düştüğü düşünülen feminist inceleme yöntemi, edebiyat eserleri üzerinde cinslerin konumlarını araştırarak tam olarak Marksist yöntemin bir parçası haline gelir.

“Genel olarak feminist eleştiri toplumsal ideolojilere ve uygulamaları yönelirken feminist edebiyat eleştirisi dikkatini bu ideolojilerin ve uygulamaların edebi metinlerin nasıl şekillendirdiklerine yöneltir” (Humm, 2002: 11).

Feminizmin bir edebiyat kuramı olarak ortaya çıkışı ise 1960'larda sosyal ve siyasal bir mücadele sonucunda Amerika'da ve Avrupa'da yeniden filizlenerek feminist düşüncenin yazın alanına kaydırılmasıyla olmuştur (bkz. Moran, 2014:249).

Dilbilimsel İnceleme

Eser'in dil sistemleri ve bağlantıları açısından incelenmesidir. Üslup ve tarz anlamına gelen stilistik önem taşıyan bu yöntem hakkında Baytekin (bkz. 2006:146) aşağıdaki maddelere değinir:

- Eserde duygusal heyecan bildiren dil öğeleri eklemeleri var mıdır? Dilin akıl-biçim yanı, mizaç-insan yanı kutupluluğu nasıl ele alınmıştır?
- Eserdeki dilsel öğeler arasındaki uyum nasıldır?
- Normdan - normal dilden uzaklaşan, ayrılan bir edebiyat dili mi mevcuttur?
- Dil düzeyini dikkate alma, seçicilik, eş eş anlamlılığı üstlenme söz konusu mudur?
- Bireysel dil kullanımı, özgür yaratıcılık söz konusu mudur?
- Geleneksel bir karakteristiğine mi bağlı yoksa edebi bir dil özelliğine mi sahip?
- Dilin 3 katmanı olan sözcük, dil bilgisi ve Fonetik alanlarında verbal nominal paratax ve hipotax sınıflamalar ne denlidir?
- Kurguya, işleve yönelik dil kullanımı
- Söylem tarzı, yüksek, orta, alçak olan düzeylerden hangisine yakın?
- Eserde “grafostilistik” (yazı karakteri, noktalamalar)
- Eserde dilde aralık ve uygunluk nasıldır?
- Eserde ses esasına dayalı fonostilistik, uyak, ses sembolüğü yorumlanması
- Aynı yazar-şairin farklı zamanlarda yazdığı eserde dil kullanımı özellikleri
- Yazarın dil deneysel çalışmaları
- Niceliksel matematiksel dil kullanımı, metinde sıfat, isim, fiil sayısını saptamak
- Alımlayıcı anketiyle dil kullanımının belirlenmesi
- İmgesel yoğunluk, kurmacada imge

Hesaplaşmacı İnceleme

Bir edebi yazı yazılırken, yazarın var olan edebi eserlerle, başka metinlerle olan hesaplaşmacı sonucu ortaya çıktığını iddia eden inceleyen bir yöntemdir. Aytaç’a göre (1997: 84) “Edebi eserin öncelikle yazarın başka metinlerle hesaplaşmanın sonucu ortaya çıktığını kabul edip, metinler arası ilişkileri aydınlığa kavuşturma amacını taşır”.

“Bu inceleme, edebi eserin, yazarın başka metinlerle hesaplaşması sonucu ortaya çıktığı savıyla metinler arası ilişkileri aydınlatma amacı güder” (Baytekin, 2006:147) cümleleriyle bu metoda açıklık getirmiştir.

Okur Yönelik İnceleme

Bir eserin hitap ettiği okuyucu kitlesini, etkileme gücüne göre inceleme yapan bir yöntemdir. Okuyucuların beklentisi ve bu beklentilerin karşılanıp, karşılanmadığı en önemli husustur. Okuyucuda bırakılan etki performansı, esere yönelik izlenimleri, beğenip, beğenmemesi, bekleneni karşılayıp karşılamaması eserden aldığı tat üzerine durularak inceleme yapılır. Yani eseri direk incelemekle kalmayıp, okuyucuyla birlikte ele alır.

Moran bu konu hakkında şöyle demiştir: “Okura dönük eleştirinin izlenimci olmayan kısmını temsil eder. Alımlama estetiğinin getirdiği bir eleştiri yöntemidir” (Moran, 2016: 21). Okura yönelik incelemede, varsayımları, çıkarımları yapmak okuyucuya düşen önemli bir iştir. Beklenen çıkarımlar, izlenimler tarihsel, bilimsel toplumsal olabilir. Bu yöntemde nesnellikten öznelliğe gidilmektedir.

Felsefeye Dayalı İnceleme

Bir felsefe akımının öne çıkarılarak edebi esere, bu akımın bakış açısıyla yaklaşılmasıdır. Edebiyat incelemelerinde daha çok varoluşçu felsefe etkili olmuştur. Bunun sebebi olarak 1.ve 2. Dünya Savaşları gösterilebilir. Bu savaşlar insanları derinden etkilemesi ile bilinmektedir. Bu etkileşim sadece edebi alanda değil, sanat, din, psikoloji alanlarını da kapsamaktadır. Bu yüzden varoluşçu felsefe akımını ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

Baytekin’e göre (bkz. 2006: 152) felsefeye dayalı inceleme yönteminde en önemli rolü fenomenoloji oynar.

“Fenomenolojik incelemede, esere bağılı yorumda sadece içeriye dönük bir açıklama değil, bunun yanında ses ve şekil fenomenleri, kompozisyon, mecazi ifadeler, özellik betimlemeleri, yine eserin kendi yorumuna bağılı kalınarak fenomenolojik açıdan yapılır. Redüksiyon’a göre nesne çevresinden kurtarılmalı, etrafındaki münferit faktörler uzaklaştırılmalıdır. Çıkış noktası Alman filozof Martin Heidegger’in ‘kendi kendini gösteren her şey’ tezi ve yine Alman filozof Edmund Husserl’in de nesnenin dışına çıkan şey elimine edilmelidir, görüşüdür”(Baytekin,2006: 152-153).

Yaşanılan her bir travmatik olgu bireyi, yeniden kendini ve zihnin inşa etmeye sürükler. Bunu varoluşçuluk olarak görebiliriz. Örneğin; Nietzsche’nin benim için Tanrı öldü sözünden inanç değerlerinin yıkıldığı ve Kendini yeniden var etme çabasına girdiği görülmektedir. Edebiyat düşünceleri ortaya koyarken felsefe ise bu düşünceleri irdeler. Bir nevi edebiyat ve Felsefe işbirlikçi Ligi’nde edebiyat felsefeye ev sahipliği yapar. Bu ikilinin bağımsız olması düşüncelerimizin intihar etmesi demektir

Felsefeyi ilgilendiren edebiyattır, edebiyatı ilgilendiren felsefedir. Karşılaştırmalı edebiyatı incelediğimizde çok fazla kaynağın ev sahibi olmamasının yanı sıra bu edebiyat kuramı binlerce metni hâkim olduğunu toplulukların dillerin dinlerin yanı sıra karşılaştırılacak her türlü iki materyalin unsurlarını barındırması yönünden zenginliğini gözlemleyebiliriz.

Karşılaştırmalı Edebiyat içerisinde yer alan alt başlık yöntemleri ise ilerlemedeki unsurları kolaylıkla göz önüne sergilemektedir. Farklı kültürlerle olan ilişkileri güçlendirmek ürüne ait değerleri yüceltmek anlamında oldukça etkin bir bilimsel çalışma alanına sahiptir.

Karşılaştırmalı Edebiyatın ışığında inceleyeceğimiz iki temel esere geçmeden önce bu eserlerin yazarlarını ve bu yazarların da yer aldığı ikinci ve üçüncü kuşak Türk Alman Edebiyatını inceleyerek devam edeceğiz.

BÖLÜM 2: YADE KARA İLE SELİM ÖZDOĞAN’IN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Almanya’ya iş imkânı için giden bazı Türkler şartların iyi olması sebebiyle dönmekten vazgeçip, temelli ya da uzun bir süre oraya yerleşmişlerdir. İlk yerleşen insanların yerleşik hayatla ilgili eksikliğinin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bazıları asimile olabilmüş, bazıları ise geri dönmüş ve soyunu devam ettirmiştir.

O dönemden bu döneme uzun bir süre geçmiştir. Bu dönemler, birinci kuşak, ikinci kuşak ve üçüncü kuşak olarak adlandırılmaktadır. Bu kuşaklar Alman halkı ile yaşamaya alışmışlar ve hayata tutunmaya çalışmışlardır. Birçok farklı meslekte hayatlarını devam ettirmektedirler. Bu meslek grupları arasında yazar olanlar da az değildir. Özellikle ikinci kuşaktan itibaren yazarlar artmıştır. İkinci ve üçüncü kuşak yazarlardan olan Selim Özdoğan ile Yade Kara’nın edebi kişilikleri ve birlikte içinde bulundukları Göç Edebiyatı bu bölümde incelenecektir.

2.1 Göç Edebiyatı

Dünya üzerinde yapılan her savaş, muhakkak katılan ülkelerin maddi manevi olarak etkilemiştir. Bu ülkelerden Almanya, 2. Dünya Savaşı’ndan sonra kendini toparlamak da epey zorlanmış ve ekonomik alanda kalkınma için, ihtiyacı olan işgücü potansiyelini diğer ülkelerden sağlamaya çalışmıştır. 1950’li yıllarda başlayan göç alımı farklı ülkelerden olmakla birlikte bir süre devam eder. Türkiye’den ise 30 Ekim 1961’de Türkiye ile Ankara Antlaşması yapılarak işçi alımı gerçekleşir (bkz. Kuruyazıcı, 2001: 3).

Bu antlaşmadan sonra Türkiye’den hızlı bir şekilde işçiler gitmeye başlamıştır. Almanya’nın işçiye olan ihtiyacı, Türk vatandaşının işe olan ihtiyacı ile örtüşerek alım 1973’e kadar devam etmiştir. Giden elbette sadece kendini götürmekle kalmamış, bavuluna dinini, dilini, örfünü, geleneklerini katarak gitmiştir. İlk gidenler arasından yazarlığa soyunanlar genel olarak ana dili ile üretim yapsa da gitgide verilen eserler özellikle birinci kuşaktan sonra gelen, ikinci kuşak yazarlar Almanca ağırlıklı yazmışlardır. Birinci kuşak yazarlar göçle birlikte Almanya’ya gitmiş ve 80’li yıllara kadar eser vermiş yazarları, kapsamakta birlikte 80’li yılların başından 90’lı yılların ortalarına kadar ikinci kuşak eserleri kapsamaktadır. İkinci kuşağın sonlandığı yerden günümüze kadar devam eden kısım ise üçüncü kuşak olarak adlandırılmaktadır.

Birinci kuşak yazarlar edebiyatın yolunu açtılar. İkinci kuşak ise bunu dil ve farklı konularla, kendi açılarıyla genişletti. Artık sahneyi alan üçüncü kuşağınsa, göçün yaşadığı toplumsal devrimin paralel olarak kendine yeni bir yol açacağı söylenebilir (Salim, 2001).

Birinci kuşak yazarlar genellikle ellerini ufak tefek bir bavul, üç beş hayal, zengin olma hayalleri ile Anadolu'nun farklı köşelerinden giden insanlardan oluşmaktadır. Bu kuşağın en büyük problemi dil sorunsalı olmakla birlikte, Avrupa hayalleri ve hayatı dört bir yanından sarıp sarmalamış ve bu sorunu da hızlı bir şekilde unutulmuştur diye düşünülmüştür. Oysa vatan özlemi, aile özlemi, yalnızlık, toplumda dışlanma gibi yaşadıkları sorunsallar maalesef hiçbir şeyi unutturmamış, yaşama maddi yönden kolaylaştırdığı gibi manevi yönden zorlaştırmıştır.

İkinci kuşak yazarlar ise birinci kuşaktan daha bağımsız ve daha özgüvenli bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birinci kuşağın çocukları olan bu yazarlar, birinci kuşaktan daha bilgili, daha donanımlı ve topluma daha da ayak uydurmuştur. Birinci kuşağın aksine dil problemi kalmamakla birlikte çoğu eserleri; bizim için İkinci Yabancı Dil olan, onlar için yaşadıkları toplumun ana dili olan “Almanca” ile verirler. Birinci kuşağın sorunlarına karşı, daha da bilinçli, sorgulamaya yönelik eserler verirler.

“Almancayı artık anadili gibi konuşuyorlardı ve Türkçe evde aileyle sınırlı kalıyordu. Dolayısıyla Almancaya çok iyi hâkim olan bu kuşakta yeni bir duyarlılık kendini hissettirir. Bir sızlanma edebiyatının yerini, kimlik sorunsalının, bireyselliğin, yabancı düşmanlığının ve insan olmadan kaynaklanan sorunların ele alındığı eserler yer alır”(Zengin 2000:104).

Göç Edebiyatı hakkında elde edilen verilere göre, İkinci kuşağın topluma asimile oldukları ve yazdıkları eserlerde konu olarak farklılıklara gittikleri görülmüştür. Vatan ve memleket özleminin dışına çıkılarak kimlik arayışına girilmiştir. Atik (2015: 99) ise bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

“İkinci kuşak yazarlar bir taraftan farklı, öteki bir kültürün içinde yaşamının getirdiği zorluklar gibi birinci kuşağın konularını devam ettirmişler, diğer yandan ise ağırlıklı olarak iki kültür arasında kalmışlığın ve bu durumun yarattığı kendi kimliğini arayışını ve bu arayışın yarattığı kaygı, çelişki ve çatışmaları konu edinmişlerdir. Her bir kuşağın konuları da birbirinden farklılıklar göstermekte bu bakımdan konusal olarak da göçmen yazını üç kuşak halinde sınıflanabilmektedir”.

Üçüncü ve son kuşak yazarlar ise tamamen toplumla bütünleşmiş dil kaygısı hiçbir şekilde olmadan üreten yazar haline gelmiştir. Konu olarak birinci kuşağın özlemlerini geçmiş, çoğunlukla ikinci kuşağın bireysellik arayışı ve kimlik arayışına yavaş yavaş

son vermiş, yabancı düşmanlığını yenmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci kuşağın çocukları olan bu kuşaktakiler akademik olarak da daha iyidirler. Eğitim düzeylerinin en üst seviye olduğu kuşaktır aynı zamanda.

“Son ve üçüncü kuşak se doksanlı yılların ortalarından itibaren başlasa da daha genel bir çizgi olarak iki bin ve sonrası olarak da tanımlanabilir. Özellikle Feridun Zaimoğlu’nun “kanaksprak” kavramı ile birlikte üçüncü kuşak kendi içindeki dönüşümünü tamamlamış, konusal olarak diğerlerinden ayrılmış ve tüm bunların yanında dildeki paradigma değişimini de kendine özgü dil kullanımı ile gerçekleştirmiştir. Bu onları hem daha bir kendine özgü bir yapıya kavuşturmuş, hem de Alman yazını içerisinde daha fazla yerini almaya başlamış, Akif Pirinçci gibi yazarlarla dünya edebiyatı sahnesine de çıkmıştır. Selim Özdoğan ile birlikte azınlık kültürü içerisinde yer alan gençlik alt kültürleri de konu edilmeye başlamış ve yazın içerisinde ifadesini bulmuş ve bulmaya devam etmektedir. Son dönem eserleri Fatih Akın gibi dünya çapında ünlenen yönetmenler tarafından da beyazperdeye aktarılarak göçmen yazını içerisinde göçmen filmlerinin de daha çok ortaya çıkmasını sağlamıştır” (Atik, 2015:100).

Bu arada Göç edebiyatı, Göçmen edebiyatı, Gurbetçi edebiyatı, Türk-alman yazıları gibi başlık altında geçen bu eserler ve yazarların son yıllarda yıldızları oldukça parlamıştır. Birçok yazarın yazmış olduğu eser film haline getirilmiştir:

“Bu eserlere bilimsel yönden yaklaşp değerlendiren araştırmacılar, oluşan bu yeni edebiyata bir ad verme yoluna koyuldular. Başlangıçta Konuk İşçi Edebiyatı (Gastarbeiterliteratur), Konuk Edebiyatı (Gastliteratur) Gurbetçi Edebiyatı (Literatur der Betroffenheit), Yabancılar yazını (Ausländerliteratur) gibi adlar alan göç edebiyatı sonraları Göçmen Edebiyatı (Migrantenliteratur) Yalnız Alman Edebiyatı Olmayan Edebiyat (eine nicht nur deutsche Literatur) olarak isimlendirilmiştir. Bu Bağlamda “Göçmen Edebiyatı” kapsamında çeşitli yazarları göç tarihlerine ve eserlerinin içeriklerine göre üç kategoride incelemek mümkündür” (Göbenli,2006:3).

İkinci kuşakta doğup günümüzde hala Türk-Alman yazılarına sayısız eser bırakan değerli yüzlerce yazarımızın mevcut olduğunu görüyoruz. Öyle ki kimi Fatih Akın gibi ünlü yönetmenlerin filmine konu olmuş, en iyi Almanca kitap ödülü gibi ve birçok ödüllere layık görülmüşler. Bu yazarlarımızdan olan Selim Özdoğan ile Yade Kara bir alt başlıkta edebi kişilik ve biyografik olarak incelenecektir.

2.2 Selim Özdoğan'ın Biyografisi ve Edebi Kişiliği

İkinci kuşak yazarlar arasında yer alan Türk asıllı Selim Özdoğan incelenecek Demirci'nin Kızı adlı eserin yazarıdır. “1971 yılında Köln’de doğdu. İki dili konuşarak büyüdü. Liseden mezun olduktan sonra Etnoloji, İngilizce ve Felsefe okudu. Sayısız iş ile birlikte, 1995 den beri eserler yayınlamaktadır. Hala Köln’de yaşamaktadır”

(<https://www.selimoezdogan.de/>)².Selim Özdoğan'ın biyografik özellikleri hakkında detaylı bilgi verilerine ulaşılammıştır. Fakat bir dergi sırasında verdiği röportaj şu şekildedir.

“İlkokuldayken şunları düşündüğümü hatırlıyorum: Bir paragrafın sonuna gelmeden öğrenemezsem, yazar olamam. Fakat 14 yaşımdan beri kesinlikle yazar olmak istediğimi biliyorum. Bunun Leonard Cohen'in “Beatiful Losers” ini okuduğumda anladım. Tamamı ile yeni bir dünyadaydım. Daha önce çok fazla kitap okumuştum ama kitaba gelince şunu söyledim: Neden bana hiç kimse edebiyatın okuduğum kitaplardan daha fazla olduğunu söylemedi? O zamandan beri edebiyat bambaşka bir şeydi” (Brown,2016)³.

Selim Özdoğan'ın “Im Juli” adlı eseri yakın arkadaşı olan ünlü yönetmen Fatih Akın tarafından “Temmuzda” adıyla 2000 yılında film olarak uyarlanmıştır. İlk eseri “Es ist so einsam im Sattel, seit das Pferd tot ist” ile tanınmıştır. İkinci eseri ise “Nirgendwo&Hormone” dir.

“Yukarıda adı geçen romanlarda tematik açıdan yapılan analizler neticesinde yazarın gününü gün eden genç kuşağın yaşama duygusunu ilk dönem yapıtlarında sıklıkla işlediğine tanık olunmaktadır. Gelecek kaygısı taşımadan anı yaşayan genç insanların, yaşamdan zevk almak tek arzusu olmuştur. Eğlence peşinde koşan bu insanların dünyasını yazarın olgunlaşma öncesi ele aldığı yapıtlarda daha çok gözlemlene fırsatı elde edilmektedir. Hayatı dolu dolu yaşamayı kendine rehber edinenlerin günlük hayatın her alanında farklı zevkleri tatmaktan mahrum kalmak istemez. İşte sinema, dans, müzik, alkol gibi hayatın çekim gücü yüksek olan tatlı yanlarının rüzgârına kapılıp yaşamı tüketen insanların öyküleri Özdoğan'ın kaleminden hayat bularak gün ışığına çıkmıştır”(Saka, 2013: 42).

Özdoğan, eserlerinde klasik dokunuşlarından çok Pop kültürüne uyum sağlamıştır. Almanca anadili ile büyüyen yazarların modern hayatla iç içe olması eserlerindeki popülizm izlenimleri Özdoğan'da olduğu gibi görülmektedir. Bu romanların Saka (Saka,2014: 43) tarafından da Pop-Edebiyat adlı konu başlığı altında tanımlanabileceğini söylenmiştir

“Özdoğan'ın adı geçen romanlarında pop akımının esintilerini yarattığı kahramanların renkli dünyasında büyük ölçüde görmek mümkündür. Temsil ettiği kuşağın yaşam tarzını yapıtlarında somut bir şekilde dile getiren yazarın kullandığı dil, gençlere özgü konuşma kalıplarından beslenmektedir”

Yazar, romanlarında sıradan olmaktan çıkıp farklı konularda ürün ortaya koyması edebi kişiliğinde olan renkliliğini göstermektedir. İlk iki romanında “Göç Edebiyatı” konusundan uzaklaşması pop kültürüne yönelmesi şeklinde devam etmemiştir. “Mehr”

² Almandan Türkçeye tarafımdan çevrilmiştir.

³ İngilizcede Türkçeye tarafımdan çevrilmiştir.

romanında anlatıcının göçmen olması ve Almanya’da yaşayan yurttaşlarla olan ilişkisine hatırı sayılır derecede önem verilmesi Özdoğan’ın farklılık yaptığını belirtir. İncelenecek eseri olan “Demirci’nin Kızı” adlı eserinde ise tarzının tamamen dışına çıkıp Almanya yerine Türkiye’den Anadolu’dan bahsederek hayatına yeni bir soluk kazandırmıştır. Yani Almanca yazan biri olarak Türk kültürünü, Türk gelenek görenek ve âdetini başarılı bir şekilde yazmıştır. Yazar’ın önemli birçok ödülü bulunmaktadır:

- ✓ 1996-Förderpreis des Landes Nordrhein-Westfalen für junge Künstlerinnen und Künstler
- ✓ 1999-Förderpreis des Adelbert-von-Chamisso-Preises
- ✓ 2006 Stipendium Metropolenschreiber des Literaturbüros NRW (Madrid)
- ✓ 2008 Lese- und Literaturförderung Werkproben des NRW Kultursekretariats
- ✓ 2014 Galata Stipendium der Stadt Köln in Istanbul
- ✓ 2015 Arbeitsstipendium des Landes NRW
- ✓ 2015 Arbeitsstipendium der Robert Bosch Stiftung
- ✓ 2016 Writer in Residence, University of Michigan, USA
- ✓ 2017Stipendium der Kunststiftung NRW
- ✓ 2017 Hohenemser Literaturpreis

2.2.1 Selim Özdoğan'ın Eserleri

- 1995 -Es ist so einsam im Sattel, seit das Pferd tot ist
- 1996- Nirgendwo & Hormone
- 1998 -Ein gutes Leben ist die beste Rache
- 1999- Mehr
- 2000- Im Juli
- 2000- Traumland
- 2002- Ein Spiel, das die Götter sich leisten
- 2003 -Trinkgeld vom Schicksal
- 2003- Tüten und Blasen,
- 2005- Die Tochter des Schmieds
- 2006- Tourtagebuch
- 2009- Zwischen zwei Träumen
- 2009 -Zwischen zwei Träumen
- 2010 -Ein Glas Blut
- 2011- Heimstraße 52
- 2012 -Kopfstand im Karma-Taxi, Bekenntnisse eine Pranajunkies
- 2012- Passen die Schuhe, vergisst man die Füße
- 2012 -Ein weiteres Verlangen
- 2012- Hundert Hörer
- 2012 -Der Klang der Blicke
- 2013- DZ
- 2013 -Was wir hörten, als wir nach der Wahrheit suchten
- 2013- Hinter der Tanzhalle
- 2016 -Wieso Heimat, ich wohne zur Miete
- 2017 -Wo noch Licht brennt
- 2017- Capsaicin

2.3 Demirci'nin Kızı Adlı Eserin Özeti

Özdoğan, Demirci'nin Kızı adlı eserini, Türk-Alman sorunsallarının dışında Anadolu'yu konu edinerek yazmıştır.

Demirci'nin Kızı adlı eser 1940'lı yıllardan başlayarak bir ailenin üç kuşak hikâyesini 1960 'lı yıllara kadar anlatmaktadır. Öykülemeleri ve betimlemelerin sıkça yer aldığı bu roman Almanca yazılmış olmasına rağmen Anadolu'yu, muhteşem bir şekilde incelemiştir.

Türkiye'nin modernleşme yoluna giderken aynı zamanda tozlanmış, ilerlemeye, çalışmayan, karanlığa gömülmüş, ışıksız Anadolu insanlarından, örf ve adetlerinden bahsetmiştir.

1940'lı yıllarda Timur adlı genç bir demirci, Fatma adında güzel bir kız ile görücü usulü evlendirilir. Anadolu'nun bitmek bilmeyen en küçük ve en büyük problemleri arasında, modernleşmeyen kafaların içerisinde kalan Timur, onlarla uyum sağlamada gitgeller yaşar. Çünkü zevki için gittiği modern ve büyük şehirlerden oldukça etkilenir. Timur, Fatma'dan ne kadar erkek çocuk sahibi olmak istese de üç kızları olur. İsimleri Gül, Melike ve Sibel'dir. Timur ilk kızı olan Gül'e çok sıcak ve yakın davranır. 1940'lı yılların Anadolu babalarına karşı tavrıdır. Daha içtendir, kızını dinler ve bol bol sohbet eder, sıcak ve samimidir. Timur'un iyi bir eş ve baba olması kadınların yaşamış oldukları sorunların bir kısmını azalttığı görülse de, Gül'ün ve Arzu'nun yaşam şekillerinden zamanın tam olarak istenilen kadına yaklaşım şeklini sağlamadığı görülmektedir.

Güzel Fatma üç çocuktan sonra ki bu çocuklar oldukça küçük yaştayken, hastalıktan ötürü ölür. Timur üç çocukla dul kalır. Timur'un annesi hayattadır fakat sevimsiz, mızımız, huysuz bir kahramandır. Maalesef çocuklarının küçük olması, annesinin yeterince yardımcı olmaması ve meşhur Anadolu baskılarıyla yeniden evlenmek zorunda kalır. Evlendiği kadının adı Arzu'dur. Arzu genç, güzel çok kısa evlilik yapmış bir kadındır. Çocukların hayatı üvey anne ile devam eder. Timur erkek çocuğuna Arzu sayesinde sahip olur.

Gül adlı başkahramanın yaşadığı hayat, unutulmuş dönemleri, toprakları, yılları Anadolu medeniyetiyle iççice geçirilerek sunulur. Asıl hikâye Gül karakterinin

etrafında döner. Üvey anne Arzu'nun da etkisiyle üvey dayısı Fuat ile evlendirilir. Asker yolu bekleyen Gül'ün yaşantısı; eşiyle, kayınvalidesiyle, kardeşleriyle, babasıyla olan ilişkisi anlatılır. Üvey anne sorunsalı, küçük yaşta gelen evlilik ve sorumlulukları bir şerit halinde akmaktadır.

Gül her ne kadar modernleşme, batılı hayatı yaşamak istese de pek mümkün olmamıştır. Fuat ile mutlu diyebileceğimiz bir evliliği yoktur. Evlenmeden önceki ev işleri, kardeşlerine sahip çıkma içgüdüsüyle okulu bırakmış, çalışmamaktadır. Hayatı boyunca istemediği her ne varsa yaşamış ve “el ne der?” kaygısıyla bütün bu sorunlara katlanmıştır. İki çocuk sahibi olur. Kardeşi Melike ve Sibel okurlar. Fuat askerden döndükten sonra berber dükkânı açar. Fakat alkole ve şans oyunlarına olan düşkünlüğü sebebi ile para biriktiremez. Gül kendisine destek olabilmek adına çalışsa da o paralarda geçime katkı olmaya yetmez. Çünkü Fuat oldukça modern ve rahat bir hayat yaşama derdindedir.

Modernleşme yolunda aydınlanmak isteyen Fuat, dönemin göç olan ülkesi Almanya'ya giderek kurtuluş yolunu bulur ve sonra Gül'ü yanına aldırır.

Selim Özdoğan'ın tavrının dönüm noktası diyebileceğimiz bu eser henüz tam göçü yaşamamış, göçün getirdiği sorunlara yer vermemiştir. Almanya'ya huzur ve maddiyat bulma gidişiyile sonlandırılan kitap, Anadolu'nun bir nevi kaçış için ne tür sorunlar yaşattığını ve insanların kaçtığı anlatılarak tamamlanır.

“Türkiye'yle ilgili olan Die Tochter des Schmied Kültürlerarası veya Kültür-aşırı tanımlamasına uyan yönleri sahip olmasına rağmen, Göçmen Edebiyatı'nın bir konusunu ele aldığı söylenemez. Eser'de göç kavramına çok kısa değinilmekle birlikte genç bir Türk kızının hikâyesini Almanya'ya göç etmeden önce bitirmiştir” (Zengin, 2010: 343-344).

2.4 Yade Kara'nın Biyografisi ve Edebi Kişiliği

Selam Berlin kitabının yazarı, Yade Kara 1965 yılı Çayırılı/Türkiye doğumludur. Berlin Özgür Üniversitesi'nde (Berlin Freie Universität) Alman edebiyatı ve İngiliz edebiyatı eğitimi almıştır. Kara; Berlin, Londra, İstanbul ve Hong Kong'da oyuncu öğretmen, yürütücü ve gazete yazarı olarak çalışmıştır. Bunun yanında Berlin Schiller Tiyatrosunda oyunculuk yapmıştır. Çeşitli ülkelerde yaşama imkânı bulan Kara bu

sayede kültür mozağının içerisinde yaşar ve çok şey öğrenir. Hayatını Almanya-Berlin’de devam ettirmektedir.

Kara ilk romanı olan Selam Berlin Kitabını 2003 yılında çıkarmıştır. Bu kitap adının hızla duyulmasına ve yaygınlaşmasına yettiği gibi, 2004 yılında Adelbert-von-Chamisso- Teşvik (Adelbert- von Chamisso Förderpreis) ödülünü ve “En İyi Almanca Kitap”(Deutschen Bücherpreis) ödülünü almasına yardımcı olmuştur.

İlk kitabı Selam Berlin olan yazar, bu kitapta Hasan Kazan adlı gencin hayatını anlatmış, ikinci kitabı, birincinin devamı niteliğinde olan “Cafe Cyprus” 2008 yılında yayınlanmıştır. Hasan Kazan’ın kalan hikâyesini devam ettirmektedir. İki kitabı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra televizyon ve radyo programlarında metin yazarlığı yapmaktadır. “Göç Edebiyatı” yazarlarından olarak gösterilmektedir. Türk asıllı olup, eserlerini Almanca yazan yazarlardan bir tanesidir. Eserleri birçok dile çevrilmekle birlikte, İtalya’da müfredatların içerisinde yer almıştır.

“Birden fazla dil bilen insanların başarısı her zaman daha fazladır” savını doğrular niteliğindedir yazarımız. Ebeveynlerinden gelen Türkçe, Zaza’ca ve Almanca onu bu başarılarla itmiş, Filoloji eğitimi de başarının zirvesine çıkmasına sürüklemiştir adeta. Dil yönünden avantajlı olan yazarımızın, diğer avantajı da; kültürlerarası iletişimin ve etkileşiminin, bakış açısının, düşüncelerin, duygularının kozmopolittik şehirlerin verdiği etkiyle daha da fazla olmasıdır. Bu sayede bakış açıları benmerkezcilikten çok uzakta, ötekileştirilmiş olmamakla birlikte, özüne de kök salabilen insan niteliğindedir. Empati duyguları ve algıları daha gelişmiş ve güçlüdür. Üstelik eserde anlatılan karakterin Türk olması, Türk geleneklerinin yaşatılması ve bunun Almanca yazılması hem daha güçlü hem de daha cazibeli kılar yazarımızı.

Yazarın Almanya’da yetişen biri olarak, Türkçe anlatması ideolojisi, kültürünü unutmamış olduğunu ve bu perspektiften de bakabildiğinin kanıtıdır. Aynı zaman da karakteri göç etmiş, Alman kültürünün bir parçası donanımıyla göstermesi, yaşadığı yerin özelliklerini almış ve yansıtan biri olarak gösterir.

Ayrıca yaşadığı yeri benimseme konusunda Geissler ile yaptığı röportajda şöyle söylemiştir: “Çayırılı ’da doğdum ama bu önemli değil, ben Berlin’de okula başladım, Berlin’de büyüdüm” (Geissler,2003:3). Bu cümleler özünden uzaklaşmadığını, varoluş yerini inkâr etmeden, benimsediğini rahatça gösterebilir. İki toplum özelliğini

benimseyerek büyümek memleketine olan düşüncesini sadece doğduğu yer olarak nitelenmesine sebep olmuştur. Keleş (2011: 60) bu konu hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Gerek Alman yazın çevrelerince, gerekse Türk yazın çevrelerinden birçok düşünür, Yade Kara’nın eserleri aracılığıyla yeni, alternatif bir bakış açısı getirdiğini savunmaktadır. Göçmenlik hikâyeleriyle başlayan bu yazın türü sonraları toplumda göçmen kökenlilere bakış açılarını irdeleyen, göçmenin yerini sorgulayan eserler ortaya koyarken, karşılıklı anlayışın doğmasına zemin hazırlayacaktı. Yade Kara’nın eserleri de aynı niteliktedir diyebiliriz”.

2.4.1 Yade Kara’nın Eserleri ve Ödülleri

Yade Kara’nın bu esere layık görülmesi çok olağan, iyi kalem ve şartlara olan uyumu ödülü almasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Emine Sevgi Özdamar, Aras Ören, Zehra Çırak, Yüksel Pazarkaya gibi birçok Türk kökenli yazar daha evvel birçok kez bu ödül ile onurlandırılmıştır (Keleş, 2011: 62). Daha öncede belirttiğimiz gibi yazarın birçok çalışma ve metin yazarlığının yanı sıra, sadece iki tane kitabı bulunmaktadır:

- Selam Berlin
- Cafe Cyprus

Ödülleri

- Adelbert-Chamisso-Teşvik Ödülü
- En İyi Almanca Kitap Ödülü

2.5 Selam Berlin Adlı Eserin Özeti

Selam Berlin Entwicklungsroman olarak adlandırılmaktadır. Bu eser Göç kavramına ve Kültürlerarasılık kavramına uymaktadır. Yazar kitabın başkahramanı olan Hasan Kazan adlı gencin İstanbul’dan Almanya-Berlin’e uzanan hikâyesini anlatmaktadır. İkinci Kuşak Yazarlardan olan Yade Kara göç ve göçmen etkisi altında bir Türk-Alman yazını oluşturmuştur. Bu eserde de betimlemeler ve öyküler fazlasıyla yer almıştır. Ben anlatıcı esere hâkimdir.

Kitap Hasan Kazan'ın kendini tanıtmasıyla başlar. Kazan İstanbul'da Alman okulunda öğrenimine devam etmektedir. Kazan'ın babası ailesini, evlatlarının daha iyi öğrenim görebilmesi adına İstanbul'a gönderir. Amacı ise Türk kültürüne, örf ve adetlerine daha yakın olup, batının aykırılığından uzak tutmaktır.

Lise eğitimini İstanbul'da tamamlayan Hasan Üniversiteyi, kendini daha yakın hissettiği Berlin'den yana kullanmak ister. Arkadaşlarıyla olmak aşkı ve Berlin'de dolaşmak aşkıyla doğan bu istek hızlı bir şekilde karar almasına ve Almanya'ya gitmesine yol açar.

Göç Edebiyatının en sık kullanılan kavramlarından biri olan “kimlik problemi”, “kimlik arayışı” Kara tarafından Kazan'a aksettirilmiş ve onu Türk olarak değil, Berlinli olarak tanıtmıştır. Kazan Berlinli ifadesini birçok kez kullanmıştır. Berlin' gelen Hasan bir nevi dünyası olan bu şehirle özlemini gidermeye başlamış, tıpkı yarım kalan bir hikâye gibi hayatını bu şehirde rahatça, kaygısız devam ettirmiştir.

Kitabın ilk bölümlerinde meşhur Berlin Duvar'ı yıkılmamıştır. Batı Berlinli olan Kazan'ın duvarın etrafında dönen hikâyelerine de yer verilmiştir. Bir erkek kardeşi bulunmaktadır. Babası Berlin'de turizm acentesi işini erkek kardeşi ile yürütmekte, annesi ise ev hanımıdır. Kara, Kazan'ın düşüncelerini ebeveynlerinden ayırmış ve 2. Kuşak olan Kazan'a ailesiyle fikir ayrılığı yaşatmıştır.

Hasan özgür ruhlu, Berlin ile barışık, insanların seven ve en önemlisi ise kendini bu topluma ait gören bir gençtir. Kitapta geri dönüş çabalar gibi davranışlara karşı hep bir tepki içinde olan Kazan bu tür yaklaşımlardan oldukça rahatsız olur. Hasan sorun dünyasından daha çok renkli bir dünyanın içerisinde.

Aile için devrim Berlin duvarının yıkılmasıyla vuku bulur. Çünkü Hasan'ın babası Doğu Berlin'de bir kadınla daha hayat yaşamış ve bu kadından çocuğu olmuştur. Yıkılış, her eşitliği getirmenin yanı sıra aileye oldukça sıkıntılar, çöküşler getirir. Kendini bu olaydan sonra yenir ev ve hayat arasında bulmaya çalışan Hasan'ın bolca iç konuşmalarına, duygu ve düşüncelerine yer vererek devam edilir.

Hayatı oldukça renkli olan Hasan'ın babası, ailelerinin yıkıma gitmesini sağlar. Alman kadınlarında biri olan Rosa ile karısını aldatı ve ondan çocuk sahibi olur. Bir yemek

toplantısında saklamış olduğu bu hikâye öğrenilir ve aile dağılır. Rosa ise memnundur çünkü Said'in hayatının merkezine zaferle yerleşir.

Hasan'ın en yakınında arkadaşlık ilişkisi kurduğu, kuzeni Leyla bulunmaktadır. Leyla Türk babaya ve Alman anneye sahip olan bir karakterdir. İki kültürle büyümüş olan Leyla, Hasan'ın fikirler konusunda en büyük yardımcısıdır. Aynı zamanda Hasan için dert ortağı da olmuştur. Aynı zamanda Leyla'nın annesi Ingrid, kızını modern hayata ve bakış açısına uygun yetiştirdiği, roman içerisindeki bütün karakterlerle ırk ayrımcılığı dışında anlaşabildiği ve konuştuğu görölmüştür. Hasan ile de sık sık karşılaşmalarına yer verilmiştir.

Hasan'ın annesi ve babası onun için önemli olmakla birlikte, bağlarının çok kuvvetli olduğu görölmemektedir. Annesi Sevda göç ettikleri Almanya'yı beğenmez. Daima küçümseme ve memleketi İstanbul'a geri dönüş çabasındadır. Oğlunu kararlar yönünden desteklemez.

Başkahraman Hasan dönüm noktasında evinden ayrılır. Üç Alman kadının bulunduğu bir eve kiracı olarak yerleşir. Bu kadınlarla arasının iyi olduğu gözlemlenmiştir. Hasan, iş yerinde Cora adlı bir kadına âşık olur. Ona karşı duyguları derindir ve bu duyguları gösterir. Ondan oldukça fazla etkilenir. Cora'nın sevgilisi vardır ve bu durumu ikisi de önemsemez. Cora ise Hasan'dan istediğini aldıktan sonra onu terk eder. Hasan ise bir boşluk içerisinde hayatına devam eder.

Yazar eserini siyasal, kişisel, duygusal düşüncelerle işlemiş olup, göç eden insanların yaşadığı bütün klasik soru ve sorunsallara yer vermiştir.

Bir sonraki bölümde ise Selim Özdoğan'ın Demircinin Kızı adlı eseri ile Yade Kara'nın Selam Berlin adlı eserindeki Türk-Alman kadınları incelenecektir.

BÖLÜM:3 DEMİRCİNİN KIZI VE SELAM BERLİN ESERLERİNDEKİ TÜRK-ALMAN KADININA BAKIŞ

Bu bölümde Selim Özdoğan'ın Demircinin Kızı adlı eseri ile Yade Kara'nın Selam Berlin adlı eserlerindeki Türk ve Alman kadınları teker teker tanıtılacaktır. Kadınların özelliklerine, hayat koşullarına, ilişkilerine alıntılar ile değinilecektir. İki kitabın kadınları arasındaki benzer ve farklılıklar incelenerek açıklanacaktır. Aynı zamanda Türk ve Alman kadının ortak olan ve olmayan özellikleri analiz edilerek gösterilmeye çalışılacaktır. Bütün bunlar yapılmadan önce Türk toplumunda kadın ve Alman toplumunda kadın kısa bir şekilde incelenecektir.

3.1 Türk Toplumunda Kadın Olmak

Türk toplumunda kadın ve kadının yeri oldukça önemli bir yere sahiptir. Gerçekleştirmiş olduğu her görev yaşam koşullarına önemli katkı sağlamaktadır. Yaşamış olan bütün Türk topluluklarında kadının yeri ve önemi dönem ve şekillere göre farklılık gösterir. İslamiyet'ten önceki Hun Devletinde ülkeyi Hakan ile Hatun birlikte yönetirler. Kadın erkek eşitliğinin var olabildiğini kadına verilen değerin yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Kadına verilen değer ve eşitlik geleneksel olarak kullandığımız dil yapısına da yerleşmiştir:

“Türk kültüründe kadına verilen değerden dolayı, “ ana-baba”, “karı-koca” denirken, anne, babadan önce söylenirdi. Göktürk çağında da anne sözü babadan önce kullanılıyordu: ”Annenin öğüdünü al, babanın da sözünü dinle” ya da “Annesi babası sevinir” gibi sözlerde anne hep önce söylenirdi” (Donuk, 1980, s. 150).

Toplumlarının kadınlara verdiği değer diline kattığı değer ile daha net görülmektedir. Eski Türk toplumlarında kadına verilen değerin Osmanlı döneminin daha fazla olduğu görülmektedir. Eski devletlerde kadınlarda dışa dönük hayat yaşayabiliyorlardı. Devlet yönetiminden söz hakkı bulunması, at binmesi, kılıç kuşanması bunun en büyük örneğidir. İslamiyet'in Türk toplulukları tarafından benimsenmesiyle kadının yeri zaman zaman değişime uğramıştır. Özellikle Osmanlı Döneminde kadınların seçme ve seçilme hakkının bulunmayışı, sadece çarşaf giyme zorunluluğu, eve kapatılması kadına verilen değerin azaldığını göstermektedir. Bu dönemde kadın erkeğe oranla geri plandadır ve sosyal hayatın dışındadır. Bu devirde kadının kahramanlık niteliklerini kaybederek gittikçe bir aşk konusu olduğu görülür (bkz. Doğramacı, 1989).

Doğramacı'ya (bkz. 1989) göre: Osmanlı Devletinden sonra batı medeniyetinin etkisi altına geçildikten sonra kadına verilen değer ve önemin tekrardan ilk dönemde olduğu gibi arttığı görülmektedir. Özellikle erkek ile eşit haklara sahip olması hedeflenmiş ve günümüz Türkiye'sinde bu başarı elde edilmiştir diye söyleyebiliriz.

Osmanlıların çöküş döneminde Avrupa'daki özgürlük hareketleri etkili olmuş ve Namık Kemal, Tevfik Fikret gibi değerli düşünürler, kadının köleliği ve aile hayatındaki gerilemiş durumunu kınayarak, kadınların da Avrupalı hemcinsleri gibi eğitim görmeleri gerektiğini vurgulayan çeşitli yazılar yazmışlardır (bkz. Göksel, 1988).

Türk kadının batılı medeniyetlerde olduğu gibi yükselmesini, erkekle her türlü hakka sahip olmasını hedefleyen en büyük kurtarıcı Atatürk olmuştur. Atatürk kadının erkekle eşit olduğunu, okuma hakkının bulunduğunu, kültürel haklara sahip olduğunu, seçme ve seçilme hakkını, çalışmasını kazandırmıştır. Bunun için çıkarılmış en önemli kanun Türk toplumunu düzenleme adına olan Medeni Kanundur.

“Demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla yerleşebilmesi için, kadınlarımıza siyasî hakların verilmesi de gerekiyordu. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında görevini fazlasıyla yapmış olan Türk kadını, ülke yönetimine de katılmalıydı.” (Oğuz, 2006: 35).

Siyasal haklarda da hak sahibi olabilmesi açısından Atatürk 1930'lı yıllardan itibaren seçme ve seçilme hakkını kazandırmış, demokrasi sürecinin içerisine kadınlarımızı da eklemiştir.

Bir fikir bulunduktan ve uygulandıktan sonra yerleşmesi epey zaman almaktadır. Atatürk'ün getirmiş olduğu bu yenilikleri uygulamayan, kadını uzun bir süre değersiz gören, vasıflar vermeyen özellikle Anadolu kırsallarında hiçe sayan erkekler oldukça fazla görülmektedir.

Küçük yaşta sorgusuz bir şekilde evlendirilmek, okutulmamak en büyük kadın sorunsalıdır. Bir dönem Atatürk'ün getirmiş olduğu bu yenilikleri kadınlar üzerinde uygulamayarak her türlü haktan mahrum bırakmıştır. Özdoğan'ın eserinde de bu mahrum yaşantı görülmektedir.

3.2 Almanya’da Kadın Olmak

“Germen kadınları Türk kadınları gibi silah kullanıp savaşmazlar, savaş eğitimi de görmezler. Kadın savaşmanın dışında ailenin yaşamını sürdürmesi için gerekli tüm işlemlerden sorumludur. Başta evin her türlü işi ve çocukların bakımı ile görevli kadın, esirlerle birlikte tarlada da çalışır, hayvanları otlatır” (Onural, 1990: 266).

Alman kadınlarının eski zamanlarına bakıldığında, Alman kadınlarının Türk toplumuna göre savunma kabiliyetlerinin olmadığını, at binmedikleri, kılıç kuşanmadıkları görülür. Evlenmek hayatını idame ettirmek Alman kadınları için büyük bir vazifedir. Almanya’da da kadın kendisi için bir şeyler yapamaz. Söz hakkı erkeklerin elindedir. Öyle ki evlenme konusunda dahi söz hakkı ve karar erkeğin elindedir. Kadınların duyguları ve istekleri değil, toplumun istekleri ön plandaydı (bkz. Schulze, 2006: 5)

“Alman Medeni Kanununa göre kadın her alanda erkekle eşit değildir. Aile içinde çocukların geleceği ile ilgili kararları kadın değil erkek verir. Kadının malını genellikle erkek yönetir. Hatta kadın, kocası ölünce çocuklar için çok kez bir vasi tayin etmek zorundadır. Ekonomik gücü olsa bile çocukların eğitim sorumluluğunu üstlenebilmek için yeterli ve reşit olarak görülmemektedir. Miras hakkı sınırlıdır” (Bebel, 1891)⁴.

Alman kadınları da oldukça zor ve çetin şartlarda yaşamıştır. Bu şartlardan çıkıp günümüz medeni seviyesine ulaşmaları oldukça zor olmuştur. 1847 yılında kadın hakları ile sorunsal ilk kez dile getirmiş ve çalışmalara devam etmiş kişi Louise-Otto Peters olmuştur (bkz. Salihoğlu, 1988: 36).

19. yüzyılda ise kadının yeri git gide değişse de istenilen yere yeterince gelemez. Bazı yazarların kadınlar için göstermiş olduğu çaba çoğu zaman göz ardı edilmiş, çoğu zaman hiç sayılmıştır. “Kadının bu yeni iş ortamında da kadın olmasından kaynaklanan ikinci plana atılma ve ayrımcı muamele devam etmektedir” (Oğuz, 2006, s.28).

1896 yılında kadınlara hak verilmesi adı altında Kadın konseyleri kurulsa da bu hak kadınlara ancak 1. Dünya savaşı sonrasında verilmiştir. Bireyle olarak yapılan çalışmaların 2.Dünya Savaşından sonra azaldığı ve kadının yeniden içe dönük bir hayat sürdürdüğü görülmektedir (bkz. Böninghausen).

Verilen bireysel mücadeleler zamanla derneklerin kurulmasıyla örgütlenmiş olarak devam etmiş, kadınların iyi bir hal alabilmesi için epey mücadele edilmiştir.

⁴ Bebel, 1891’den akt. Salihoğlu, 1988, s. 35; Coşan, 2000, .49

Hak ve özgürlüklerine kavuşmak Türk kadınlarınınkinden kadar zor olmuştur. Fakat Türk kadınından en büyük farkı şudur ki; Alman kadınlarının yaşamı, toplumdaki yeri kötüden iyiye ulaşırken, Türk kadının yeri iyiden kötüye, kötüden orta bir hale ulaşmıştır. Tam olarak iyi diyebileceğimiz modern dönemi ise günümüz kadınları hala tam olarak yaşayamamaktadır.

Bir sonraki aşamada inceleyeceğimiz Yade Kara'nın *Selam Berlin* ile Selim Özdoğan'ın *Demirci'nin Kızı* adlı eserlerindeki Türk-Alman kadınlarının yaşamlarını ve bu yaşamların özelliklerini daha detaylı görebiliriz.

3.3 Yade Kara'nın Selam Berlin Eserindeki Kadınlar

Bu eser Göç edebiyatı altında, Türk asıllı Alman yazar Yade Kara tarafından yazılmıştır. Türkiye'den Almanya'ya uzanan bu romanda hem Türk hem de Alman kadınlarına yer verilmiştir. Pop-Kültürünün yansıtıldığı bu eser kadınların duygularının ve isteklerinin yer aldığı ve gerçekleşmesi ağır basmıştır. Kitabın başkahramanı erkektir. Bu çalışmamızda incelediğimiz kadınlar Hasan Kazan'ın yani başkahramanın etrafındaki kadınlardır.

3.3.1 Selam Berlin Eserindeki Türk Kadınlar

Roman da geçen Türk kadınları başkahraman Hasan Kazan hikâyesi etrafında toplanan karakterlerdir. Türkiye'den göç etmiş, Almanya'da yaşayan vatan özlemiyle Türkiye'ye geri dönen karakterlerin yanı sıra ikinci kuşak Türk kadınlarının Almanya'ya uyum sağladığı ve modern hayata sağladığı uyum gösterilmektedir.

Anne-Sevda

Türkiye'de doğmuş, Almanya'ya göç etmiş ve daha sonra İstanbul'da yaşamına devam ettiren bir kadın figürüdür. Modern, batı kültürünü benimsemesine rağmen özüne ait geleneklerini yitirmemiştir. Almanya'ya göç ettikten sonra, İstanbul'a geri dönmüştür ve Almanya'ya tekrar gitmek istemez. Bu yüzden geri dönmek isteyen kocasına şu şekilde karşı çıkar: “Hayır, hayır Said... Berlin'e gidemezsin...” (Kara, 2004:7).

İstanbul'da lüks, donanımlı bir hayata sahiptir. Öyle ki dönemin stabile ettiği inşalar arasında, çağdaşlığın ve modern hayatın getirdiklerine ayak uydurarak aktif bir yaşam

sürer. Alman kadınlarının da üye olduğu “Brücke”⁵ adlı derneğe üyedir: “O gün Brücke” isimli derneğin Alman kadın üyeleriyle birlikte kutu kutu lokumu silip süpürmüştü. Yeni yeni aydınlanmaya çalışan bir toplumun aydın üyeleri arasından biri olarak görülebilir. Dönemin içinde bulunduğu yaşamdan farklı; hareketli ve donanımlı bir hayatı sürdürmektedir. Yine de kendini batılı medeniyetine ait ama doğu medeniyetine de uzak hissetmemektedir: “Ben Şarklı bir kadını, İsveçli değil” (Kara, 2004:9).

Anne karakteri her ne kadar Şarklı gibi hissetse de aslında Anadolu kadınlarının, içinde bulunduğu dönemin Türk kadınlarının yaşantıları ile kendi yaşantısı arasında fark oldukça açıktır. Türk kadınlarının evden çıkıp sosyal hayatı yaşamalarının tam olarak gerçekleşmediği bir dönemde, rahat bir şekilde gezip hayatın keyfini çıkarabilmektedir: “Annem ve babam Beyoğlu’nun kafe ve barlarına dalmışlar ve büyüleyici bir şehrin tadını çıkarmışlardı” (Kara, 2004: 11).

Türk kadınlarının günümüzde bile dışarıya tam olarak açılmadığı söylenemezken, anne karakteri dışarıya dönük bir hayat yaşamaktadır. Öyle ki Berlin şehrini dahi taşra bir yer olarak görür. Bu sebep eşinin kendisini umursamamasına neden olsa da o yaşadığı yeri küçümsemekten vazgeçmez: “ Annem Berlin’i fazla taşralı buluyordu, bu yüzden Ediz’le İstanbul’da kalmayı tercih etmişlerdi” (Kara, 2004: 12). İstanbul’a dönmek istemesi, kendini Almanya’da daima misafir hissetmesi, toplumun sosyal hayatına ayak uyduramamasından değil bilakis İstanbul’u daha modern görmesinden kaynaklanmaktadır.

Said, yani eşi duvarın yıkılmasıyla Almanya’ya geri döner. Sevda çocuklarıyla İstanbul’da kalır. Başkahraman üniversite okumak için, kendini iyi hissettiği Almanya’ya geri dönmek ister. Anne ise oğlunun okumasını değil, iş kurarak liderleşmesini ister. Türk kadınlarında eğitime verilen değerin, ne kadar modern kültürün içerisinde olursa olsun henüz artmadığı gözlemlenmektedir: “Başka herhangi bir anne, oğlunun böyle planları olduğunu duysa sevinçten havaya uçardı. Ama annem farklı düşünüyordu” (Kara, 2004: 14).

Sevda yani anne karakteri kendi statüsünde görmediği insanları küçük görür. Bencillik ruhu verilmiştir karaktere. “Bu Anadolu köylü ve işçilerinin (kendisi İstanbulluydu)

⁵ Brücke: Köprü

evimizde sigara içmelerinden, onun perdelerini ve örtülerini sarartmalarından nefret ederdi” (Kara, 2004: 39). Bazı Türk kadınlarının eşyaya verdikleri değerin, insana olandan fazla olduğu gözlemlenmektedir. Alışverişe oldukça düşkündür. Dönemin yaşadığı ekonomik krizlerin karşısında, istediğini alabilen ve modern bir şekilde giyinebilen bir kadındır: “Annem her zamanki gibi uzun bir alışveriş listesi getirmişti” (Kara, 2004: 113). Giyim ve kuşamıyla çağdaş modern bir kadını tam anlamıyla yansıtmaktadır. “Annemin tarzı İstanbul şıklığıyla Burda kataloğu ve İtalyan dizaynının bir karışımıydı” (Kara, 2004: 107).

Anne karakteri gözde canlanan anne modelinden modern dursa da şişman bir kadındır. Bu Türk kadınlarının evlendikten sonra kendilerine kilo bakımından dikkat etmediklerinin göstergesidir. Aynı zamanda kıskançtır. Türk kadınlarının, özgüven eksikliğinden kaynaklanan bu sorunu evliliklerde sık sık tartışma sebebidir:

“Annem şişmandı, ancak çok şişman da değildi. ... Hayır, annem şişman demeye yetecek kadar kiloluydu. Annemin içine yüz tane Naomi Campell sığardı... Babam kadınlar arasında sevilen biriydi. Anneme her zaman onun tek ve biricik olduğu duygusunu verirdi, geri kalan kadınlar onun sadece önemsiz hayranlarıydı. Ama durumu garantiye almak ve annemin kıskançlık krizlerini önlemek için, şişman kadınlar hakkında akla hayale gelmeyen iltifatlar uyduruyordu” (Kara, 2004: 108).

Karakterin çok fazla konuştuğu ve bu durumun kocası tarafından sıkıldığı da gösterilmektedir. “Babam artık dinlemiyordu” (Kara,2004: 111). Türk kadınları konuşmayı severler. Dedikodu yapmayı severler. Bir Türk kadını anlatırken başlıca özellikleri arasında sıralayabileceğimiz husus anne karakteriyle bir sonraki aşamada inceleyeceğimiz Emine hanıma eklenmiştir. “Çünkü Emine Hanım Kreuzberg’deki bütün dedikoduları etkileyebilirdi” (Kara, 2004: 111).

İstanbullu, modern, donanımlı, küçük görmeyi seven, dedikodu yapan anne karakteri kişilik olarak yetersizdir. Eğitimi hakkında bilgi verilmemiştir. Fakat iş hayatı içerisinde olmayışı, evde hayat sürdürmesi bize klasik okumamış Türk kadını, Türk annesini çağrıştırmaktadır.

Evliliği olumsuz ilerlemektedir. Umursamaz tavırları, aşağılamaları, soyutlamaları hiç bitmeyen bu kadın mutsuzdur. “Aşağılayarak babama bakıyordu” (Kara, 2004: 112). Duvarın yıkılmasına bile sevinmez. Alman karakter Ingrid için duvarın yıkılması ne kadar sevinç verici bir olay ise Sevda için değersizdir. Çünkü batı ile doğunun birleşmesinden hoşlanmaz: “Aynı sürünün kurtları birbirini ısırılmaz, ama başka sürülerin

kurtlarını öldürürler. Onun duvarın yıkılışıyla ilgili tek yorumu buydu” (Kara, 2004: 113).

Bu soğuk rüzgârlı kadının hayatı gitgide kötüye gider. Her şey bir davet sırasında gelişir. Yemekte Ingrid’in kuzeni bir Alman arkadaşının Türk adamla ilişkisinden ve ondan hamile kaldığından, bu adamın işinden bahseder. Sevda ise tüm bu bilgilerden yola çıkarak şahsın kocası Said olduğunu anlar. Aldatılmıştır.

“-Saiid, Saiid, Saaaiiiiiiiiiid! diye bağırdı annem ve bir gazel okur gibi uzattıkça uzattı. Bunu nasıl yaparsın?! Neden bir başkası? Neden bir çocuk? Neeeeeeeeedeeeeeeennnn? Bu şekilde yürüyeceğini mi sandın? Karın olarak ben sana yetmedim mi?” (Kara, 2004: 132).

Aldatılmak. Aldatmak. Hangi ırka sahip olduğuna bakılmaksızın en büyük problemlerdendir. Bu romanda aldatılan bir Türk kadınıdır. Anne karakteri aldatılmasını öğrenmesiyle asla susmaz, içine kapanmaz. Söz haklarını ve savunmasını sonuna kadar kullanır. Oysa Türkiye’de aldatma ve aldatılma vakalarında kadınlar çoğunluklu olmak üzere olayı ya unuttur ya da unutturulur. Konuşma hakları bir yana sorgulama hakkını dahi elde edemez. Devamında şiddet bile görebilir. Tıpkı kadın cinayetlerinin çok olduğu toplumumuzda, ayrılan kadınlarının sebebinin aldatma ile başlaması gibi. Ayakları üzerine duramayan, meslek sahibi olamayan, toplum örf ve geleneklerine ayak uydurmalarından, “el ne der” kaygısından, korkudan susarlar. Günümüzde bu sebepten ötürü boşanmalar artsa da, hala hakkını anne karakteri gibi savunamayan Türk kadını çoğunluktadır.

“Ben bunu hak etmediiiiiiiiimmmmm! Artık alarmı çalan bir siren gibi uluyordu. ... Bir şangırtı oldu. Oturma odasında bir şey devrildi. Annem tehditler savuruyordu. Bu konuda ustaydı. Sana öyle şeyler yapacağım ki, kuşaklar boyu torunların bunu konuşacak. Geberteceğim seni... Şeytan görsün yüzünü! Cehennemin dibine git!” (Kara, 2004: 133).

İstanbul’a dönen Sevda boşanma işlemlerini başlatır. Toplumun boşanmaya ayıp gözüyle baktığı bir dönemde, Sevda bundan utanmaz. Gördüğü haksızlık altında boyun eğmez. “Annem İstanbul’da avukatları harekete geçirmişti” (Kara, 2004: 193). Sevda katlanmak yerine haklı bir sebeple ayrılmayı seçer. Çocuklarından öte katlanma duygularını da benimsemez. Bir süre İstanbul’da yalnız, üzgün ve hayata küskündür. Yemeden içmeden de kesilir.

“-Ah, hiçbir şey yemiyor oğlum. Hiçbir şey yemiyor, hiçbir şey içmiyor. Kendini bu şekilde bırakması tam bir rezalet. Kimseyi görmek konuşmak istemiyor. Ben

her gün gelip burayı havalandırıyorum, ona çay yapıyorum” (Kara, 2004: 214-215).

Bir süre depresif haller içerisinde takılır. Oğulları ile konuşmaz. Almanya’daki yakın arkadaşı Emine Hanım kendisini ziyaret eder. Bu ziyaretten kısa bir süre sonra oğlu Hasan ile tekrardan mutlu bir şekilde konuşur. Sebebi ise yeni aşka yelken açmıştır. Aldatılma darbesinden sonra, kendisi de eski aşkına tekrardan döner. Her ne kadar Said razı gelmese de, Sevda yenilgisinin altında kalmayan, bir nevi intikamını almış güçlü bir kadın olarak hayatını devam ettirir.

Gitgeller ile dolu anne karakteri tipik bir anneyi canlandırmaktan çok, medeni hayata ayak uydurmaya çalışan, rahat, özgürlüğüne ve hayatı yaşamaya meraklı bir kadın olarak gözlemlenmiştir. Her ne olursa olsun, ne kadar üzülsün sonunda kendini yeni bir başlangıç sayfasına bırakabilmiştir.

Emine Hanım

Başkahraman Hasan Kazan ve ailesinin komşusudur. Anne karakteri Sevda ile yakın arkadaştır. Çocuğu yoktur. Kocasını kanser hastalığı sebebiyle ölen kadın dul yaşamaktadır. Hayatını falcılıkla geçirir:

“Emine Hanım’ın çocuğu yoktu. Kocasını birkaç yıl önce kanserden ölmüştü. O zamandan beri yalnız yaşıyordu. Kreuzberg’de who is who⁶ konusunda tam bir uzmandı Emine Hanım, çünkü falcıydı, kahve falları bakıyordu ve profesyonel çalışıyordu. Müşterileri ondan çok memnundu. Annem de onun hizmetlerinden yararlanırdı. Emine Hanım bir tabağa su ve zeytinyağı döküyor, Arapça bir şeyler mırıldanıyor ve bununla cinleri kovuyor, evden kaçmış kocaları aile ocağına geri döndürüyor, korkuları ve depresyonları tedavi ediyordu. Ne de olsa Kreuzberg’in yarısı bu dertten mustarıptı. Emine Hanım yaptığı işler için Amerikan Exspress kredi kartı ya da banka havalesi kabul etmezdi. Sadece peşin çalışırdı. İşleri yolundaydı” (Kara, 2004: 110).

Eski zaman bazı Türk kadınları, eğitimi tamamlayamadıklarından ötürü hurafe uğraşlarına oldukça fazla bir şekilde zaman ayırırlar. Batıl inançlar adında değerlendirile bilinecek bu tür uğraşlar, bilimsel ilerlemelerden daha cazip gelir. Emine Hanım karakteri de bu derlemeye uygundur. Daha uygun bir iş ile uğraşmak yerine, batıl inançlarla uğraşıp, insanlar üzerinde para kazanması, kadının değerlerini düşürdüğünü göstermektedir. Aynı zaman da Müslüman kadınların dinine uygun olmayan bir yaşam tarzıdır. Emine Hanım’ın erkeklerle el sıkışmaması, fakat böyle bir

⁶ Who is who: Kim kimdir?

işle yaşaması büyük bir ironidir. “İnançlı bir Müslüman olarak normalde erkeklere elini uzatmazdı” (Kara, 2004: 35).

Emine Hanım ev temizliğinde de oldukça iyidir. Türk kadınları ev işlerinde oldukça iyidirler. Ev işlerini yapmayı, çocuk bakmayı, yemek yapmayı severler. Evcimen yaşam şartlarının gerektirdikleri sorunsuzca yerine getirmeye çalışırlar:

“Emine Hanım’ın evi Domestos kokuyordu. Her yer tertemizdi. Ayakkabıyla eve girmek yasaktı. Halı bakteriden tamamen arınmıştı. Ajax, Ace... Ve ortakları sayesinde... Halının üzerinde günde beş kez namaz kılardı” (Kara, 2004: 36).

Leyla

Halim ve Ingrid’in kızı olan Leyla, başkahraman Hasan’ın kuzeni ve yakın arkadaşısıdır. Hem Türk hem de Alman kadını söylenebilir Leyla için. Çünkü annesi Alman babası Türk’tür. Hasan ile birlikte büyümüşlerdir. Eski zaman Anadolu topraklarında ve günümüzde bazı yerlerde kardeş olmayan kız ve erkeklerin, akraba dahi olsa bir arada vakit geçirilmesine izin verilmez ve ilişkilere dair yasaklamalar getirilir. Fakat Leyla ve Hasan bu tarz yaklaşımlara maruz kalmazlar. “Leyla ve ben Wilmersdorf’taki oyun parklarında oynardık” (bkz. Kara, 2004: 91). Leyla Almanya’da okurken siyah saçlı olmasından ötürü zor dönemler yaşamıştır. Irkçılık sorunları yüzünden renk farkı olan insanlar bu tarz aşağılamaların ve oyunların altında kalabilmektedir:

“Siyah saçlı tek çocuk bizdik. Geri kalanı sarı ya da kahverengiydi. ...Türk olduğumuzu asla söyleyemezdik. ...Ama asıl olay fizik hocalarının, güneş ışınlarının beyaz ve siyah deri tarafından emilimini ve yansıtılmasını anlattığı derste patlamıştı. Bu yüzden siyahlar beyazlardan daha çok terliyormuş ve daha pis kokuyormuş. İşte o derste karar vermişti Leyla Wilmersdorf’u terk etmeye. Kreuzberg’e taşındı ve okula orada devam etti” (Kara, 2004: 92).

Leyla çocukluk döneminden de anlaşılabilirce üzere zor şartlar geçirmiş olmasına rağmen, zorlukların üstesinden gelmeyi başarabilmiş, kendi kararlarını verip uygulayabilen bir genç kadındır. Leyla bütün hayatı boyunca Hasan ile yakın ilişki içerisinde olmuştur. Öyle ki bir dönem birlikte dahi yaşamışlardır. Türk ailelerinde, Türk kadınlarının yalnız yaşamalarına izin verilmezken, Leyla kuzeni Hasan ile ayrı bir evde yaşamıştır. Kadının özellikle erkek bir bireyle ayrı bir ev hayatı sürdürmesi toplumumuzun örf, adet ve geleneklerine uymayan bir durumdur. Bunun akraba olması durumu değiştirmemektedir. Fakat Leyla karakteri oldukça özgür bir kadındır. Hayatı istediği yönde akışına göre yaşayabilmektedir. “O zamanlar bütün bir yazı Leyla’yla birlikte işgal edilmiş evlerden birinin çatısında geçirmiş...” (Kara, 2004: 92).

Leyla İngiliz Edebiyatı okur ve maddi ihtiyacı çeşitli işlerde çalışarak karşılar. Genç olmasına rağmen ailesine muhtaç olmaz. Eğitim seviyesinin Türkiye’de düşük olduğu dönemlerde, okuma yazma oranı kadınlarda oldukça az iken, Leyla eğitim görmüş bir kadındır. Sosyal yardım kurumlarında çalışarak geçimini kolay yoldan da sağlamaz. Sığınmacılara destek olur evinin kapısını onlara açar.

Leyla karakteri eğitimle donatılmış, özgür, hareketli, rahat, keyfine düşkün biridir. Bu hayat tarzı dönemin Türk kadınlarına oldukça uzak bir yaşam tarzı diye bilinir. Türk kadınlarında vasıf olarak görebileceğimiz erken evlilik, okumama, genç yaşta anne olmak, Leyla karakterinde görülmez. Bazı özellikleri Alman kadınlarına benzeyen Leyla, Türk kanından olduğunu sıkça yansıtır. Özellikle çaya olan düşkünlüğü onun doğu kültürü simgesidir. “Her zaman olduğu gibi Leyla’nın evinde semaver kaynıyordu ve karanfilli siyah çay kokuyordu” (Kara, 2004: 93).

Leyla’nın ailesinden ayrı bir evde kendi başına yaşaması da Türk kadınlarının o zaman ki dönemlerde gerçekleştirmediği bir harekettir. İki kültür ve iki dilli büyümek oldukça zordur. Leyla ise tüm bu zorlukların üstesinden gelmiş güçlü bir karakterdir. Faşist saldırıların altından bile çıkmayı başarmıştır. “Leyla’nın annesinin Alman olduğunu kimse akıllarına getirmezdi. Tam tersine, sokakta sürekli olarak “Kanacke kızı” olarak hakarete uğrardı ve bir seferinde metroda bir saldırıdan son anda kurtulmuştu” (Kara, 2004: 92).

Özgür bir ruha sahip kadındır. Başkalaşmaktan ve kendisi gibi görünmekten kaçınmayan karakterdir. Konuşma tarzını değiştiren insanlara anlam veremez. Kişilik ve karakteristik özellikleri bakımından yeterince kendini eğitmiş görüle bilinir.

“... İstanbul’daki yosmalar gibi konuşmuyorum o kadar. Tiz sesle falan. Hıh, ne kadar da sahte... Aaahlar ve ooohlar... Mersi ve vır vır... Biliyorsun işte... Bu ara kibar bayanları taklit ediyordu. ... Özellikle de insanların neden doğrudan ve açık konuşmadıklarını bir türlü kavrayamazdı” (Kara, 2004: 96).

İstanbul’da kaldığı süreç içerisinde Berlin’deki gibi rahat olamaz. Akrabalarının yanında daha sessiz, gevezelik yapmayan hanımefendi kadın modundadır. Bu ise Leyla’nın şımarık olmadığını, bencillik yapmadığını, sahip olduğu özellikler sayesinde kendisini üstün görmediğini gösterir. Babasının Türk olması, annesinin Alman olması, yetişme tarzını çift olarak etkilese de annesinin dominantlığı sayesinde daha çok Alman gibi yetiştirilir. Babası Leyla ile yeterince Türkçe konuşamaz. Türkçe anlayan fakat konuşamayan biridir.

“O benim yarımı kolayca dışarıda bırakmış, onu görmezden gelmiş. Ve babam da buna karşı hiçbir şey yapmamış” (Kara, 2004: 97) diye söylenen Leyla’nın Türk gibi yetiştirilme arzusundan bahsedilmiştir. Leyla’nın içinde sakladığı özlem ve duygusallık yansıtılmış olmaktadır.

Bilgili, her konuda fikri olan, istediğini yapabilen, sevgili konusunda, giyim konusunda, alkol ve sigara konusunda sınırları olmayan bir kadındır. Bu yaşantısını annesi ve babası da bilmektedir. Bu tarz annesinin yetiştirme tarzı olsa da, Türk babası tarafından durdurulmaz. Kendi hayatını, kendine göre yaşayabilmektedir. Bir kadının en büyük özlemi olan özgürlüğü doya doya içine çekebilmektedir Leyla. Tutuculuktan, geri düşüncelerden oldukça uzaktadır. Amcasının Sevda yengesi aldatmasını ve o kadından çocuk sahibi olmasını dahi olağan görür. “Fazla Batılı, Avrupalı düşünüyorsun. Bir erkeğe bir kadın. Neden?” (Kara, 2004:137). Leyla’nın bu sözleri, bir kadın olarak onun ne kadar ileri düşüncede olduğunu, kıskançlık duygularından arındığını gösterir.

Ailesi Leyla’nın özgürleşmesinin en büyük yardımcısıdır. Hasan’ın Leyla’yı sorduğu bir gün de annesi onun sevgilisiyle olduğunu rahat bir tavırla söyler: “Sevgilisiyle birlikte...” (Kara, 2004: 29). Flört etmek, ilişki yaşamak kadınların en zor meseleleridir. Günümüzde hala birçok kadın bu meseleleri anneleriyle de rahat konuşamamaktadır. Oysa Leyla rahattır. Ne kendi ailesine, ne kuzenlerine karşı hesap kaygısı taşımamaktadır. Kuralcılıktan uzak büyümüştür.

Redfor adlı bir sevgilisi vardı ve onu Hasan ile rahatça tanıştırır. Redfor ile ilişkisi erkeğin başka bir ülkeye gitmesinden ötürü sallantı içerisindedir. Leyla gitmesini istemese bile adam gider. Onun üzerine oldukça sıkıntılı ve bunalımlı bir dönem geçirir. Bu sorunlarını ise kuzeni Hasanla rahatça konuşabilir. Hatta onunla ve yahut onsuz dilediği yerde rahatça sigara içebilir. Alkol alabilir. Türk toplum ve adetlerinden farklı bir gelenek ile büyümesi onun Türk olduğu gerçekliğini değiştirmez. Fakat o yine de yaşamak istediği gibi yaşar. “Leyla yüzünü çevirdi, rakıdan bir yudum daha aldı...” (bkz.Kara,2004: 356). Leyla’nın hayatı kuralların olmadığı, yapılanların ayıp karşılanmadığı bir hayat olarak gözlenmektedir.

Leyla yaşadığı döneme kıyasla çağdaş yaşamın getirdiği yenilik ve hareketlere ayak uydurabilmiştir. Özellikle üniversite eğitimi alan nadir kadınlar arasında yer alması

sayesinde, kişilik olarak oldukça iler seviyededir. Kadının yaşaması gerektiği bütün özgürlükleri yaşamakta, haklarını elinde tutmaktadır.

Leyla, bir insanın kendisi için istediği özgürlüğün simgesidir. Eser içerisinde bulunan diğer karakterler gibi modern hayata uyum sağlamış, hakların bilinmediği dönemde haklarına sahip çıkmıştır. Birçok kadına rol model özelliği taşımaktadır. Hem okuyabilen, hem çalışabilen biri olarak istediği hayata sahip olduğu gösterilmiştir. Türkiye’de kadınların çalışması ayıp sayılırken, Almanya da çalışan kadınların seviyesinin yüksek olduğu ve aynı zaman da çalışırken okudukları da gösterilmiştir.

3.3.2 Selam Berlin Eserindeki Alman Kadınlar

İki farklı milletin kadınlarına yer verilen bu çalışmada Özdoğan’ın eserinde Alman kadınlarını kullanmadığından, Yade Kara’nın Selam Berlin eserindeki Alman kadınları irdelenmiştir. Alman kadınlarının özgürlüğü, ön yargıları, çalışkanlıklara rahat ve dışa dönük hayatları teker teker kişilerin örnekleriyle anlatılmıştır.

Bayan Wessel (Wessel Nine)

Wessel nine denilmesinin nedeni, kitapta herhangi bir torunu bulunması sebebinden değildir. Hasan ve Ediz kardeşlerin nine diye çağırmasından Wessel Nine denilmektedir. Çocuğu yoktur. Dackel Susi adında bir köpeği bulunmaktadır.

Bayan Wessel de Hasan ve Ediz’i torunu gibi görür. Onlar ile özel ilgilenir. Hasan’a Hansi diye hitap eder. Türk toplumunda kadınlar, kendi ailesinden olmayan erkekler genellikle ilişki, konuşma ve yakınlık içerisinde olmamalarına rağmen Wessel Nine rahattır. Hasan onu ilkokuldayken kahverengi bir peruk ile görür (bkz. Kara, 2004: 34). O zamandan beri çocukları torunu olarak görmektedir.

Hayal edilen yaşlı kadın kavramında, Türkiye’de genellikle pamuk saçlı nineler bulunurken, Wessel Nine’nin bizim kadınlarımızdan farklı olduğu görülmektedir. Aksi, sert değildir, bilakis eğlenceli, sevecen, merhametli bir kadındır.” Eskiden okuldan sonra Wessel’lere giderdik. Annemle babam işte olurdu. Wessel Nine kahve ve kakao yapar, kremalı elmalı pasta yerken, bize 1945 yılındaki bombardımanları anlatırdı” (bkz. Kara, 2004: 37).

Kocası ölen Wessel Nine bir süre sonra bakımevine kaldırılır. Köpeği ise yurda verilir. Kısa bir süre sonra evine geri döner ve köpeği ile baş başa bir hayat sürer.

Alman kadınların tipik yalnızlığı özellikle vurgulanmıştır. Alman toplumundaki kadınlar ve aileleri genel olarak az çocuklu ya da hiç çocuksuzdurlar. Akrabalık bağı fazla edinmezler. Kocasını ölen Wessel Nine'nin de etrafında aile ve akraba olgusu karşımıza çıkmaz. Wessel Nine de diğer Alman kadınları gibi alkol tüketmektedir. Bu Alman toplumunda ayıp veya günah olarak karşılanmamaktadır. Bayan Wessel 'in yaşlı olması, Türk annelerinin, ninelerin yaşadığı hayattan çok daha farklı olduğu analiz edilmektedir.

Doris, Dore ve Dorte

Hasan Kazan'ın ev arkadaşı olan bu üç kadın Alman kadınlarını yansıtmaktadır. Hasan ailesinin yanından, taşındığı sırada ev aramaktadır. Karşısına çıkan bu üç kadının yaşadığı eve ev arkadaşı olur. Kızlar, kendi köklerine ait olmayan bu adamın ev arkadaşı olmalarını sorun etmezler. Hasan ise kızları çok güzel ve tatlı bulur. Kızlar evlerinden uzakta Alman dili ve edebiyatı, basın yayın ve sanat tarihi okuyorlardı.

Alman kadınlarına baktığımızda çoğunun eğitim hayatına, kişisel hayatları, kişisel görüntülerine oldukça önem verdikleri, sosyal hayatın içerisinde, cinsiyet ayrımı yapmadan arkadaşlıklarını sürdürdükleri görülmektedir.

“Pekâlâ, bu üç kadın da çok sempatikti. Blauberg, Bamberg ve Grünwald'den geliyorlardı. Arkaplanlarında Alman kaleleri, dağlar ve ormanlar vardı. Hepsi de ilk ke evlerinden uzaklaşmış ve Berlin'e gelmişlerdi. Alman dili ve edebiyatı, basın yayın ve sanat tarihi okuyorlardı. Ve üçü de Wolf'un prodüksiyonunda çalışıyorlardı Ve her üçü de film yapmak istiyordu. ... Kızlar çok trendiydi. En azından öyle olmaya çalışıyorlardı” (bkz. Kara, 2004: 189).

Çalışma hayatında yer almaları genç kadınların hem okuduklarını hem de çalışarak kendilerinin ailelerine muhtaç olmadıklarını, ayakları üstünde durduklarını göstermektedir. Alkol kullanırlar fakat sigara içmezler. Sağlıklarına önem verirler. “Zira kızlar çevrebilim ve biyoloji olayındaydı. Sanırım onlar yemekten, arabadan ve seyahatten sonra sağlığın en büyük lüks olduğunu keşfetmişlerdi. Hiçbiri sigara içmiyordu” (Kara, 2004: 190).

Kendilerini eğitim anlamında geliştirmiş olan bu genç kadınlar, Türklere karşı önyargılıdır. “Yani bizim istediğimiz şey, bize sekiz çocuklu aile ziyaretlerinin olmayacağına, balkonda mangal partileri yapmayacağına ve banyo küvetinde koyun kesmeyeceğine söz vermen!” (Kara, 2004:192).

Düzenli, neşeli, eğlenceli ve temizdirler. Her işlerini plan ve program dâhilinde yaparlar. “Kızlar akşamlarını, hafta sonlarını, hatta muayyen günlerini öncede planlıyorlardı” (Kara,2004: 194).

Ingrid

Hasan Kazan’ın öz amcasının aynı zaman da babasının iş ortağının karısıdır. Almanyalıdır. Gençliğini Almanya’da hippie olarak geçirmiştir.

“Eskiden bir hippiydi. Uzun yağlı saçları, alnında bantları ve ayağında tahta terlikler olurdu. Bu, başka gezegenden bir görüntü gibiydi. Yani Ingrid’in bir zamanlar şu cinsel özgürlük, esrar yanlısı ve sutyen karşıtı çocuklarından biri olması imkânsızdı” (Kara,2004: 25).

Hemen hemen çoğu Alman kadınlarının katıldığı toplulukların içerisinde yer alan Ingrid, özgür ruhlu, çağdaş bir kadındır. Zaman geçince saçlarını kızıl sarıya boyatmış, evlendikten sonra kocası Halim’in yanında iş hayatında bulunmuştur. Disiplin ve çalışkanlık en ciddi kişilik özelliğidir. Alman kadınlarının en belirgin özellikleri arasında eğitime olan düşkünlükleri, özgürlüğü yaşamaları ve istedikleri yönde hayat kurmaları gelmektedir. Ingrid de bunun modeli olarak gösterilmiştir. Yaşadıkları hayattan şikâyetçi olmak, sorunları başkasında bulmak yerine daima azimle çalışmıştır Ingrid:

“Disiplini ve çalışkanlığını annesinden almıştı. Yıllardır akşamları sinemada çalışıyor ve bilet satıyordu. Gündüzleri çömlek, yoga, ata binmek gibi binlerce şey daha yapıyordu ve evlerle ilgileniyordu... Kendi evine sahip olmak Ingrid’in en büyük hayalidi” (Kara, 2004: 26).

Türk kadınlarının hayatına birçok olgunun yerleşmediği dönemde, tıpkı yoga gibi, birçok aktivite Alman kadınlarının gündelik yaşam tarzı olduğu görülmektedir. Hakları için gençliğinde yeterince mücadele eden Ingrid evlendikten sonra da hayatının daha elverişli olması için mücadele etmiştir. Ingrid’in sigara içtiği ve alkol tükettiği görülmektedir. Alman kadınlarının yaşam ritüelleri arasında bu tarz konular ayıp, saklanacak ve yahut söylenmeyecek bir durum değildir.

“Ingrid bir sigara yaktı ve dumanı tavana doğru üfledi. Ben şimdi Gitanes içmek isterdim ama aldığım Türk terbiyesi, babamın yanında sigara içmeme izin vermiyordu” (Kara, 2004: 21).

Başkahraman genç Hasan'ın önemseydiği örf ve adetler, bir Türk ile evli olmasına rağmen Ingrid tarafından önemli olmadığı, önemli olan durumun sadece kendi istekleri olduğu gözlemlenmiştir.

Anadolu'da süre gelen, değiştirilemeyen bazı örf ve gelenekler vardır. Otoriterlik, evde söz geçerliliği babaya evin en büyük erkeğine ait olan özelliktir. Halim'in otoriterliği ve söz geçerlilik hakkı ise Ingrid 'de olarak verilmiştir eserde. Ingrid ne derse o olmaktadır. Kızı Leyla'yı bile Alman örf ve geleneklerine göre yetiştirmiştir. Entelektüel olması sebebiyle daha donanımlı olduğu düşünülmüş ve söz hakkı, bilmişlik taslama geçerliliği verilmiştir. Bu durum Hasan tarafından şöyle aktarılır:

“Ingrid'in böyle kusurları vardı. Hoş bir kusuru da onunla sinema üzerine saatlerce konuşabilmemdi. Bu konuyu iyi biliyordu. Birkaç yıl önce beni Fransız yapımı bir dizi siyah beyaz filme götürmüştü. Bu filmlerdeki erkekler entelektüel kadınlarsa özgür ve seksiydi. Herkes herkesle yatıyordu. Anarşistçe bir şıklıktaydı her şey. ... Bu filmleri seviyordum, Ingrid'i de” (Kara, 2004: 105).

Kara Ingrid'in sosyal ruhunu yansıttığı gibi ırkçılık ruhunu da yansıtmıştır. En yakınında bulunan eşine Halim yerine Brejnev ismini kullanmaktadır. Doğu kültüründen hoşlanmamaktadır. “Ingrid'e göre ben çok farklıyım... Yani fazla Doğulu... Fazlasıyla Türk. Ve o bundan hoşlanmıyor. Onun bütün çalışmasını berbat edeceğimden korkuyor...” (Kara,2004: 121).

Said'in karısı Sevda ile kendi kocasının arasında geçen muhabbeti, kendisi Said ile asla gerçekleştirmez. Arasına mesafe koyduğu görülmektedir. Irkçı yaklaşımları insanlar arasında mesafelere sebep oluşturmuştur:

“Annem ve Brejnev sürekli birbirlerinin lafını kesiyor, abartıyor ve kahkaha ile gülüyorlardı. Onları dinleyen biri, ayrı telden konuştuklarını sanırdı. Çünkü konuşmaları üst üste geliyordu. Birbirlerine dokunuyorlar, omuzlarına vuruyorlardı. Ingrid babamla asla böyle bir şey yapmazdı. Ingrid insanlara her zaman bir kol mesafesi uzakta durur ve selamlaşmak için sadece elini uzatırdı. O bu mesafeyi bir başka nedenden dolayı da koruyordu. Sürekli şöyle söylerdi: Siz güneyliler, bununla Türkleri kastediyordu, insana fazla sokuluyorsunuz” (Kara, 2004:115).

Kuralları olan biri olarak, despotluğu ve tutucu tavırları ile tanıtılmakla birlikte, kocasına karşı olan sert tavırları da tanıtılmaktadır: “Onun Halim'le evlendiğini anlamıyorum, derdi annem sürekli. Madem kocasının yalnızca bir Hans olmasını istiyordu. Bunlardan sürüyle var” (Kara, 2004: 119).

Halim karısının çalışma hayatına, erkekler ile konuşup konuşmamasına, zararlı alışkanlıklarına en önemlisi kızının yetiştirilmesine dahi müdahale edemez. Ingrid'in kurallarıyla yaşamaya devam ederler.

Cora

Hasan'ın derin duygular beslediği ve güzel olduğu bir Alman kızıdır. İlk gördüğü andan itibaren hoşlanmıştı. Cora'yı görünce Hasan için akan sular bile durur. Çalıştıkları yapım şirketinde her karşı karşıya gelmelerinde Hasan derin duygular hissediyor olarak gösterilmektedir.

“Çünkü her gün Cora'yı görüyordum. Beni kendi rüzgârına katmıştı ve buna karşı hiçbir şey yapamıyordum, onu takip etmekten başka. O ise Kazım'la, Wolf'la, ekibin geri kalanı ile sohbet ediyordu, yani ben hariç herkesle” (Kara,2004:197).

Cora'nın umursamaz tavırları, havalı hareketleri, kendinden emin duruşu, çalışma hayatı, diğer erkeklerle olan samimiyeti Kara tarafından açıkça ifade edilmiştir. Wolf ile modern hayatının getirilerinden biri olan aynı evde evlenmeden ilişki sürdürür. Hayatına müdahale edecek bir aile gösterilmemiştir. Diğer Alman kadınları gibi özgürdür. “Wolf ve Cora babam ve annem gibi, karı-koca değillerdi, daha çok birlikte oturan insanlara benziyorlardı. Sanırım Wolf ve Cora, herkesin kendi ilkelerini ve özgürlüğünü yaşadığı bir tür modern ilişki sürdürüyorlardı” (Kara, 2004:229-230).

Wolf ile yaşadığı sözde modern ilişki, Türk toplumuna oldukça uzak bir şekildedir. Aynı zaman da Cora'nın evde erkek arkadaşı var iken diğer erkek arkadaşını alması örf ve adetlerimize benzememektedir. Wolf'un olduğu sırada Hasan'ı rahat bir şekilde eve davet eder. Cora hayatına müdahale hakkını kendi elinde tutar ve istediği gibi yaşar. Hasan'ın Cora'ya karşı düşünceleri normal arkadaş seviyesinde değildir ve Cora bunu algılar.

“Cora hala susuyordu. Berlin'deki bir kafede yabancı bir masa komşusu gibi oturuyor ve sanki orada değilmiş gibi davranıyordu. Wolf sigara içiyor ve çok konuşuyordu. Bense onu dinliyor ve bu arada dikkatle Cora'yı inceliyordum. Uzun kirpiklerini, göğüslerini, yuvarlak kalçalarını, saçlarını. Wolf yeni bir şarap şişesi getirmeye gittiğinde, Cora bacaklarını uzattı, tesadüfen benimkilere dokundu ve bana şunu söylemek istiyormuş gibi baktı: Sen ayakkabılarını yatağımın altında unutmasına izin vereceğim erkeksin. Cora tehlikenin farkına varmıştı. Ama pek aldırıyor gibiydi, çünkü sıkıştırmaya devam ediyordu” (Kara, 2004: 232).

Cora rahat, istediklerine düşkün, istediklerini elde eden bir kadındır. Dönemdeki zor şartlara göre rahat bir hayat sürmektedir. Volvo arabası vardır. Kendini kimseye karşı

hesap verme sorumluluğu içerisinde değildir. Türklere ve Müslümanlığa merakı vardır. Bu yönde sık sık sorular sorduğu gözlemlenmiştir: “Cora bütün gece tahtındaki bir prenses gibi dimdik oturdu ve ilgili bakışlarla insanları dinledi. Sorular sordu, İslam tarihi ve gelenekleri hakkında şunu ya da bunu öğrenmek istedi” (Kara, 2004: 249).

Aslen Bağdatlıdır. Hasan onu çok güzel bulmaktadır. Ona karşı hayranlığını gizlemez. Onu Audrey Hepburn’e benzetir: “Cora küçük, siyah elbisesi içinde bu oturuşuyla Tiffaniy’s’deki Audrey Hepburn’ü hatırlatıyordu. Her şeyiyle öyle ince, öyle uzun ve yumuşaktı. Safi zarafetti” (Kara, 2004: 250).

Sık sık Hasan ile yakınlaşması görülmektedir. Hasan Cora’dan hiç kimseden hoşlanmadığı kadar hoşlanmakta ve arzulamaktadır. Bu yakınlaşma daha sonra sıcak temasa yol açmıştır ve Hasan ile cinsel anlamda bir ilişki yaşar. Üstelik bu temas bir kereye mahsus değildir. Bu beraberliği yaşarken Wolf ile olan ilişkisi de devam etmektedir:

“Kendini kollarıma bıraktı. Sigarası kaldırımın üzerine yuvarlandı. Yumuşak bir şekilde boynundan, çenesinden, ağzından öptüm. Cora hafifçe mırıldanıyordu. Nihayet onu elde etmişim! ... Ne müthiş bir andı. Birbirimize atıldık” (Kara:2004: 252).

Cora Hasan ile yaşadığı ilişkiden sıkıntı utanma hali yaşamaz. Bir sonraki Hasan ile buluşma saatlerini kendisi ayarlar. Hasan ise Cora ile yaşadığı her şeyden çok mutludur: “O günden sonra birkaç kez daha bu odada buluştuk. Buluşacağımız günü ve saati Cora belirliyordu. Onu bürodan ya da evden aramam kesinlikle yasaktı. Kötü sürprizler yaşamak istemiyordu” (Kara, 2004: 256).

Hasan’a göre Cora esrarengiz bir kadındır. Bunu babasının aldatma hikâyesiyle bağdaştırır. Cora’nın Wolf’u kendisiyle aldatmasını, babasının annesini Rosa ile aldatmasına bağlar. Üstelik Cora’yı umursamayan, ortak yön bulmayan, vurdumduymaz biri olarak düşünmesi aktarılır:

“Cora ve babam aynı hamurdandı. Asla ellerindeki kartlarını göstermezler ve sürekli esrarengiz davranırlardı. Bu tutumları tepemi attırıyordu. Acaba babamın vicdanı hiç sızlamış mıydı? Cora’nın kesinlikle sızlamamıştır. O hoşuna gideni alırdı” (Kara, 2004: 285).

Hasan, Cora için ilk değildir, son olacağı da gösterilmemiştir. Hasan ile olan ilişkisinden sonra Vladimir adlı bir adam ile yakınlaşır. Bu olayın Hasan’ı oldukça sinirli hale getirdiği görülmektedir. Fakat Cora bu sebepten üzüntü duymaz, yaptığını

normal görür. Umursamaz olduğu apaçık gösterilmiştir. Hasan'ın da başka kadınların göğüslerine baktığını söyler. Kısasa kısas yapmıştır. Cevabını vermekten kaçınmaz:

“Ne oldu ki? diye sordu sakın bir sesle. Onu öyle tutmak zorunda mıydın? Neyi? Şu Vladimir'i, fermuarından?.. Gözetledin mi? Peki sen? Bana ne olmuş? Sürekli Simone'nin memelerine bakıyorsun, bunu görmediğimi mi sanıyorsun? Onu senin o herifi avuçladığın gibi avuçlamadım. Tek kelimeyle iğrenç... Senin o ağlamaklı ve hırs dolu bakışlarından daha iğrenç bir şey yok” (Kara, 2004: 302-303).

Cora yaşadığı hayatın kendisine ait olduğunu, kiminle ne yapacağına kararını kendisinin vereceğini söylemiştir: “Bu benim vücudum. Bu konuda kararı ben veririm, sen değil” (Kara, 2004: 304). Böylelikle Hasan ve Cora ilişkisi, Hasan'ın Cora'nın hayatında ikinci adam olması ve onunda üçüncü adam ile aldatmasıyla kalır.

Cora'nın Almanya'da nasıl bir yaşam kurduğu, erkeklerle olan karmaşık ilişkisi, çalışması hayatından verilen kesitlerle gösterilmiştir. Hasan ise Cora'nın kendisine yaptığı yanlıştan sonra onu silmiştir: “Cora'ya karşı içimi tuhaf bir umursamazlık kapladı ve bu umursamazlık bir kâğıt mendil gibi içimdeki öfkeyi, kafamdaki hayal kırıklığını silip attı” (Kara, 2004: 350-351).

Rosa

Hasan'ın babası Halim'in karısını aldattığı kadın Rosa, Almanyalıdır. Said ile olan yasak aşkıdan bir çocuğu bulunmaktadır. “Doğu Berlin'de üvey kardeşime rastlayacağım aklıma gelmezdi” (Kara, 2004: 276). Hasan Rosa'yı güzel bulmaz, onun hakkında haklı olaraktan güzel şeyler düşünemez. Rosa yuva yıkmıştır. Annesi ile babasının ayrılmasına sebep olmuştur:

“Ufak tefekti. Şaşırtıcı derecede ufak tefek. Boyu 1.58 falandı. Üzerinde Pril çiçeklerine benzeyen çiçekler bulunan kısa kollu bir elbise giymişti. Boynuna işlemeli bir Anadolu yazması dolamıştı. Renkler ve desenler birbiri içinde patlıyordu. İnsanın çılgın atası geliyordu. Rosa'nın bir sürü koyu renkli nokta, yani çil vardı. Yakından yaşlı görünüyordu”(Kara, 2004: 268).

Rosa yaptığı bu yanlış durum karşısında üzüntüye girmemiş, pişman olmamıştır. Yaptığını hata olarak hiç vurgulamamıştır. Said'in ailesine karşı mahcubiyet içerisinde değildir. O diğer Alman kadınlarıyla aynı tavırdadır. İsteddiği gibi hareket etmekte ve elde etme çabasındadır.

Arzu ve istekleri evli bir adamın yuva yıkma emellerine kadar ulaşmış, evlenmeden o adamdan çocuk sahibi olmuştur. O da vurdumduymaz ve umursamazdır, bu kendi

hayatı dışında ki hayatlara saygı göstermediğini de gösterir: “Dünyayı istediğim şekle sokarım... Tabii ya, Rosa kendine bir dünya kurmuştu. Hoşlandığı her şeyi alıyordu: Babamı, Âdem’i, büroyu, Batı’yı...” (Kara, 2004: 317).

Said’in eşinden ayrılmasına sebep olan Rosa, bu ayrılıktan sonra hızlı bir şekilde onun hayatında daha aktif bir şekilde rol oynamıştır. Doğuda başlayan ilişkilerini batıya taşırlar. Halim’in yanına ve hayatına apaçık girdiği, iş hayatında yanında olduğu gösterilmektedir: “Ben asistanım, bu işletmenin başasistanıyım, dedi ve muzafferane gülümsedi. Ne cümlesinden fırlayan kibir, ne de düzeltme dikkatinden kaçtı” (Kara, 2004:316).

Rosa kendinden emin, kararlı bir şekilde davranır. Karşısındaki insanların üzülp üzülmeyeceği umurunda değildir. Bencilliği ön planda yaşatılmaktadır. Halim hakkında üstünlüğü elde etmiş biri olarak, Said’in hayatına müdahalelerde bulunur. “Said kilolarından kurtulmak zorunda, ben de onu diyetle soktum. ...biz dinamik bir işletmeyi dedi Rosa” (Kara, 2004:316).

Rosa’nın çok güçlü bir kadın olması, Said’den çocuk doğurması, yıllar yılı beklemesinden de anlaşılabilir. Hiçbir üzüntü, stres yaşamadan bekletilmiştir. Kendinde aşağılık kompleksi duygularını hiçbir şekilde hissetmez. Kararlı tavırlarıyla hareket eder.

“Rosa güçlüydü, istese kırmızı belediye binasını bile devirebilirdi İnsanın nasıl yükseklerle çıkabileceğini, önüne çıkan engelleri nasıl bertaraf edebileceğini ve kazanabileceğini gösteren canlı bir örnekti. Onunla karşılaştığım iyi olmuştu. Çünkü o benim taklit etmek istediğim tek yetişkindi. Onun hırsını kendime de mal etmeye karar verdim, iradesini, hedefe odaklanışını” (Kara,2004: 319).

Rosa Said’in hayatını alt üst etmiştir. Hırslarıyla dolu olan bu kadın, Said ile alakalı kararları istediği yönde aldırabilmiştir. Güçlü tavırlarıyla Said ile kardeşi Halim’in ortaklığının bitmesini bile sağlamıştır. Halim’in de kendisinden dolayı sinirlenmesine sebep olmuştur. “Büroda Brejnev Amca deli gibi tepiniyordu, kararlı bir sesle şöyle dedi: Burada, Bay Said Kazan ve Bayan Rosa Marx ile her türlü arkadaşlık ve diplomatik ilişkilerimi kesiyorum”(Kara, 2004:333).

3.4 Selim Özdoğan'ın Demircinin Kızı Adlı Eserindeki Kadınlar

Selim Özdoğan'ın açık şekilde anlattığı üç kuşak aile hikâyesinin anlatıldığı bu eser, 1940 yıllardaki döneme ayna tutmaktadır. Gelenek ve göreneklerinin baskısı altında yaşamaya çalışan insanların modern hayata geçişleri sürecinde yaşadıkları sorunlar, olaylar, çaresizlikler ve yaşam kesintileri anlatılmaktadır. Kitabın başkahramanı Gül adlı Demircinin kızıdır. Bir sonraki bölümde bu eserde bulunan kadınlar tek tek incelenip analiz edilecektir. Eserde Alman kadınları bulunmadığı için akış sadece Türk kadınları ile gerçekleşecektir.

Zeliha

Demircinin Kızı adlı romanda anlatılan üç kuşak hikâyesinin, ilk kuşağını oluşturan bu karakter, babaanne olarak karşımıza çıkar. Necmi'nin karısı, Hülya ve Timur'un annesidir. Parayı seven, hatta para için yaşayan, bu sevgi yüzünden hasta çocuğu Hülya'nın tedavi ettirilmesini dahi istemeyen, batıl inançlara düşkün ve oldukça cimri bir karakterdir. Kocasının kızı için harcadığı parayı bile kıskanır. “Kızın ayaklarının kapalı olması Allah'ın bir takdiri, diyordu Zeliha kocasına. Necmi bunlara aldırış etmedi” (Özdoğan, 2005: 9).

Hastalığı Allah'ın takdiri olarak görmek, bilimsel tedavilerden kaçınmak, eski Anadolu'da görülen ve sonuçları ölümlere kadar giden en kötü olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada önemli olan Zeliha'nın paraya kıyamamasıdır. Kendisinin aksine kocasının elinin açık olması Zeliha'yı oldukça rahatsız eder:

“Aslında kocasının durumu iyi sayılırdı. Ama müsrifliğini frenlediği ve kendisi, ufak tefek gelirlerle katkıda bulunduğu sürece. Eve dönmeden bir gece önce Necmi, onu kebab yemeye götürmüş, kendi de bir şişe rakı içmişti. Sanki peynir, ekmek, domates, bir bardak da su yetmezmiş gibi. Hayır, bu adam para harcamasını bilmiyordu. Paranın nasıl harcanacağını ve biriktirileceğini ancak kendisi bilebilirdi” (Özdoğan, 2005: 10).

Kızı için Ankara'ya gittikleri yolculuktan da memnun olmaz. Bütün bunların sadece gereksiz harcama olduğunu düşünür. Zeliha için önemli olan ne kocası ne de kızıdır. Masrafların az tutması için kocasının doktorla pazarlık dahi yapmasını ister:

“Kadın, ben celep değilim: ben bir demirciyim. Bir doktorla pazarlık edemem. O adam da celep değil ki, doktor! Bu kızın iyileşmesi için her şeyimi feda etmeye hazırım ben. Yemin ettim bir kere.- Sen kafana bir şeyi koydun diye aç mı kalacağı” (Özdoğan, 2005: 10).

Zeliha'nın iki çocuğundan erkek olanı Timur, kitapta anlatılan ikinci kuşaktır. Oğlu da kocası gibi demircidir. Kocasının ölümünden sonra kocasının mesleğini yani demirci dükkânının başına Timur geçer:

“Necmi'nin ölümünden sonraki bir yıl zorluklarla geçti. Fakat Zeliha, demirci dükkânını kiraya vererek, geçinmek için gerekli parayı buldu. Hatta bazen de daha fazlasını. Timur on altı yaşına gelince de dükkânı devraldı ve annesinin idaresine verdiği paraları kazanmaya başladı” (Özdoğan 2005: 14) .

Oğlunu Fatma isimli genç kızla evlendirmek ister. Fatma yetim ve öksüzdür. Oğlunun evleneceği kıza kendisi karar verir ve bunu şu şekilde ifade eder:

“İlkbaharda, dedi Zeliha akşam, ilkbaharda evleneceksiniz. Bugün kararlaştırdık. Uyumlu ve çalışkan bir kız Fatma. Bana yardımcı olacağı gibi, sen de artık başıboş 58 orada burada dolaşmayacaksın...-Bu iş biraz aceleye geliyor galiba. Düşünmeye de hiç vaktim olmadı.-N'olsun daha; yirmi beş sene zamanın vardı düşünmek için” (Özdoğan, 2005: 16).

Oğlunun Fatma ile evlenmesini istemesine rağmen, Fatma'yı kıskanır. Kıskanç bir kayıncıdır. Bu kıskançlık daha sonra soruna dönüşür:

“Zeliha, oğlunun bu kızla nasıl yakından ilgilendiğini, neredeyse her akşam, ya bir parça kumaş, ya bir simit, ya da yeni bir başörtüsü veya bazen çikolata getirdiğini gördükçe sorunlar başladı. Zeliha, oğlunun, yeni gelinin dizinin dibinden ayrılmayışına, başında nasıl kavak yelleri estiğine ve karısına nasıl şefkatle davrandığına dikkat ediyordu” (Özdoğan, 2005: 19-20).

Bu kıskançlık yüzünden Zeliha'nın kısa bir süre sonra gelinini, her fırsatta oğluna şikâyet ettiği görülmektedir. Bu şikâyetler evde huzursuzluk meydana getirmektedir. Zeliha, oğlundan karısını terbiye etmesini dahi ister:

“Oğlum, karın çok tembel. Ev işlerini yapmamak için hep bir bahane buluyor. Eğer iş yapacak olsa bile gönülden yapmıyor. Geçen, çamaşır gününde, leğenin önünde oturdu. İki saat boyunca, hiç su değiştirmeden çamaşır yıkayıp durdu. - Peki, sen neden bir şey söylemedin?-Söylemem mi! Hem bana kızdı, hem de suyu değiştirmedim halde, değiştirdim, dedi. Ona biraz daha saygılı olmasını öğretirsen iyi olur” (Özdoğan 2005: 20).

Oğlu ise bir süre sonra annesinin karısına karşı olan kıskançlığını fark eder. Karısı ile işbirliği yaparak annesine oyun oynar. Zeliha bu durumun farkına varmaz, fakat devam eden şikâyetler yüzünden oğlu ve gelini yanından köye taşınır. Timur'un çocuklarına yani torunlarına da çok sevgi dolu değildir. Sert bir babaannedir. Çocukların yaptığı yaramazlıkları hoş karşılamaz. “ Bir şey kırılсын da ben sana gösteririm” (Özdoğan, 2005: 49).

Bir süre sonra oğlu ve gelini hastalanınca onları evine kabul eder. Oğluna daha fazla olmakla birlikte ikisiyle de ilgilenmeye çalışır:

“-Timur, beni hastaneye götür, dedi fırsatını bulduğu bir sırada. Annen bana, sana baktığı gibi bakmıyor. Benimse hiç kimsem yok. Lütfen beni hastaneye götür. Ben gittikçe daha kötü oluyorum. Annen şeninle daha çok ilgilendiğinden, çok daha çabuk iyileşirsin. O zaman gelir beni hastaneden alır ve bana sen bakarsın. Timur sana yalvarıyorum. Allah’ımı seviyorsan beni hastaneye götür. Ben kötüleşiyorum... Korkuyorum” (Özdoğan, 2005: 57).

Gelini ölen Zeliha, kısa bir süre sonra oğlunu yeniden evlendirmeye çalışır. Saygılı olmadığı, hatıralara saygı duymadığı, çocukların sorumluluklarından kaçındığı apaçık Özdoğan tarafından gösterilmiştir. Arzu isimli genç kızı istemeye gittiğinde Timur’un hasta olan üçüncü çocuğundan dahi bahsetmez. Kafasındaki plan çocuğun ölmesinden yanadır. Fakat üçüncü çocuk Sibel ölmez. Kötü ve fesat kadın kavramlarının yakıştırılabileceği kaynana modelinde oynamaktadır:

“Sibel çok ağır hastaydı. Zeliha, kızını istemek için arabacı Faruk’un karşısında geçtiğinde, en küçük torununu yok farz ediyor, belki böyle, iş daha kolaylaşır diye umuyordu. Yeni gelinin bakacağı çocuk sayısı İkiye düşerse, Faruk da belki he deyiverirdi” (Özdoğan, 2005: 69).

Oğlu Arzu ile evlenip şehre taşındıktan sonra, onları sık sık ziyaret eder. Tıpkı zamanında Fatma’ya saygısız diye, attığı iftira gibi torunu Gül’e de iftira atar. Onu köfter⁷ dağıtmakla suçlar: “ Zeliha mutfağa kadar gitti ve dönüşte Timur’a dönüp şöyle dedi. –Doğru, köfter baya azalmış. Gül her gidişinde yanına alır, okulda arkadaşlarına dağıtırsa tabi azalır” (Özdoğan, 2005: 87).

Zeliha yaşlılığını Hülya ile birlikte geçirir. Hülya kendisine hayatı boyunca yardımcı olur. Zaman ondan gözlerinin görme yetisini alıp götürür. Fakat onun ne cimriliğini nede gaddarlığı görülür. Daha da acımasızlaşır:

“Zeliha, paraları, büyüklüklerine bakarak ayırt edebiliyordu. İnsanlarıysa yürüyüşlerinden tanıyordu ama artık görmüyordu. Eğer kızı yanında olmasa, kendi işini bile göremezdi. Hülya her işini hallediyor, Gözü oluyordu. Zeliha ise, sırtını dayadığı koca yastıkla koltuğunda oturuyor, bir elinde çay bir elinde sigara çevresindekilere kumanda ediyordu; pencereyi aç, pencereyi kapat; taze çay demleyin; bana su getirin; bana ateş verin veya bana bakkaldan sigara alın. Gül ve diğerleri oradayken mutlaka bir şey yapmak zorunda kalırlardı. Zeliha mümkün olduğu kadar çok insana kumanda etmekten zevk alıyordu. İyice kör olduğundan beri, torunlarına karşı daha da acımasız olmuştu” (Özdoğan, 2005: 176-177).

⁷ Üzüm şırasıyla nişasta kaynatıldıktan sonra tepsie dökülerek kurutulmasıyla yapılan pestil.

Zeliha karakteri okuma yazma bilmeyen fakat çevresine emir vermekten, onları yönetmekten, onlar adına karar almaktan, vazgeçmeyen bir kadın olarak gösterilmektedir. Sosyal bir hayat içerisinde olmadan yaşlanır. Torunlarıyla her ne yaşarsa yaşasın, Gül, Almanya'ya gitmeden önce helalliğini alır ve babaannesinden ayrılır.

“ –Yolun açık olsun kızım, dedi yaşlı kadın ama sesi, sanki arzusu bu değilmiş gibiydi. Demek gâvur memleketine gidiyorsun. Sanki orada bir şey varmış gibi artık herkes oraya gidiyor. Sanki onlar bizden daha mı iyi? Ne ister bu insanlar yaban ellerde? Aman git kızım, git. Allah yardımcın olsun” (Özdoğan, 2005: 327).

Hülya

Necmi ve Zeliha'nın kızıdır. Başkahraman Gül'ün halasıdır. Doğduğunda bacaklarından dolayı rahatsızlığa yakalanır. Babası onu Ankara'da tedavi ettirir. Babasının sayesinde Ankara'da tedavi görmüş ve iyileşmiştir. Fakat en sonunda ayağındaki alçının kesilmesiyle birlikte Hülya, şaşı kalır. ”Artık olan olmuştu. O günden sonra kız kardeşi şaşı kalmıştı” (Özdoğan, 2005: 13).

Abisi ile iyi anlaşılan, Zavallı bir kızıdır. Hastalığı, arkadaşlarının kendisi ile alay etme sebebidir. Bir tek Fatma ile iyi anlaşır. Bu iyi anlaşmaları sayesinde abisi ile Fatma'ya aracılık yapar. ”... Fatma sana iyi bir eş olacaktır”(Özdoğan, 2005: 16).

Hülya gardiyan bir adamla evlenir, çocuğu olmaz. Tipik bir Anadolu kadınıdır. Misafirperverdir. Abisi ve yengesi hastalandığında evinin kapısını onlara açar ve çocuklarla ilgilenir. “ Hülya misafirlerini çok sıcak karşıladı. Çocukları ve Fatma'yı sarılıp sarılıp öptü. Çay pişirdi, Kurabiye ikram etti” (Özdoğan, 2005: 56).

O kadar iyidir ki, küçük kız Sibel'i Fatma hastalandığına ve hastanede yattığında emebilmesi için her defasında Fatma'ya yani annesine götürür. “Yedi gün boyunca Hülya her sabah, Sibel'i hastaneye götürüp getirdi” (Özdoğan, 2005: 59).

Çocukların anneleri öldüğünde, yeğenlerini hiç yalnız bırakmaz. Gül, Melike ve özellikle Sibel ile yakından ilgilenir. Sibel Tifoya yakalandığında onu iyileştirmek için elinden geleni yapar. Karısı ölen Timur, çocuklarıyla köye döndüğünde çocuklara bakabilmek için onlara refakat eder. Timur evlenene kadar evin işleriyle ilgilenir. Onları teselli eder. Timur ve Hülya'nın ilişkisi baba-kız gibidir. Ara sıra dertleşmeleri görülür.

“O kış, Hülya birkaç akşam ardı ardına, yanında kocası olmadan ziyarete geldi. Her defasında, Timur’u mutfığa çekiyor ve kısık sesle bir şeyler fısıldıyordu. Gül duyuyor ama anlayamıyordu. Hülya’nın bakışlarından da bir anlam çıkaramıyordu. Ancak Hülya Arzu’ya, Timur benim için hem kardeş hem baba olmuştur, dediğinde bunun ne anlama geldiğini gayet iyi biliyordu” (Özdoğan, 2005: 109).

Kocası Yücel ile anlaşılamayan Hülya boşanır. Boşanma olayı kötü bir olaymış gibi sebebi ile birlikte saklanır. Çünkü baba evinden bir kez çıkıp, geri dönülmesi o dönem oldukça ayıp sayılır. Oysa Hülya tabuları yıkar ve her şeye rağmen boşanır. ” Eniştesi ile halası ayrılıyorlardı; böyle bir şeyi anlıyordu ancak insanların böyle bir şey yapabileceğini tahmin edemiyordu. Duyulmamış görülmemiş bir şey gibiydi” (Özdoğan, 2005: 111).

Annesi ile hayatının kalanını devam ettirir. Tekrardan evlendiği görülmez. Herhangi bir ilişki yaşadığı da görülmez. Zalim annesinin eli ayağı olmaktan ve ona bakmaktan şikâyetçi olmaz. Ara sıra dedikodu yaptığı görülür. İyi bir kadındır. Yeğenlerine verdiği değer açıkça görülmektedir. O klasik, boşanmış Türk dul kadını standartlarında yaşar.

Fatma

Timur’un karısı ve başkahraman Gül’ün annesidir. Üç çocuğu vardır: Gül, Melike ve Sibel. Fatma’nın ailesi Dünya savaşından sonra o bölgeye yerleşmiştir.

“Hiç kimse, Fatma’nın ailesi hakkında bir şey bilmiyordu. Kimisi onun Rum, kimisi Arami, kimisi de küçük kızın Çerkez olduğunu söylüyordu. Herkesin fikir birliği içinde olduğu tek şey, küçük kızın ailesinin Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki kargaşa ortamından şehre geldiğiydi” (Özdoğan 2005: 13).

Kocası Timur ile ilk karşılaştığında beş yaşında çocuktur. Timur ise on dört, on beş yaşındadır.” Timur 14-15 yaşlarındaydı. Fatma ise on yaş daha küçüktü” (Özdoğan, 2005: 13).

Babası Fatma doğmadan, annesi ise pazarda bir beygir tarafından çiğnenerek ölmüştür. Çocukluğu evlatlık verildiği bir ailenin yanında geçmiştir. Küçükken sık sık Hülya ile oyunlar oynar. Akıllı, mütevazı ve arkadaş canlısı iyi biridir. Hülya ile herkesin alay ettiği zamanda, Fatma onunla iyi geçinir:

“Babası daha Fatma doğmadan ölmüş... Fatma henüz altı aylıkken, annesi de, pazarda bir beygir tarafından çiğnenerek ölmüş. ...Fatma’dan çok daha büyük olmasına rağmen Hülya, Fatma ile sık sık oynardı. Çünkü Fatma, Hülya ile dalga geçmezdi. Hem şaşı olduğu, hem de ayakları az da olsa içe dönük olduğu için, diğer çocuklar Hülya ile hep dalga geçerdi. Fatma Hülya’yı seviyordu. Fatma

aslında herkesi severdi. Herkesle hemen arkadaşlık kurabilen sıcakkanlı bir çocuktur Fatma” (Özdoğan,2005: 14).

Zeliha Fatma’yı oğluna ister. Timur küçük yaştan beri ilgi duyduğu Fatma’yı kabul eder. Anadolu topraklarında erken evlilik en büyük sorunsaldır kadınlar için. Evlenmek istemek, flört etmek, sevmek, biriyle gezip tozmak zor iştir. Büyüklerin; anne ve babanın bileceği iştir. Yaş kaç olursa olsun, kararlar anne ve babaya aittir. Özdoğan bu eserinde kararları anne ve babaya bırakmıştır. Severek evlenme görülmemiştir.

Fatma’yı istediklerinde Timur yoktur ve aileler kendi aralarında söz keserler. Fatma o zamana kadar Timur ile konuşmamıştır. Timur, Fatma’nın birlikte olduğu ilk adamdır. “Fatma ile Timur, düğün gecesinde ilk defa bir yatakta yattılar” (Özdoğan,2005: 19).

Anadolu’da kadının evlenmeden önce ilişki yaşaması kitap içerisinde ve dönemde görülmeyecek durumdur. Özellikle ilk kuşağın erkeklerle hiçbir ilişkisi olmamıştır: “ Timur, bir duvarın arkasına saklanmıştı. Fatma onu, ancak yanına kadar geldiğinde fark edebildi. Dün söz kesilen adamın bu adam olduğunu biliyordu” (Özdoğan, 2005: 17).

Timur, Fatma’yı çok güzel bulur. Ona değer gösterir ve hediyeler alır. Mutludurlar. Timur iyi bir eş ve iyi bir babadır. Fatma, Timur ile evlendiği için çok memnundur:

“Timur, Fatma ile evli olduğuna şükreliyordu. Fatma’nın destek olduğu sürece, hayatın hep daha güzel olacağını düşündü. Daha dün, küçük bir oğlan çocuğuydu; bugünse Fatma ile evli bir adam. Birlikte oldukları sürece üstesinden gelemeyecekleri hiçbir şeyin olamayacağını düşünüyordu” (Özdoğan 2005: 30).

Fatma kocası için her fedakârlığı yapar. Kocasının destekçisidir. Cefakâr bir Anadolu kadınıdır. Erkeğine hizmet eden ve onun gereksinimlerini karşılayan bir kadındır. Kaynanası tarafından sevilmemesi ve kısıkanılmasını umursamaz, bu yüzden kocası ile kötü olmaz. Timur’da karısı Fatma’yı korur: “ Fatma her öğlen, Timur’un yemeğini götürüyor, biraz oturuyor ve konuşuyorlardı. Ta ki, Fatma, gitme zamanı geldi, diyerek Timur’un çalışmasına fırsat vermek için kalkıncaya dek. Timur, bazen yemeğe dokunmazdı bile” (Özdoğan,2005: 19).

Kayınvalidesinin yaşattığı huzursuzluklarından sonra köye taşınırlar. Fatma kocasına saygı duyan onun sözünü dinleyen ve ona her zaman yardım eden bir kadındır. Köyde ki herkes Fatma’yı çok sever ve herkesle iyi anlaşır.” Fatma kocasını görür görmez yerinden fırladı” (Özdoğan,2005: 23).

On beş yaşında evlenen Fatma, kısa bir süre sonra hamile kalır. Kocasını evlendiği zamandan itibaren ve hamileliği süreci boyunca da karısına olan ilgi ve alakasını esirgemez.” Hala karısına armağanlar getiriyor; şefkatini ondan esirgemiyordu... ” (Özdoğan, 2005: 25).

Gül adında bir kız çocuğu doğurur. Genç yaşında evlenmek ve çocuk sahibi olmak çoğu kadının en büyük, acı tatlı hikâyesidir. Eğitim seviyesini tamamlayamadan, koca kapısına gitmek Anadolu topraklarında yaşanan güncel olaylardandır. Fatma’nın yaşadığı hayatı içerisinde sosyal aktivitelere yer verilmemiştir. Fakat Fatma’nın sağlık ve güvenilir oluşu, kocasına karşı merhameti, ailesine olan sevgisi Özdoğan tarafından yansıtılmıştır. Fatma kocası ile şehre giderken, arabacı Fatma’yı kaçırmak ister. Fakat Fatma büyük cesaretlilik örneği gösterir.

“-Bak, kocam gebertir seni, dedim ona. Kocamı katil etme! Kenara çek ve indir beni, ondan sonra da defol git buralardan... Timur’un nefes alışığı duyuluyordu. Gözlerindeki yaş Fatma’nın görmemesi için başını bir an yana çevirdi. Nefes alışığı daha da zorlaşıyordu. Bu kadının kaderinin, kendi kaderiyle kesişmesine o kadar şükran duyuyordu ki... Bu, daha doğduğu gün, kendi kader çizgisine yazılmış olmalıydı. Zamanın nasıl akıp gittiğinin farkına bile varamamıştı” (Özdoğan, 2005:7).

Fatma’nın yaşamı kocası Timur, çocukları ve ev hayatından ibarettir. Sosyal aktivitesi yoktur, sadece komşularıyla vakit geçirir. Maddi sıkıntılarda kocasının yanındadır. Onu hiçbir zaman yalnız bırakmamıştır. Fatma kocasının parayı doğru kullanmayı bilmediği zamanda onun yanında olur ve gelecek için birikim yapmak ister. Kocasının zor günlerinde, ona kızmak, yanında uzaklaşmak, ya da evliliğini sonlandırmak gibi durumlar sergilemez. Her olay da eşinin en büyük destekçisidir. Fatma, kocasına destek olduktan sonra, Timur’un işleri hızlı bir şekilde düzelir. Dönemin kadınlarında, eşlerine karşı gösterdikleri fedakârlıklar net bir şekilde yansıtılmıştır.

“Bir defasında Timur, yeterli parası olmayan bir arkadaşının arazi satın alması için kefil olmuştu. Parası olmayan birisi neden arazi satın almak isterdi ki? Sonunda arazinin parasını Timur ödemişti. Arazi ise arkadaşının olmuştu... Fakat Fatma bir şeyin farkına varmıştı; kocası parayı harcamasını bilmiyordu ve kötü günlerin gelebileceğini seziyordu. Kocasının yanında olduğu sürece bu kötü günleri de atlatabileceğine inancı tamdı” (Özdoğan, 2005: 26).

İkinci çocuğuna, Gül yeni yürümeye başladığında hamile kalır. “Fatma ikinci defa hamile kaldığında, Gül artık yürüyebiliyordu” (Özdoğan, 2005: 32). İkinci çocuğu da kızdır. Adını Melike koyar. Çocuklarıyla ilgili ve alakalı bir annedir. Melike’nin bütün hırçınlıklarına, yaramazlıklarına karşı, kızlarına olan şefkat ve merhametini esirgemez.

Onlarla oyunlar oynar, sevgi sözcüklerini daima fısıldar. Sorunlarıyla ilgilenir. “Her iki kızını da deli gibi seviyordu. İkisine de bol zaman ayırıyordu. Fakat Fatma onu değiştirebiliyorsa, o da kızlarını o kadar değiştirebilecekti” (Özdoğan, 2005: 33).

Üçüncü çocuğu doğurur ve onun cinsiyeti de kızdır. Adını Sibel koyar. Türkiye de ailelerin çoğunluğu, soylarını devam ettirebilme açısından erkek çocuğuna daha düşkünlüdür. Timur’un Fatma’dan kızı olmaz. Kısa bir süre sonra kocasıyla birlikte Tifoya yakalanır. Kayınvalidesinin yanına bakım için giderler. Timur annesinin kendisine bakmasıyla iyileşir. Fatma, kayınvalidesi kendisine bakmadığı için hastaneye gitmek ister ve gider. Fatma iyileşemez ve genç yaşında ölür. Fatma’nın ölüm haberini Hülya ve komşu sabah kahvaltısı sırasında konuşurken Gül tarafından duyulur. Fatma geride eşi ve üç çocuğunu, iyilik dolu bir yaşamı bırakarak hayata gözlerini yumar.

“-Hiç bilmiyorum. Acaba önce eve mi getirelim yoksa hastaneden doğrudan... - Allah size kuvvet versin. Gerçekten kuvvet versin. Asıl çocuklara yazık olacak. Anneleri öldüğünde çocuklar n’olacak?” (Özdoğan 2005: 61).

Fatma’nın ölüm haberi hızlı bir şekilde duyulur. Timur ve Gül çok sarsılır. Çok üzürlüdür. Böylesine iyi bir karakterin ölüm haberi, herkesi etkiler. Kocasının gerçekten sevdiği, Fatma’nın ölümü üzerine duyduğu üzüntü Özdemir tarafından gösterilmektedir.

Arzu

Timur’un ikinci karısıdır. Fatma’nın öksüz bıraktığı çocukların üvey annesidir. Fatma’nın ölümü üzerine oldukça sıkıntılı döneme giren Timur, acı çekmektedir. Bu acı annesi Zeliha’nın gözünden kaçmaz. Çocuklarıyla annesinin yanında kalmayan Timur’a hayırlı kısmet bulmak için uğraşır. On dört yaşında evlenip, ilk kocasının iktidarsızlığı yüzünden, hala bakire ve genç kadın olan, arabacının kızı Arzu, Timur için uygun görülür.

Anadolu da her ne sebeple olursa olsun, kadının dul kalması, ikinci evliliğini yapamaz anlamına gelmekle birlikte, yapsa dahi karşısındakinin de evlenmiş ayrılmış olması demektir. Erkeğin kaç defa evlendiğine bakılmaksızın, kadındaki en önemli husus olarak görülmektedir. Dul kalmış bir erkeğin, bekâr kadınla evlenmesi mümkün fakat kadın için zor bir durum olduğu şu şekilde gösterilmiştir:

“Arabacı Faruk’un kızı Arzu’yu tanıyorsun değil mi? – Hani şu üç erkek kardeşi olan mı? –Tamam, işte, o. Babası onu bize verir. –Neden? Neden kızını dul bir adama versin ki? Timur’un parası var diye mi? Faruk, kızını niye üç küçük çocuğu

olan dul bir adama versin, çocukları büyütsün diye mi? Zeliha ağır ağır başını salladı. – Sen olayı bilmiyor musun? Hülya soran gözlerle baktı... -Onu on dört yaşındayken evlendirmişlerdi. Sonra... -Anlaşıldı ki, oğlan kızı istemiyormuş. -O halde, kız hala... Zeliha başıyla onayladı” (Özdoğan, 2005: 67).

Zeliha tarafından ayarlanan ikinci eş, Fatma’nın ölümünden elli iki gün sonra gelin olarak, Timur’un karısı olarak, çocukların üvey annesi olarak köy evine çeyiziyle gelir. Çeyiz Anadolu topraklarında kadının olmazsa olmazıdır. Gelin olmayı simgeleyen en önemli motiftir. Timur’un Arzu’yu kabul etme sebebi, içinde bulunduğu zor dönemde kaynaklanmaktadır. İki evliliği de annesinin kendine ayarladığı kadınlarla olmaktadır. Çocuklarının ve aile hayatının düzene gireceğini düşünerekten elli iki gün sonra evlenirler:

“Arzu belki bir ay parçası kadar güzel değildi, ama herkesin dediği gibi çalışkan ve temiz kalpli bir insandı. Son defa annesi, kendisi için kadın aradığında iyi bir seçim yapmıştı. Kendisini doğuran ve büyüten annesinden daha iyi kim ona bir kadın bulabilirdi. Başka da bir çaresi var mıydı ki. Bir kadın olmadan çocuklarına nasıl bakardı” (Özdoğan, 2005: 75).

Mutlu ve isteyerek ilk evliliğini yapan ve mecburi sonlanan Timur’un tekrardan Arzu ile evlenmesi, Türkiye için bir sorundur. Sadece Timur değil Arzu da on dokuz yaşında ikinci evliliğini yapmıştır. Üstelik üç çocuklu bir adam ile olmuştur bu evlilik. Psikolojik olarak düşünülecek olunursa; her iki taraf içinde hazır hissedip hissetmedikleri düşünülmenden yeni bir hayata sayfa açtırılmıştır. Arzu ne çok iyi ne de çok kötü bir kadındır. Ev ile alakalı, fakat yetersiz birisidir:

“Arzu yatağın kenarına oturdu. Hem ağlıyor hem de Gül’ün alnını okşuyordu. Ağlıyordu ama Gül için değil, kendisi için ağlıyordu. Kendi kaderine ağlıyordu... Henüz on dokuz yaşındaydı ve birdenbire üç çocuk sahibi oluvermişti. Tamamen üç çocuk ve ölen karısının acısını henüz unutamamış bir adam. Arzu’nun gözyaşları Gül’ün alnına düşüyordu. Bunu gören Timur, gözyaşlarının neden aktığını bilmeden gülümsedi” (Özdoğan, 2005: 75-76).

On dokuz yaşında üç çocuklu bir adama gelin gelen Arzu için, hayat oldukça zor ve ağırdır. Timur eski karısını unutamamış, onun hayaliyle yaşıyordu. Bu evlilikten vazgeçme gibi bir olasılığı da yoktur. Çünkü Arzu’nun da birçok Anadolu insanı gibi yaptıkları ve yaşadıkları hayat için “el ne der” kaygısını taşıdığı görülmektedir. Milletın düşünceleri hayatının akışı için önemlidir:

“Milletin ağzına sakız olmanın lüzumu yok. Son cümleyi Gül sıklıkla duymuştu... Milletın ağzına sakız olmamak için, Arzu’nun kendine göre nedenleri vardı. İlk kocasıyla başından geçenlerin unutulmaya yüz tutmuş olmasına yeni yeni seviniyordu zaten. Belki de gün gelecek, ilk evliliği tamamen unutulacaktı. Eğer bir laf bir kere yayılırsa, artık onun önünü almak mümkün olmuyordu. Arzu sadece

kocasının güçlü ve kuvvetli olmasıyla anılmak istiyordu, varlıklı olmasıyla. Belki, hakiki Bursa ipeğinden başörtüsü olduğu hakkında herkesin konuşmasını istemiyordu, fakat hayranlık ve biraz kıskançlıkla konuşmalarını istiyordu” (Özdoğan, 2005: 114-115).

Eski zamanlarda kadınlar, eşlerinden dahi utanırlar. Birçok kadınsal durumlarını eşlerine dahi açıklayamazlar. Arzu hamile kalır fakat bu durumunu Timur’dan yani kocasından saklar. Türkiye geleneklerinde kadının hamile kalması, hamileliğini duyurması, hamileliğini fark ettirmesi ayıp karşılanır. Bu durumun geçerliliği Özdoğan tarafından Arzu karakterine geçirilir:

“Arzu’nun karnı da iyice şişmişti. Fakat o Timur fark edene kadar söylememek niyetindeydi. Ancak Timur’un bakışları, hamileliğini fark ettiğini ele veriyordu. Hamileliğini sakladıkça sevincini de saklamak zorunda kalıyordu; yakında kendi kanından kendi canından bir çocuğu olacaktı” (Özdoğan, 2005: 92).

Arzu hamile kalınca yine rahatlığa kavuşamaz. Üzerine düşen ev işlerini devam ettirir. Gül kendisine destekçidir. Daha doğrusu Gül’e iş yapması doğrultusunda direktifler verir. Anadolu’da hamile kalan kadınlar; bu süreçte bunun tadını çıkartamazlar ve yaşadıkları hayata devam ederler. Yazar bu kadınların da bu sorununu göstermiştir. “Arzu sabah kalkar kalkmaz inekleri sağıyor, ahırını temizliyor, kahvaltı için domates ve salatalık topluyordu” (Özdoğan, 2005: 94).

Arzu ilk önce Nalan isimli bir kız çocuğu, daha sonra Emin isimli bir erkek çocuğu doğurur. Timur’un soyunu devam ettirebilecek erkek çocuğunu Arzu doğurmuştur. Bu Arzu için hem sevinç duyduğu hem de bundan ötürü yeteri ilgiyi göremediği için üzünç yaşadığı bir durum halindedir. Timur, ona istediği ve beklediği ilgiyi yeteri kadar gösteremez. Timur’un ilk karısının kabrine ziyaretini dahi kıskanır. Kıskanmakla haklı olduğu Timur’un Fatma’nın kabri başında geçirdiği konuşmalardan anlaşılmaktadır. Bu konuşma ile Timur’un Arzu ile gerçekleştirmiş olduğu ikinci evliliğe hazır olmadığı gösterilmekte ve Arzu’yu haklı hale getirmektedir. Genç bir kadının duygularını incitecek bir durum olarak aksettirilmiştir:

“Arzu, kocasının düzenli olarak, ilk karısının kabrini ziyaret etmesinden rahatsız oluyordu. Uzun zaman başında kaldığı için nadiren onunla birlikte gidiyordu. Timur, kabrin başında diz çöker, gözlerini kapar ve dakikalarca öylece kalakalırdı. –N’apıyorsun öyle saatlerce orada Allah aşkına? – Fatma ile konuşuyorum. –Peki, ne diyorsun ona? –Diyorum ki, Fatma, bak, uzun zamandan beri orada yatıyorsun. Buraya gelsen, en azından şöyle bir-iki haftalığına da olsa şu Arzu ile yer değiştirsen, olmaz mı?” (Özdoğan 2005: 119).

Arzu üç üvey iki öz olmakla birlikte beş çocuğa annelik yapmaktadır. Yeterli veya yetersiz olup olmadığına bakılmaksızın üzerinde büyük bir sorumluluk taşımaktadır. Gül ile arasında olan yaş farkı çok azdır. Anadolu'nun sorunsalı erken evlilik, cehalet gözler önüne serilmiştir. Erken evlilik, sadece Arzu'ya değil, Arzu ile yaşayan küçük çocuklara da problem yaşatmaktadır. Fakat Arzu elinden geleni yaptığına, tertipli düzenli olduğuna inanır. Timur'un onun sözleriyle şehir hayatına geri dönmüş olmasına rağmen aralarındaki bağın yetersizliğine, gördüğü ilginin fazlasını hak ettiğine inanır. Hasetçe düşünceler taşımaktadır:

“Onu besleyip büyüttüm, yedirdim, içirdim, giydirdim, onu ve kardeşlerini diye düşündü Arzu; babası için elimden gelen her şeyi yaptım ama yine de karısının yerini dolduramadım. Üstelik ona oğlan çocuğunu da ben verdim. Çocuklarını kendi çocuklarım gibi kabul ettim. Hâlbuki Gül'den sadece on üç yaş büyüğüm. Elimden gelenin en iyisini yaptım. İsteddiği hiçbir şeye hayır demedim. Ama bir defacık olsun benim istediğim oldu mu acaba?” (Özdoğan, 2005: 183).

Arzu'yu bazı okuyucu sevebilir, bazıları ise nefret edebilir. Özellikle Timur'un çocuklarını Timur'a şikâyet ettiğinde; üvey anne duygularını aksettirerek, sinirli bir ruh hali meydana getirebilir. Bütün bunların yaşanması yazarın tam da istediği durum olduğu söylene bilinir. Okuyucu dönemin sorunsalını daha da anlamış olarak yakalanmış olunacaktır.

Gül

Sıcak bir eylül gününde Fatma ve Timur'un kızı olarak hayata gelir. Annesi ev hanımı ve babası demircidir: “Gül sıcak bir eylül gününde dünyaya geldi. Demirci, akşamın karanlığında eve geldiğinde, küçük Gül, annesinin yanında yatıyordu” (Özdoğan, 2005, 27). Öz annesi Fatma'dan iki kız kardeşi, üvey annesi Arzu'dan bir kız kardeş ve bir erkek kardeşi daha bulunmaktadır. Demircinin Kızı adlı eserin başkahramanı ve anlatılan üçüncü kuşak çocuğudur. Kitabın başlığında bahsedilen kız Gül'dür.

Anadolu yaşamında maddi kaygılardan ötürü, kadınların ve erkeklerin içerisinde bulundukları yaşam tarzının getirilerinde çocuklarla çok fazla ilgilenilemez. Fakat Gül bu yönde şanslıdır. Babası ve annesi Gül'ü çok severler, onunla her fırsatta ilgilenip oyunlar oynarlar. Gül'ün annesi Fatma çok genç ve cahil olmasına, ergenliği tamamlayamayan bir genç kadın olmasına rağmen iyi anne olmaya çalışır. Kızıyla bol

bol sohbet eder: “Gül ile yalnız kaldığında onun la konuşuyordu; ona yaptıklarını, ettiklerini, annesiz kaldığını, üvey annesinin kendisine iyi baktığını anlatıyordu...” (Özdoğan, 2005: 31).

Gül, sessiz, sakın akıllı bir çocuktur. Uysaldır. Ailesini üzmez. Anne ve babasının sözünden asla dışarıya çıkmaz. Korkak ve ürkek aynı zaman da narindir. Jandarmaların babasını araması için geldiklerinde, babası ve evdeki olay hakkında bilgi vermez. “Gül susuyordu. Ne ağzını açıyor ne de başını sallıyordu” (Özdoğan, 2005: 37). Böylesine akıllı ve zeki bir kız olması sayesinde ailesi onu çok sever. Özellikle babası her fırsatta kızıyla ilgilenir.

Köyde yetişen Gül, köylü şivesine sahiptir. Bağ evine taşındıkları zaman arkadaşları onunla alaya ederler, Gül de onlarla konuşmak istemez çünkü içine kapanıktır. Kardeşi Melike’nin aksine içine kapanık ve duygusaldır. Annesi gibi yardımsever ve sevecendir. İlkokula başladığı sırada, arkadaşı Recep’in yaramazlığını üstlenir ve onun görmesi gereken şiddeti görür. Okula gitmeyi seviyordur. İkinci kuşak karakterlerin eğitim görmeye başladıkları gösterilmiştir:

“-Bendim öğretmenim, dedi Gül, hiç farkında olmadan. Hâlbuki Recep’le arkadaşlığı bile yoktu. ... Öğretmen döndü Gül’e baktı. Yapanın Gül olmadığını biliyordu, ama buna rağmen yanına çağırdı, sol elini uzatmasını istedi” (Özdoğan, 2005: 42).

Gül bir gün babaannesi yüzünden, korktuğu için evden kaçır. Onu bir adam bulur ve eve getirir. Evden kaçtığı için annesinden ilk tokatını yer. Gül korkmuştur, kaçma sebebini anlatamaz, annesi de sorgulamaz. Eski dönem annelerinin, ne kadar sohbet ederse etsin, çocuklarının şikâyetlerini, düşüncelerini dinlemediklerini yazar göstermiştir. Annesi Gül’e dini ibadetlerini öğretir. Anadolu çocuğu, Müslüman çocuklarının eğitildiği gibi eğitilir.

“Gel bakalım, dedi Hülya Gül’e ve devam etti, nasıl abdest alındığını biliyor musun? Gül, başını evet anlamında salladı. Annesi abdest almayı ona öğretmişti. Beraber abdest aldılar. Onlar henüz namazdayken, odaya Melike girdi” (Özdoğan, 2005: 58).

Annesi Tifo rahatsızlığına yakalandıklarında, halasına gönderilirler. Küçük yaşta hayatın, çok büyük yükünü taşımak zorunda bırakılacağı, okuyucuyu derinden sarsacağı olay ile karşılaşır. Annesi genç yaşında ölür. Gül annesinin ölüm haberini aldıktan sonra yine kendisinden önce babasını ve kardeşlerini düşünür. O güçlüdür fakat insanlar değil.

Etrafındaki insanların annesi ölen çocuğu sakinleştirecekleri yerde, daha da üzüntüye sebep verdikleri görülmektedir:

“Ağlamayı bıraktı ve Ben kocaman ablayım. Melike ve Sibel’e dikkat etmem lazım, diye düşünmeye başladı... Gelenlerin hepsi de üzgün ve acıyan bir yüz ifadesiyle Gül’e bakıyor ve aynı şeyi söylüyordu: Zavallı çocuklar” (Özdoğan, 2005: 64).

Gül annesi çok yeni ölmüşken, babaannesi ve halasının babasını evlendirmek istemelerine tanık olur. “Gül, biraz önce konuşulanları tam olarak anlamamıştı. Ancak babasına şunu söyleyecek kadarını anlamıştı.-Babacığım bize bir anne buldular” (Özdoğan, 2005: 68).

Annesinin ölümünden sonra babasını yalnız bırakmaz. Ona dert ortağı olur. Hep onun yanında ve arkasındadır. Üvey annesini öğrendiği zamandan itibaren heyecan içerisinde kapılır yaşayacakları için. Küçük bir çocuğun yaşayabileceği bütün acıları yaşamaktadır. Arzu geldiğinde okuluna devam eder. Onun sözlerini dinler, verdiği işleri yerine getirir. Tek eksikliği ise sevgisizlik olarak gösterilmiştir. Üvey annesinden umduğunu bulamaz. “Gül’ün en çok eksikliğini hissettiğiye, annesinin tatlı güzel sözleriydi: küçük kızım, tatlım, biriciğim, gözümün nuru. Artık hiçbirisi yoktu” (Özdoğan, 2005: 79).

Çocuk yaşta, oyun oynaması kısıtlanmış, okul, okuldan sonra ev işi hayatına adapte ettirilmiştir. Gelenek ve göreneklerine göre yaşayan toplumların oluşturduğu bazı normların yıkılmadığı ve sürdürüldüğü gözlemlenmiştir. Gül de bu toplumun parçası olarak, ne çocukluğunu, ne gençliğini ve ne de kadınlığını tam anlamıyla yaşayabilir. O hayatın getirdiği ve toplumun koyduğu normların insanlaştırdığı bir vücuttur. Timur gibi anlayışlı kendisiyle muhabbet eden, iş yerinde babasını ziyaret edebilen bir kız olmasına rağmen bütün bu acı yaşantısı görülmektedir. Küçük gelin mağdurları arasındadır. Verilen işten kaçınmayan Gül’ün okul içinde gayret ettiği görülmektedir. Üvey annesi hamile kaldığında ise yüklediği işten daha fazlası omuzlarına yüklenir:

“Gül’ün görevi başlıyordu; bulaşıkları yıkamak, ortalığı süpürmek, kendisinin ve kardeşlerinin yataklarını toplamak onun göreviydi. Yatak olarak ise şilte kullanıyorlardı; ikişer şilte Gül ve Melike için, bir şilte Sibel için her akşam yayılır, her sabah toplanırdı. Eğer Melike şiltelerden birini ıslatmışsa kurutmak için şilteler dışarı serilirdi. Geri kalanları ise Gül, odanın bir kösesine istifler, üstüne katlanmış örtüleri koyar, en üstüne de yastıkları koyarak tozdan kirlenmesin diye örterdi. Bu sırada annesi sebzelerle uğraşırken o yavaş yavaş öğle yemeği hazırlıklarına girişirdi” (Özdoğan, 2005: 94).

Çocukluğu okula gitmek, kardeşlerine bakmak, ev işi yapmak ve üvey annesine yardım etmekle geçer. Hayatına kısıtlamalar getirilir. Bütün bu olumsuz yaklaşımlar yüzünden eğitim hayatı kötüye gider, başarılı olamaz. Sınıfta kalır. Babasının hayatlarını düzene sokar diye evlendiği Arzu, bekleneni yapamadığı görülmektedir. Üvey anne kavramının ne kadar soyutlanması gerektiği kavram şu şekilde yansıtılmıştır:

“Annesi ölen bir kız çocuğu kendisini, annenin yerine koyar derler, biliyor musun?- Biliyorum. İnsanlar Gül’ün yanında konuşurken genellikle onun kendilerini dinlemediğini düşünürdü; annesi olmayanın babası da yoktur. Üvey anne çocuğa ayanın sulusunu, ekmeğin yanık kıyısını verirmiş. Hepsi de aynı anlama gelen bu atasözlerin anlamını biliyordu; 67 kardeşlerine göz kulak olması gerekiyordu” (Özdoğan, 2005:108).

Ancak babasının Gül’ü çok sevdiği, yapılacak işler olduğunda Gül’ü çağırdığı ve ona bu sayede harçlık verdiği görülmektedir. (Özdoğan, 2005: 101). Kardeşleriyle olan ilişkisi oldukça yüksektir. Fedakârlığı onlara yaptığı iyilikler ile daha da yükseğe taşınmıştır. Küçük yaşta bu kadar olgun olan Gül, kardeşleri için korkularını dahi yener:

“Sibel bazı geceler tuvalete gitmek için kalkardı. Yalnız başına dışarı çıkmaktan korktuğu için Gül’ü de uyandırırdu. Aslında Gül de korkuyordu; onun için de uyanmış olmasına rağmen, dönüp tekrar uyuyordu. Gerçi el lambaları vardı, ama lambanın zayıf ışığı, Gül’ün korkusunu örtmeye yetmiyordu. Her şeye rağmen, Sibel onu uyandıracak olursa, sol elini kardeşini, sağ eline lambayı alıp tuvaletin açık kapısı önünde beklerdi” (Özdoğan, 2005: 108).

Gül’deki olgunluk üvey annesinde olduğundan daha fazla görülmektedir. Üvey annesi onun çocukluğunu ve gençliğini yaşamasına izin vermezken, Gül sorumluluk ve fedakârlıklardan kaçınmaz. Fakat üvey annesi ile olan ilişkisi iyi değildir. Ondan şiddette görür:

“Arzu mutfakta yere oturmuş, hamur açıyordu. Gül mutfağa girdi ve annesinin yanında durdu. Annesi bir an Gül’e baktı ve elindeki oklavayla kızın bacaklarına vurdu. Oklava tam da dizine isabet etti ve küçük kız nefessiz kaldı” (Özdoğan, 2005:109-110).

Gül arzu ve isteklerine kulak verebilen, dilediğini yapabilen bir kız değildir. İlkokulu bitirdikten sonra okula devam ettirilmez. İçine kapanık oluşu yüzünden okumak istediğini ailesine söyleyemez. Aydınlanma yolunun eğitimden geçtiği yolda Gül’ün okumasına izin gelmez. Zaman zaman ders veren Abdurrahman amca isimli karakter okuması gerektiğini vurgulasa da küçük kız okutturulmaz. Okula devam etmesi gereken yaşta okulu yarım bırakır ve eski zamanların sorunlarının emsali olan bir hayata doğru yol alır:

“Henüz hiçbir şey için geç değil. Gül’ü tekrar okula yazdırabiliriz. Hatırlayın, Sibel altı hafta geç başladığı halde sınıfın en iyi öğrencilerinden biri oldu. Gül de akıllı bir çocuk. Bitirme sınavlarını başaramaması utanç verici bir durum değil. Bu yıl mutlaka iyi bir diploma alıp okuldan mezun olacaktır. Günümüzde okul bitirmek çok önemli artık... Zaman değişiyor; yakında ortaokul da yetmeyecek, lise diploması istenecek. Gençler her gün daha fazla okumak isteyecek. Zaman değişiyor demirci; dünya dönüyor ve biz bu dünyayı çocuklarımıza 68 bırakacağız. Bunun için çocukların iyi eğitim almaları gerekmektedir... -Demirci ben senin kızından bahsediyorum. – Evet, biliyorum. Biz onun okula gitmesini yasaklamadık ki” (Özdoğan,2005: 164-165).

Okumasına izin verilmeyen Gül, çalışması için Esra isimli terzi bir bayanın yanına gönderilir. Gelenek ve göreneklerin en üst safhada yaşandığı geçmiş Anadolu kadını tam olarak yansıtılmaktadır. Endişeler, kaygılar, ayıplar, baskılar, bastırılmış duygular; her bir olgu birer birer karşımıza çıkartılmaktadır. Sosyal yaşantıya dair hareketlilik bazı sinema günleri dışında görülmemiştir. Demircinin aldığı radyo bile inanılmaz derecede lüks olarak görülmektedir. Günümüzdeki neslin dinlemek ve kullanmaktan kaçındıkları radyo teknolojisi dönemin gençleri için oldukça lüks ve ulaşılamaz bir teknoloji olarak gösterilmiştir:

“Sokaktaki ilk ve tek radyoydu. Tüm komşular radyonun başına toplanır ve aletten çıkan sese kulak verirlerdi. Babası Gül’e radyonun nasıl çalıştığını anlatıncaya kadar, Gül, radyonun içinde küçücük insanların olduğunu ve tiyatro oynadıklarını düşünüyordu. Radyoyu kapattıktan sonra programın hala devam etmesine akıl erdiremiyordu” (Özdoğan,2005: 96).

Toplumsal baskılar, annesini kaybetmesi, üvey annenin gelmesi ve baskısı, okuyamaması Gül’ün oldukça fazla sorunlarla karşılaştığını göstermektedir. Kızların toplum içerisinde, arkadaş olarak da olsa erkeklerle konuşması ayıp olarak karşılanmaktadır. Toplum baskısını hissettiren olan ise şöyle ifade edilmiştir:

“Gül, sokak ortasında durup kalmanın doğru bir şey olmadığını biliyordu, ama Recep’i tekrar gördüğü için sevinçliydi. Ona sarılmayı çok isterdi... Esra haklıydı; sokak ortasında erkeklerle konuşması doğru değildi. Artık büyümüş, yetişkin bir kız olmuştu. En iyisi onla bir daha karşılaşmamasıydı. Bunun sadece bir tesadüften ibaret olduğuna kendini inandırmak istiyordu ve onunla tekrar karşılaşmayı içinden geçirdi” (Özdoğan 2005: 187).

Gül’ün baba kız ilişkisi, hatta Timur’un kızlarıyla olan ilişkisi pozitif gösterilmiştir. Timur iyi bir baba karakteri olarak yansıtılmıştır. Gül ve kardeşlerini lüks olarak görülen her şeyden faydalandırmaya çalışması, yeme içmelerine karışmaması önemlidir. Böyle iyi bir babanın karşısında Gül karakterinin utanma duygularının devam ettiği ifade edilmiştir: “Kızlar babalarıyla düzenli olarak sinemaya gitmeye çabuk alıştılar” (Özdoğan, 2005: 193).

Genç kızlığa adım atma olayını Esra'nın yanında yaşar. Konu hakkında bilgi sahibi değildir. Esra tarafından bilgilendirilir. Dönemin genç kızlarının her bakımdan çoğu konuda bilgisiz kaldıkları görülmektedir. Gül bu olayı annesinden saklar, annesi de herkesten saklar. Utanç duyulacak bir problem olarak görülmektedir. Eski Anadolu kadınlarının en büyük normlarında kişisel sorunlarını saklamaları gelmektedir. (bkz. Özdoğan, 2005: 216).

Gül şehirde Recep ile karşılaşır. Duygusal anlamda bir bağ hissetmekte olduğu Recep ile yine “el ne der” kaygıları yüzünden yakınlaşamaz. Fakat hissettiği bağ şu şekilde görülmektedir:

“...Şehrin kıyısında, bağ evlerinin başladığı yerdeki dereye kadar koştu. Nefes nefese dere kenarına oturdu. Terden nemlenmiş zarfı titreyen eliyle çıkardı. Buz gibi hava gözlerini nemlendirmişti. Zarfı özenle yırttı... Gözlerindeki ıslaklığı silmesine rağmen okuyamıyordu, Gözleri satırlar üzerinde geziyor, bir yere odaklanamıyordu. Yazı sanki akan bir şey değil de girdaptı. Arada sırada, tek tük kelimelerin üste çıktığı bir girdap; sen, seni, gördü, çok, özlem, güzellik, eskiden, daima...” (Özdoğan, 2005: 190).

Gül içinde bulunduğu yaşantı ve kaygılarından ötürü yaşamak istediği ilişkiyi yaşayamaz. İçinde olduğu baskı onun, Recep'e yakınlaşması yerine uzaklaşmasına sebep olmuştur:

“Gül, kelimeleri birbirine bağlayacak dinginliğe kavuşamıyordu. Bunu yapamadıkça, birisi görecekti diye de korkusu artıyordu. Eğer birisi mektubu bulursa ne olurdu acaba? Nereye saklayabilirdi ki? Hiçbir yere. Elleri titriyor, mektubu okuyamıyordu da. İçinde korku büyüyordu. Kırılan bir dal sesi duydu. Ve arkasından adımlar. Mektubu hızla katladı ve dereye fırlattı. Dere kelimeleri uzaklara götürüyordu” (Özdoğan, 2005: 190).

Recep ile daha sonra çarşı da karşılaşır ve hayatını değiştirebilecek, büyük kaderi, piyango biletini eline verir. Gül korkudan ne yapacağını bilemez. Sayıları ezberler. Yılbaşı akşamı sayıları ezbere bilen Gül, çekilişi dinler. Biletine ikramiye vurmuştur. Fakat Gül bunu ailesiyle paylaşmak yerine o bileten kurtulmaya çalışır. Hayalleri, yapmak istedikleri, düşünceleriyle birlikte, korku duygularıyla bileti dereye atar:

“Herkesin uykuya daldığı gecenin geç vaktinde Gül, için için ağlıyordu. Bileti kimselere gösteremezdi. Sokakta buldum veya biriktirdiğim parayla aldım dese, ona kim inanırdı ki. Ya gerçek? Gerçeğe kim inanırdı? Hiç kimse. Hiç kimse, Recep'in ona piyango bileti hediye ettiğine inanmazdı... Ne yapacaktı şimdi, ikramiye çıkmış bu piyango biletini ne yapacaktı? Hala hafifçe topalladığı üç gün sonra, piyango bileti de mektupla aynı yolculuğa çıktı...” (Özdoğan 2005: 200-201).

Gül elinin tersiyle, yepyeni, hayatını ve hatta ailesinin hayatını baştan sonra değiştirebilecek en büyük şansını atar. Kaderi maalesef değişmez. O kendisine gelen taleplerinin arasından birini seçmeyi, suya attığı hayatından sonra gerçekleştirir. Gül'den büyük olan Arzu'nun kardeşi Fuat ikinci defa Gül'ü istediğinde, Gül onu alınının yazısı olarak görür ve kabul eder. (bkz. Özdoğan, 2005: 223).

Annesinin aksine nişanlılık dönemi yaşar. Fuat ile çarşılarla, sinemaya gider. Bir kış gününde genç yaşında gelin gider. (bkz. Özdoğan, 2005: 228) Evlendikten sonra kayınvalidesi ve diğer aile üyelerinin de olduğu evde beraber yaşarlar. Evlilik hayatı, evlenmeden önceki hayatından farklı değildir. Öyle ki, artan aile bireyi sayısı yüzünden daha fazla iş sorumluluğu omuzlarına çöker. (bkz. Özdoğan, 2005: 233).

Kocası sigara ve alkol kullanmaktadır. Fuat Gül'e her defasında kendine eşlik etmesi yönünden isteklerde bulunsa da Gül eşlik etmez. Bu onun için toplum normlarına uymaya bir olgudur. Bütün bu çerçevede içinde Gül sadece on beş yaşındadır. Merak içerisinde bulunduğu konuları, kayınvalidesi ile paylaşır, soru soramaz. Utangaçlığını atmadığı evlendikten sonra da Özdoğan tarafından gösterilmiştir. (bkz. Özdoğan, 2005: 236-237).

Fuat evlendikten sonra askere gider. Küçük gelin olmanın yanı sıra asker yolu da bekler. Babası ne evlendikten sonra ne kocası askere gittikten sonra Gül'ü yalnız bırakmaz. Gül'ün bekleyişi sadece Fuat'ı beklemek değil, kavuşacağı iyi günleri de beklemektir aynı zamanda. Üstlendiği ve kaldırdığı bu büyük sorumluluklar günden güne artmaktadır. Kocası askerde iken kendisine yakın arkadaş olarak, düğününe de gelen komşu Suzan'ı edinir. Suzan karakteri çok fazla olmasa da Gül'ün hayatını etkileyecek nasihatlerde bulunur ve birçok işten kaytarmasını sağlar. Anadolu'da kalıplaşmış kaynana-gelin sorunsalını da yaşar. Ev işleri için kavga ettikleri görülmektedir. Bir deyim ile ifade edilmek Gül'ün saçları Fuat'a değil, ailesine de süpürge olur. (bkz. Özdoğan, 2005: 259).

Gül'ün toplum baskılarından ilk kaçıışı, defalarca reddettiği alkolü içmesiyle başlar. (bkz. Özdoğan, 2005: 265). Eski zaman Taşra hayatlarında, erkeklerin benimsediği özellikleri, kadınlarda görmek zordur. Başkahraman dönemin normlarını yıkarak, farklılık oluşturduğu söylenebilir. Bir süre sonra ilk kızına hamile kalır ve kocası

askerliğini tamamlayamadan doğumunu yapar. “İki gün daha. Bebek iki gün daha bekleseydi ya. İki gün sonra Fuat gelecekti” (Özdoğan, 2005: 275).

Askerden gelen Fuat, öncesine göre daha fazla alkol tüketmeye ve Gül ile daha fazla sorun yaşamaya başlar. Para biriktirebilmek için berber dükkânı açar. Gül’ün yüklerle dolu omzuna berber dükkânı da eklenir. Tıpkı annesi gibi her koşulda kocasının destekçisidir. İyi günde ve kötü günde onun yanında olmaktan kaçınmaz. Aralarındaki en büyük uçurum ise; Fuat’ın çok paraya sahip olmak istemesi, Gül’ü ise sadece mutluluğu istemesidir. (bkz. Özdoğan, 2005: 287). Fakat umulanın aksine Fuat’ın git gide daha fazla agresifleştiği gözlemlenir. Evin reisi sıfatı verilen bu genç adam, Gül’ şiddet gösterir. (bkz. Özdoğan, 2005: 289).

“Koca bu döver de; sever de” olgularının geliştiği bu dönemlerde, kadının gördüğü şiddetin olağan sayıldığı, ses çıkarmadıkları görülmektedir. Her türlü baskı karşısında katlandıkları Özdoğan tarafından romanındaki olaylarla açıkça gösterilmiştir. Oysa yeni dönem Türk kadınlarımız en ufak bir anlaşamama, şiddet, aldatma gibi sorunlarda boşanma hakkını kullanmayı öğrenmişlerdir. Gül gibi gördüğü şiddeti hak ettiğini düşünecek düzeylerin eski zamanda görüldüğü söylenebilir. (bkz. Özdoğan, 2005: 305).

Gül kardeşi Melike ile sigara kullanmaya da başlar. Kocasını ile yeni hayatı sıkıntılıdır. Yaşadıkları ekonomik kriz ev hayatını etkilemektedir. Tek sosyal aktiviteleri ara sıra gidilen sinemadır. Onun dışında aralarının soğuk olduğu gözlemlenmiştir.

“Fuat ile Gül arasında soğukluk devam ediyordu. Bu olaydan üç hafta sonra, Fuat bir gece eve geldiğinde, yatmakta olan Gül’ü uyandırmak için sarstı. Gül aldırış etmeden, uyumaya devam etti. Fuat da kendi işini kendi gördü” (Özdoğan, 2005: 307).

İkinci çocuğuna da hamile kalır. Gül ikinci çocukta sonra bir daha çocuk istemez ve eski Anadolu da görülen çok çocuklu hayatın aksine iki çocukla kalır. Hamile bir şekilde para biriktiremeyen kocasına destek çıkar. Evde bir dikiş makinası edinerek kocasının tek başına sağladığı ekonomiye katkıda bulunur. Okutulmamışın Gül’ün çalışması, ne kadar güçlü biri olduğunu ve kadınların dönemler ilerledik sıra modern hayat kurallarına uyum sağladığını göstermektedir. Gül kocasına bağımlı olmaktan çıkmıştır.

Gül’ün ikinci çocuğu da kızdır ve: “Fuat uğradığı hayal kırıklığını ne Gül’den ne de ailesinden saklayamadı” (bkz. Özdoğan, 2005: 314). Erkeklerin erkek çocuğuna olan

düşkünüğü bir kez daha görülmektedir. Fakat bunun kadının elinde olmadığını, günümüzde dahi anlamayan erkekler mevcuttur.

İkinci çocuktan sonra zayıflayamaz. Etine dolgun genç bir anne ki, ileride daha şişmanlamış, hayatını değişen fiziğiyle sürdürmeye devam ettiği gösterilmiştir. Çalıştığı paralardan bir miktar ayırarak sigara içmeye devam eder. Toplum örf ve adetlerine göre kadının kendi için harcama yapması uygun değildir. Bir deyim ile açıklamak gerekirse “yuvayı dişi kuş yaptığından” kadınlar tutumlu olmalıdır. Fakat Gül’ün sigara için harcamasını kısımadığı görülmektedir. Kocasını Fuat da oldukça bol para harcayan, bara biriktiremeyen bir adam olarak şekillendirilmiştir. (bkz. Özdoğan, 2005: 320).

Gül hayatı boyunca oldukça haksızlığa uğradığına inanır. Hayatın ona adil davranmadığını düşünmektedir. En yakın arkadaşı Suzan Almanya’ya göç ettikten sonra, Fuat da para kazanabilmek adına Almanya’ya göç eder. “-Almanya’ya gideceğim. Orada iyi para kazanabilirim (Özdoğan, 2005: 324).

Anadolu’nun, savaştan yeni yeni kurtulmuş, Cumhuriyetin taze olduğu, çağdaşlaşmaya çalışan bu toplumun, örf ve adetlerinin içine sıkışık kalan insanların çaresizliği açık şekilde görülmektedir. Aynı zamanda etkilenenlerin de en fazla kadın olduğunu Özdoğan’ın hikâyesinden yola çıkarak söyleyebiliriz.

Gül Fuat’ın gitmesine üzülse de, kızlarıyla tek kalsa da, Fuat Almanya’ya gider. Gül tekrardan sıkıntıların, çocuklarının sorumluluğunun, yalnızlığının içine kapanır. Koca bir seneyi evde geçirir. Kadının boyun eğdiği her fedakârlık defalarca gösterilmiş, Gül’ün fedakârlığı her seferinde daha da artmıştır. Sabırla kuvvetlendirilmiş karakter, bir süre sonra Fuat’ın kendisini Almanya’ya aldırmasıyla, yobaz düşüncelerden sıyrılıp, çağdaş bir döneme ayak basar. (bkz. Özdoğan, 2005: 328).

Türkiye’ye sadece yazları gelen Gül babasının bağ evinde babası ve kardeşleriyle buluşur. Babaları ölene kadar seremoniyi sürdürmeyi devam ederler.

Anadolu’nun binlerce eşsizliğinin ve güzelliğinin yanı sıra, kadın sorunlarının anlatıldığı, başkahraman Gül’ün hikâyesi Almanya’ya geri dönüş hayalleriyle gittikleri gurbet mekânına gitmeleri ile son bulmaktadır.

Melike

Melike henüz ablası Gül yeni yürürken, yaramaz ve huysuz bir bebek olarak hayata gelir. Yaramaz olduğu kadar hareketlidir. Özgür bir kadın olacağını doğduğu zamandan beri hissettirmiştir. Özgün davranışları ve bağımsız karakteri ile herkesten farklı bir imaj çizilmiştir Melike karakteriyle:

“Melike konuşmayı öğrenmeden önce yürümeyi öğrendi. Ancak söylenen hiçbir şeyi yapmıyordu; yemeği beğenmezse ortalığı ayağa kaldırıyor; elinden makas alındığı zaman bas bas bağıyordu. Kafasını bir keresinde sertçe yere vurduğundan beri, istediğini alamazsa, yani üç yaşında olmasına bakmadan ineği sağmasına izin verilmezse, kendini yavaşça arkaya bırakıyor ve ancak ondan sonra yırtınırcasına debelenmeye başlıyordu” (Özdoğan, 2005: 31).

Annesi öldüğünde küçüktür. Gül kadar üzülüp, ağlamaz. Annesinin cennette uyuduğunu düşünür ve yaramazlıklarına devam eder. ”Melike, ekmeğin üzerindeki şekeri dökmek için uğraşıyordu. Dökülen şekerlere gelen karıncaları da ayağıyla eziyordu” (Özdoğan, 2005: 65).

Yeni bir annesi olacağını, ablası Gül ile birlikte babasında öğrenir. Tepki vermez, ne yapacağını bilmemektedir. Melike; Gül’ün sıcak, sakın tavırlarının tam karşılığıdır. (Özdoğan 2005: 71)

Melike asla ablası ile aynı karaktere sahip değildir. Annesi veya Sibel gibi de değildir. Özgür, dilediğini yapan, kafasına koyduğunu gerçekleştirme yoluna giden bir kızdır. Gül ile aynı evde yaşamasına rağmen, Gül’ün yaşamış olduğu sorun ve problemleri Gül kadar dert etmez. Gül kadar sorumluluk taşımaz. Kavgacıdır. Sokakta oyun oynamayı çok sever. Kendine verilen sorumluluklardan kaçır:

“Bazen Melike’ye de iş çıkıyordu. O da bu sorumluluktan kaçmak için, kahvaltıdan sonra hemen helaya gidiyor ve helanın 71 alçak duvarları üstünden atlayıp akşama kadar ortadan kayboluyordu. Bazen de karın ağrısını bahane ediyordu” (Özdoğan 2005: 82).

Melike ve Gül birbirlerinden çok farklı iki karakterdir. Özdoğan eserinde bu karakterleri anlatırken her ikisini de farklı noktalarda uça tutmuştur. Gül ne kadar merhametliyse, Melike o kadar acımasız, Gül ne kadar iş yaparsa, Melike o kadar kaçan bir karakterdir. Melike harçlıklarını harcayan, parası bitince kolay bir şekilde babasından, Gül’den isteyen karakterdir. Gül ise vicdanı ve merhameti sayesinde kardeşini hiç kırmaz, biriktirdiği harçlıklardan ona verir. Tutumlu bir kızdır:

“...Bazen de, sanki köşede gizlenip bakmış da, yemek hazır olunca fırlayıp gelmiş gibi Melike hızla içeri giriyordu. Melike karnını doyurur doyurmaz hemen kalkıp gidiyor, Gül ise babasının karşılığında birkaç kuruş verdiği körüğü çalıştırıyordu. İlk kar düştüğü sıralarda, Melike de dükkânda kalır ve körüğü çalıştırmak için gayret sarf eder oldu. Aldığı birkaç kuruşla da hemen bakkala gider, şeker alırdı. Gül, babasından aldığı paraları biriktirdiği için, bazen Melike’nin yalvarmalarına tanık olurdu” (Özdoğan, 2005: 91).

Melike’nin rahat, vurdumduymaz tavırlarını bilem aile onu çok fazla sorgulamaz. Bu durumu Gül kıskanır: “Melike istediği zaman yemeğe gelir, istediği zaman gelmezdi. Ailesi onun bu durumuna alışmıştı. Gül de bu yüzden Melike’yi kıskanıyordu” (Özdoğan, 2005: 110).

Melike ne kadar vurdumduymaz olursa olsun Gül’ün hasta olduğu bir sırada ona çikolatalar gelir. Her ne olursa olsun aile bağları yazar tarafından güçlendirildiği izlenimlenmiştir. (Özdoğan, 2005: 133)

Okul hayatında, ders çalışmayı sevmemesine rağmen haylazlık ve yaramazlıklarına rağmen başarılıdır. Spor alanına daha ilgili ve bu alanda daha başarılıdır.

“Öyle çok başarılı bir öğrenci olmamıştı Melike, ama sınıfta kalmadan ilkokulu bitirmişti. Bitirme sınavlarından birkaç gün önce iyice kafasına koymuştu; elinde kitap yolda, bahçede dolaşırken ders çalışıyordu... Elinde kitap açık, mırıldanırdı... Öğrenme şeklini daha sonraları değiştirecekti. Başarısının sırrı, bağlantıları çok iyi kurmasında değil, öğrendiğini unutmamasında saklıydı. Konuyu öyle ezberliyordu ki, tekrarlar larken sayfanın sonunun nerede olduğunu biliyordu” (Özdoğan, 2005: 178).

Melike’nin hayalleri Gül’den oldukça farklı ve gözü yüksektedir. Onun gibi okulu bırakıp evlenmeyi asla düşünmez. En büyük hayali Taşradan kurtulup özgürlüğüne kavuşmaktır:

“- Ben buralardan gitmek istiyorum. İstanbul’a ya da Ankara’ya. Oralarda milletin ağzına sakız olacağız demiyorlardır. Ben büyük şehre gitmek istiyorum; şık elbiseler ve naylon çoraplar giymek, kızlar voleybol oynamaz denmeyen yerde voleybol oynamak istiyorum. Elektrik ve su olan bir yerde yaşamak istiyorum” (Özdoğan, 2005: 204).

Melike’nin hayalleri gerçekleşir. Okuldan başarıyla mezun olduktan sonra üniversite için yaşadığı şehrin dışına gider. Modern hayatın getirmiş olduğu bütün yenilikleri yaşamaktadır. Anadolu’nun en büyük sorunsalı olan, eğitim eksikliğini gidermesine Timur herhangi bir ters tepki göstermemiş, bilakis desteklemiştir. Melike, zamanın göstermiş olduğu cehalet yüzüne kapılarını kapatarak, kendini eğitmiştir. Şehir hayatı kendisi ve kardeşleri için büyümlü bir dünyadır. Şehirden getirdiği kıyafetleri, eski olsa

bile kardeşleri el koyar. Kıyafetlerin, eğitim araç ve gereçlerin sosyal yaşam için, kadınlar için yetersiz olduğu, eski kıyafetlere el konulmasından anlaşılmaktadır. (Özdoğan, 2005: 252)

Hırçın, istediğini yaptıran hayatının akışına ve zamana istediği gibi hüküm veren normları yıkmış, erken evlilik hayatı gibi, küçük gelin olma gibi tabulaşmış isteklere boyun eğmeyen, hakkını savunabilen Melike, şehir dışına gittikten sonra ailesine daha düşkün olduğu görülmektedir:

“Erkekler okulun son yılı olduğunu düşünerek, Melike ile ertesi yıl evlenmek üzere nişanlanmak istiyordu. Fakat genç kızın planlarından haberdar değillerdi. Bu konuyu sadece kardeşlerine ve izin almak zorunda olduğu babasına açmıştı. Babası dalgın dalgın bakmış, hayır dememişti. Bu neredeyse evet anlamına geliyordu. Melike İstanbul’da burslu olarak Fransızca öğretmenliği okumak için başvuruda bulunmuştu. İlkokul öğretmenliği bana göre değil, ortaokul öğretmeni olmak istiyorum, demişti. Demirci de sadece sormuş olmak için, kendisine görücü gönderen delikanlılardan birisiyle evlenmek isteyip istemediğini sordu. Aynı zamanda, üniversitenin Melike için ne kadar önemli olduğunu da farkındaydı. Kendi haylazlıkları gözünün önüne geldi; içinden güldü” (Özdoğan 2005: 295).

Okulun voleybol takımındadır. Melike sadece eğitim hayatına devam etmemiş, Taşradan çıktıktan sonra sosyal hayat düzeyini de daha çok arttırmıştır. Sosyal hayat olgu kavramı Melike’nin yaşamında boy göstermiş, Arzu’nun top oynamasına izin vermeyişine bile aldırış etmeden devam etmiştir. Şehir hayatına ayak uydurduğu görülmektedir:

“Melike her zaman olduğu gibi her yerde, başına buyruk olarak şehirde yaşamının nimetlerini anlatıyordu. Sadece kiminle gezdiğini hiç kimseye anlatmıyordu; iri yarı, yakışıklı İzmirli spor yüksekokulu öğrencisinin çekingen hali ve tavıyla kalbini çaldığını hiç kimseye anlatmıyordu. Birliktelerken ve eğer içki içmediyse Mert genellikle konuşkan birisi değildi” (Özdoğan, 2005: 315).

Duvarlaşmış Anadolu kavramını, Melike yaşam tarzıyla yıkmıştır. Ablası Gül, Almanya’ya giderken kendisiyle vedalaşamamıştır. Arkadaşı Mert ile ailesini tanıştırır. Mert ile evlenir ve iki çocuğu olur. Kocasını beden eğitimi öğretmeni; kendisi ise Fransızca öğretmeni olarak hayatına devam eder:

“Gül’ün Almanya’da geçireceği gelecek yaz Melike, birlikte olduğu Mert’i ailesiyle tanıştırmak için beraberinde getirecekti. Gül Mert’i ilk öğrenen olmuştu, ancak son tanışan olacaktı. Melike Mert ile evlenecek, iki çocukları olacak ve kocasının beden eğitimi öğretmenliği yaptığı okulda Fransızca öğretmenliği yapacak, kendi seçtiği bu hayatta mutlu olacaktı” (Özdoğan, 2005: 328).

Melike karakteri çağdaş yaşamın, Medeni Kanunun getirmiş olduğu, kadınlara yönelik iyi bir yaşam standardının yaşana bilirliliğini benimseyen bir kadın modelidir.

İstediklerinden, hayallerinden vazgeçmemiş ve istenilirse; bütün zorlukların üstesinden geline bileneceğini göstermiştir.

Sibel

Timur ve Fatma'nın üçüncü çocuğudur. Annesi öldüğünde oldukça küçük, hasta zayıf bir bebektir. Annesinin son hastalık zamanında ve öldükten sonraki zamanında Sibel'e en büyük yardımcı olan kişi halasıdır. Sibel de tıpkı ablaları Gül ve Melike gibi annesini kaybetmiş, üvey anne baskısı altında hayatı sürer. Beş yaşında iken dördüncü üvey kardeşi doğar. Ablalarıyla arası oldukça iyi olan Sibel çok zeki bir kızdır. Gül'ün her okula gidişinin arkasında ağlaması sebebi ile erken yaşta okula yazdırılır. Abdurrahman amca adlı karakter Sibel'in zekiliğini fark eder ve onun küçük yaşta eğitim almasını sağlar:

"Pazartesi sabahı Abdurrahman, Sibel'i arabayla doğruca okula götürdü ve öğretmene teslim etti. Salı sabahı üç kız kardeş birlikte okul yolundaydılar... Sibel yol boyunca ablalarıyla birlikte olmaktan son derece mutlu oluyordu" (Özdoğan, 2005: 99).

Çağdaşlaşmaya ulaşmak, medeni hayata ulaşmak için en büyük adım okumaktır. Özellikle kız çocuklarının sağlam bir şekilde eğitim almasını sağlamaktır. Kız çocuklarının eğitimine önem verilmediği, kadınların okuma yazma oranının çok düşük olduğu Taşra hayatında üç kız kardeş okula gönderilmiştir. Sibel geçirdiği hastalıklar sebebiyle zayıf ve solgun gözüксе de başarılı bir öğrencidir:

"Sibel hala zayıf, solgun ve hastalıklı bir görünümdeydi. Kışın, birer haftadan üç defa hasta olmasına karşın yine de notları iyiydi. Resim dersindeyse sınıfın en iyisiydi. Hasta olduğu zamanlarda bile elinden kâğıt kalem eksik olmaz; inek, koyun, tavuk, ağaç resimleri yapardı. Hiçbir şey yapmasa, odadaki veya kendi elinin resmini yapardı. Kurşun kalemlerini sigara izmariti olana dek kullanırdı" (bkz. Özdoğan, 2005: 138-139).

Hiçbir şekilde resim yapmayı bırakmaz. Hayallerini yaşadığı toplumun taşlarının altında bırakmaz. Gördüğü her şeyin resmini yapar. (bkz. Özdoğan, 2005: 193).

Yaşadıkları yer ve gördükleri hayat dışında imkânları yoktur. Sibel kendi hayatını ablası Melike'nin hayatıyla kıyaslar. Gül ablası çoktan evlenmiş gitmiştir. Melike'ye göre korkak olduğunu düşünür. Deniz ülkesinde denizi görmemiş çocuktur Sibel. Deniz'i ilk resim etmesi ise ablası Melike'nin anlattığı kadardır. Şimdiki gençlerin her şeyi bildiği ve aşikâr olduğu toplumumuzun eski Anadolu çocukları, kadınları oldukça fedakâr ve zor şartlar altından geçmişlerdir. (bkz. Özdoğan, 2005: 277).

Ablası Melike gibi öğretmenlik sınavını kazanır. On sekiz yaşını doldurmadan öğretmen olur. Babası mahkemede yaşını büyüttükten sonra görevine başlar. Sibel karanlık, tozlu Anadolu hikâyelerinde ışık dolu olmayı seçmiştir. Fakat evlilik konusunda o da aşk evliliği yerine görücü usulü evliliği seçmiştir.

Görücü usulü evliliğin, özellikle Gül gibi çok erken yaşta yapılan, evliliğin dönemin en büyük sorunsalı olduğunu Özdoğan açık şekilde ifade etmiştir: “Sibel’in de talipleri oldu. Artık beşinci mi altıncı mı neydi, gelen son talibine, herhalde bu da benim kısmetim, diyerek evet dedi” (Özdoğan, 2005: 328).

Suzan

Gül’ün evlendikten sonra edindiği komşusu ve arkadaşıdır. Gül’ün dertleştiği tek insan olarak gösterilmektedir. Başkahramanın ihtiyaç duyduğu her anında Suzan karakteri yanında olmayı ihmal etmez.

25 yaşında üç çocuklu, kocası yanında olmayan bir kadındır. Kocasını hapiste yatmakta olan bu kadının kendi kendine çocuklarına baktığı ve ayaklarının üstünde durduğu görülmektedir:

“Köydeki bir kavga sırasında muhtar, Murat’ın babasını öldürmüş. Muhtarın her yerde adamları olduğu için Murat’ın intikam alacağı çabuk duyulmuş. Bunun üzerine dağa çıkmak zorunda kalmış ve adı eşkıyaya çıkmış... Atlardan iyi anladığı için de buralarda at alıp satmaya başlamış. Yani parasını alın 81 teriyle kazanmış. Çalışkan, para kazanmasını bilen bir insan olduğu için babam beni ona verdi. Beş ay kadar önce bir köylü, artık muhtar mıdır nedir, Murat’ın geçmişini de bilen ve Murat’tan kazık yediğini düşünen birisi Murat’ı ihbar etmiş. Allah onu kahretsin. Kocamı elinden aldığı için gözleri kör olsun” (Özdoğan 2005: 239).

Ailesi İstanbul’a göç eden bu kadının en büyük mücadelesi çocuklarıdır. Konuşmayı, sohbet etmeyi sever. Gül ile bol bol muhabbet ettikleri görülmektedir. Tek başına çocuk büyütme, istediği hayatı yaşayamamak, tek başına olmak kadın için en büyük sorunlardan biridir (bkz. Özdoğan, 2005: 240).

Gül’ün en iyi arkadaşı olan bu kadın sık sık Gül ile buluşur ve Gül’ün hayatında yönlendirmeler yapar. Kocasını Gül ikinci çocuğa hamile iken hapisten çıkar (bkz. Özdoğan, 2005: 313).

Suzan’ın kocası hapisten çıktıktan sonra iş bulamaz. Anadolu’da memnun ve mutlu değildirler. Yeni bir hayata yelken açmak için Almanya’ya gider. Kadın hapis hayatının bitmesini beklediği kocasını gurbet ellere gönderir. Kadının yaşadığı çaresizlik,

bekleyiş, fedakârlık, sabır olguları Suzan karakterine de yansıtılmıştır. Ne zorluklar yaşarlarsa yaşasın pes etmedikleri apaçık gösterilmiştir:

“-Her şey ters bu memlekette. Bu kadar insan arasında tek dürüst bir insan yok. Herkes yalancı, üçkâğıtçı, kazıkçı ve yalaka; bu memlekette her şey ters. Bu iş böyle nereye kadar gider, hiçbir fikrim yok... -Buralardan gideceğiz. -Peki nereye? -Nereye gideceksin? -Birkaç gün sonra dönerim. Bıktım artık. -Bu defa nereye gidiyorsun Murat? Yine beni yalnız bırakmak istemiyorsundur inşallah. -Hayır, hayır seni nasıl yalnız bırakırım. Sen benim eşimsin” (Özdoğan, 2005: 314).

Suzan uzun bir bekleyişin ardından çocuklarıyla beraber Almanya’ya göç eder. Gül’ e mektup yazmayı ihmal etmez:

“Suzan ile Murat, birçok İtalyan’ın yaşadığı yoğun yemek ve sarımsak kokusu altındaki bir binada oturuyordu. Böylece Suzan İtalyanca öğrenmeye başlamıştı. Mektupta, Almanların çok az konuşan insan olduğunu, onun için de dillerini öğrenmeye gerek olmadığını yazıyordu. Almanya’yı beğenmemişti; çok soğuktu, memleketinden çok daha soğuktu; insanları mesafeliydi; hiç kimse gülümsemiyor, insan her yerde kendini yabancı gibi hissediyordu. Ama Murat buraları çok sevmişti ve artık geri dönmeyi falan düşünmüyordu. Çocuklar Alman okuluna gidiyorlardı. Yakında çocukların ona tercümanlık yapacağını umut ediyordu Suzan. Ancak iki sene geçmeden Napoli’ye taşınacaklar ve her ikisi de yaşamlarından memnun olacaktı” (Özdoğan, 2005: 326).

Bir arkadaş olarak, eş olarak, anne olarak Suzan da oldukça pozitif bir karakter olarak anlatılmıştır. Hikâyesiyle kadının katlandığı bir kısım sorunlar, acılar ve yapmış olduğu fedakârlıklar gösterilmiştir.

3.5 Selam Berlin ve Demircinin Kızı Romanlarında Kadınların Benzer ve Farklı Yönleri

İncelenen iki eser, Demircinin Kızı ve Selam Berlin kitabının yazarları Türk asıllı ikinci kuşak Alman yazarlarıdır. Perspektiflerinin yakın olduğu bu sebeple söylenebilir. İki medeniyetin örf ve âdetini yazdıkları eserlerde göstermeye çalışmışlardır.

Demircinin Kızı adlı eserde Özdoğan, Anadolu’nun bir Taşra bölgesinde geçen üç kuşak ailenin hayatına değinmiştir. Başkahraman Gül’ü ve etrafında dönen insanları bir masal anlatır gibi betimlemelerle anlatmıştır. Özdoğan, göç eden Gül ailesinin hikâyesinin Türkiye’de kalan kısmına dikkat çekmiştir. Eserde sadece Türk- Anadolu kadınları kullanılmıştır. Kara ise Türkiye’den Almanya’ya uzanan Hasan adlı bir karakterin ve bu karakterin etrafında dönen insanları anlatmaktadır. Hem Türk hem de Alman kadınları anlatılmıştır eserde.

Eserleri kadınlar yönüyle kıyasladığımızda her iki kitapta da: genç kızlar, anneler, yaşlılar, kadınların aile hayatları karşımıza çıkmaktadır. Eserlerden birkaç karakter ile karşılaştırma yapacak olunursa; Demircinin Kızı adlı eserdeki Gül karakteri ile Selam Berlin eserindeki Leyla karakterini, genç olmaları ile kıyaslanabilir ve hayatlarının çok farklı olduklarını görebilir. Gül okumayı şartlar sebebiyle bırakmıştır, Leyla ise öğrenim hayatına devam etmektedir. Gül sadece bir erkeğe ilgi duymuş, toplum baskıları, “millet ne der” kaygılarıyla bu içsel flörtü bırakıp, on beş yaşında küçük gelin olmuştur. Etrafında kocasından farklı erkek görülmemektedir. Leyla ise özgür, rahat, istediği gibi yaşayan, tuttuğunu kopartan, erkek arkadaşı olan bir genç kadındır. Gül ailesi ile yaşamış, evlendikten sonra koca evine gitmiştir. Leyla ise ailesinden bağımsız bir şekilde yaşamaktadır.

Leyla son derece modern, bağımsız, sosyal hayata ayak uyduran bir kadın olarak yansıtılırken, Gül daima ailesine ve onların kararlarına bağlı, bağımsızlığını, özgürlüğünü elde edememiş, modern hayata uygun olmayan şartlar altında yansıtılmıştır. Leyla Alman annesi tarafından son derece donanımlı yetiştirilirken, Gül baskı ve korkularla yetiştirilmiştir. Leyla alkol ve sigara kullanımını dahi rahatça gerçekleştirirken, Gül gizli kullanmıştır. İsteddiği gibi giyinemeyen, teknolojik araçlara, yiyeceklere uzak olan Gül’e karşı Leyla; modern Avrupa hayatının yaşam tarzını benimsemiş olarak analiz edilmiştir.

Anne olarak Gül’ün öz annesi Türk Fatma ve Leyla’nın Alman annesi Ingrid’i karşılaştırdığımızda, sonucun yine büyük uçurumlar içerisinde olduğunu görmekteyiz. Fatma kimsesiz büyüyen, eğitim görmeyen, küçük yaşında Timur’a gelin edilen ve genç yaşında üç çocuk doğuran bir kadinken, Ingrid eğitim olarak donanımlı, çağdaş yaşam yaşayan, gençliğinde örgütlere katılan, sevdiği adamla evlenen ve bu adamdan sadece bir çocuk doğuran kadındır. Fatma kocasından farklı erkeklerle konuşulması görülmemekle birlikte, kendisini kaçırmak isteyen arabacıyı dahi alt edebilmiş bir Anadolu kadını iken, Ingrid içinde bulunduğu toplumun rahatlığından, kocası dışındaki erkeklerle de rahatça konuşup, arkadaşlık ilişkisi kurabilen modern bir kadın olarak gözlemlenmiştir. Her iki kadının benzer yönleri ise aile hayatına ve eşlerine verdikleri önemdir. Fatma ve Ingrid eşlerinin yanında olup, onlara desteklerini esirgememiştir. Her ikisi de evleriyle ve çocuklarıyla alakalıdır. Türk anne net bir şekilde tozlu Anadolu dönemini yansıtırken, Alman anne modern, batılı dönemin imajını yansıtmaktadır.

Yaşlı olarak karşılaştırılabılacak karakter o Demircinin Kızı adlı romandan Zeliha, Selam Berlin adlı romandan Wessel Nineyi ele alacak olursak, Zeliha'nın klasikleşmiş bir kaynana, olgun fakat düşüncelerinde ve yaşamında olgunlaşmamış bir kadın modeli çizdiği görülmektedir. Anadolu'nun sorunsal karakteri olarak yansıtılmıştır. Batı hayatının getirdiği, tıp teknolojisinin kullanılmasını desteklemez, hastalığı Allah'ın takdiri olarak nitelendirir. Sevgi ve hoş görüden uzak, kolayca iftira atabilen, öz torunlarına dahi merhametini esirgeyen bir karakterdir. Wessel Nine ise çocuğu bulunmayan, fakat sevgi dolu halleriyle başkahraman Hasan'ın ve onun kardeşi Ediz'in kalbini kolayca çalabilmiş eğlenceli bir kadındır. Zeliha torunlarına dâhil tahammül edemezken, Wessel Nine köpeğine karşı oldukça fedakâr bir kadındır. Zeliha'nın cimrilğine karşı Wessel Nine benimsediği insanlarla varlığını paylaşan bir model olarak anlatılmıştır.

Demircinin Kızı adlı eserden Melike ile Selam Berlin adlı eserden Leyla ve Cora karakterlerinin hayatları çok fala ters düşmediği gözlemlenmiştir. Melike karakteri, Leyla ve Cora karakteri gibi özgürdür. Dilediklerini yapabilen, hayat akışlarını istedikleri yönde sağlayabilen kadınlardır. Sigara kullanırlar. Eğitimlidirler. Modern şartların kılık kıyafetine ayak uydururlar. Batılı imajını yansıttığı karşılaştırmalar sonucundaki verilerden anlaşılmaktadır. Melike tıpkı Leyla ve Cora gibi evden uzaklaşıp okuyabilmiştir.

Arzu ve Rosa ikinci kadın olmaları yönünden karşılaştırıldığında, Arzu karısı ölen bir adamın nikâhlı eşi olarak, Rosa evli bir adamın evliyken birlikte hayat kurduğu bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Arzu küçük yaşta dul kalan, ailelerin kararlarına boyun eden bir kadın olarak Timur'a gelin edilip ikinci karısı olup iki çocuk doğururken, Rosa hiç düşünmeden evli bir adam ile ilişki yaşamış, ondan bir çocuk sahibi olmuş ve ailenin evliliğinin yıkılmasına aldırış etmemiştir. Her iki kadının, eşlerinin işlerini yakından takip ettiği ve ilgilendikleri görülmektedir. Arzu, bunalımlı bir ilişki içerisinde ilgi beklerken, Rosa'nın dilediği gibi yaşadığı görülmektedir.

İki romanda da boşanan iki kadın Hülya ve Sevda'yı ele alacak olursak, Demircinin kızı adlı eserdeki Hülya'nın, Selam Berlin adlı eserdeki Sevda karakterinden farklı olduğu yaşamları itibariyle göz çarpmaktadır. Hülya anlaşılamadığı eşinden, toplum kaygılarından, herkesten saklayarak boşanırken, Sevda'nın aldatılma üzerine ayrılığını saklamadığı görülmektedir. Boşanan Hülya karakteri, baba evine geri dönüp, annesinin

hemşiresi olurken, Sevda İstanbul'a dönüp kısa bir üzüntü döneminin ardından erkek arkadaşıyla yoluna devam eder. Taşra hayatı yaşayan Hülya "el ne der" kaygılarıyla bütünleşip yoluna devam ederken, Sevda kimselere aldırış etmeden rahat rahat eski sevgiliyle yoluna devam eder.

Kadınların temiz olması, ev hayatları için gösterdikleri çaba, ortak özelliklerinden birisi olarak değerlendirile bilinir Disiplin,

Alman kadınlarını, Türk kadınlarından ayıran en büyük özellikleri, çağdaş ve modern yaşamı benimseyip, buna göre davranmaları ve aile hayatı kurmalarıdır. Evlilik hayatlarında sağlam, dinamik, ayakları üstünde, bakımlı bir şekilde durmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Bu gözlemin hayatlarını iyi yönde etkilediğini söylemek, Kara'nın eserindeki örneklerden anlaşılmaktadır. Çocuk sayılarını az tuttukları, ya da hiç doğurmadıkları görülmüştür. Gençlerin evliliğe olan bakış açılarının olmadığını, sevgilileriyle rahatça yaşadıkları görülmektedir. Rahatça her türlü alışkanlıkları kullandıkları ifade edilirken, vurdumduymaz derecede rahat oluşları eserde yansıtılmıştır. Hasan'ın ev arkadaşı olan kadınların, bir erkek arkadaş edinmeleri, kendilerine duydukları güvenin en üst seviyesinde örneğidir. Kara erkeğin duygu ve şehvetlerinin istenildikten sonra dizginleştirilebileceğini bizlere göstermiştir. Ve üç kadın Hasan ile ilgili sıkıntı yaşamamışlardır.

Türk kadınları; Demircinin Kızı adlı eserinde ve Selam Berlin eserindeki Türk kadınlara göre ikiye ayrılmaktadır. Bir taraftan modern anlamda gelişme kaydedememiş Anadolu kadınları anlatılırken, diğer taraftan modern Türk kadınlarına yer verilmiştir. Eserdeki kadınlar dönemin sorunsal karakterleridir. Çocuk yaşta iş yaptırıldığı, eğitim hayatlarının çoğunlukla kısıtlandığı, fedakâr, artarda çocuk doğuran, doğumlardan sonra öz bakımlarını unutan, sosyal yaşamdan uzak, toplumun baskıcı normları içerisine sıkışıp kalmış kadınları unutulmuş dönemin en travmatik yönü olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Yüzyılın en büyük sorunu kadının, devirler değişse de sorunlarının hiç bitmediği, hak ve özgürlüklerini ellerinde tutamadıkları, hangi medeniyet de yaşamış olurlarsa olsun, sıkıntılı dönemleri gösterilmektedir.

Türk toplumunda ve Alman toplumunda kadınların bilimsel verilerini incelediğimizde, birbirinden değişik sonucun çıkmadığı, her iki ırka ait kadınların özgürlüklerini elde edebilmek için oldukça zor zamanlardan geçtiği belirtilmektedir. Karşılaştırmalı Edebiyatın ışığında, incelenen iki eserin verileri teker teker aktarılmış ve yaşamış oldukları zorluluklara dikkat çekilmiştir.

Alman kadınlarının bağımsızlığı, egemenliği, özgür hayat yaşamaları Türk kadınlarından önce olduğu incelemelerle gösterilmiştir. Muhasır Medeniyetler seviyesine doğru ilerlerken, Türk kadınlarının geçirmiş olduğu her türlü zihinsel ve fiziksel kusurlara dikkat çekilmiştir. Kadınlarımız, büyüklerinin, eşlerinin aracı olmaktan kurtulmayı başaramamıştır. Eğitim yönünden bakıldığında oldukça geride kaldığı, ilerleyemedikleri, çalışma hayatına atılamadıkları, sosyal yaşantıyı benimseyemedikleri görülmektedir. Avrupa da yaşasa dahi batıl inançlarla hareket etmeleri, bilime olan inançlarının zayıflığını, teknoloji ve ilerlemelere vermedikleri önem açık şekilde gösterilmiştir.

Modern ve geleneksel yaşamın açıkça ortaya çıktığı bu eserde, geleneklere göre yaşayan kadınların sorunlar içerisinde oldukları, yaşamlarına yön vermedikleri, bilinçli evlilikler gerçekleştirmedikleri, görücü usulünü benimsedikleri, maddi sıkıntılı dönem yaşadıkları gösterilmiştir. Modern hayatı benimseyen kadınlar ise özgür, yaptıklarından pişmanlık duymayan, hayatlarını zamanın akışına göre gelişigüzel yaşayan, doyasıya eğlenen kadınlar olarak göstermiştir.

Küçük yaşta evliliğin en çok görüldüğü Anadolu topraklarındaki bu zihniyetin, az da olsa hala devam ettiği görülmektedir. Kadınlarımız; evlilikten önce muhakkak eğitim yolunda ilerletilmelidir. Koca kapası, koca parası gibi kavramları benimsemelerine izin verilmemelidir. Her kadının kolunda altın bilezik olarak adlandırılan mesleği muhakkak bulunmalıdır.

İnançlar ve değerlerin aile yoluyla kazandırılmasının gerçekliğine inanarak, ailelerin kız çocuklarını, kadınlarını daha farkındalıklı, bilinçli yetiştirmesine olanak sağlanmalı ve onların bu yöndeki davranışları kontrol altında tutmalıdır. Kadınlar bir ulusun meydana getiren, destanlara konu olan, istedikten sonra her işi yapabilen toplumun en önemli yapı taşıdır. Obje olmaktan çok özne olmasına müsaade edilmelidir.

Kadın kimi zaman bir dilim ekmeğin kokusu, kimi zaman dalgalanan bayrakların rengidir. Dildir. Dindir. Irktır kadın. İlk insan Havva'dan beri gelen narinlik ve zarafetin çağrıştırdığı canlıdır. Böylesine önemli varlıklarımızın değerinin daha iyi görülebilmesi için yapılmış çalışmada Selim Özdoğan ve Yade Kara'nın kadınları incelememiz açısından oldukça yararlı eser olmuşlardır.

Gül gibi, toplumun getirdiği her türlü akışa boyun eğen bir karakterin ve Melike gibi aynı zamanda yaşamış fakat getirilen hiçbir emre itaat etmemiş, Sibel gibi gelenekselliğin ve modern yaşamın ortasında duran karakterlerin buluşturulması incelememizin ilerlemesine kuvvetli bir bakış açısı ve hız kazandırmıştır. İyi bir anne figürüne sahipken, üvey anne sorunlarını yaşamaları, sert ve paraya düşkün babaanne kavramı, kaynana ve hala gibi hayatlarını her yönde etkileyecek kadınların bulunması, kadınların ilk önce aileden baskıyla büyüdüğünü göstermektedir. Olumlu yönde, kişinin gelişimine katkı sağlayacak eğitimleri, yönlendirmeleri desteklemekle birlikte, kadına yönelik her türlü kötü söylem, nefret, şiddet hangi cinsten olursa olsun gösterilmemelidir.

Ingrid, Leyla, Cora, Wessel Nine ve Rosa gibi kimsenin baskısı altından kalmadan, diledikleri gibi yaşamış, arzu ve isteklerini gerçekleştiren karakterler modern hayatın getirilerinin temsilciliğini yapan kadınlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kadınlar ile ilgili uygulamalı bölümde yeterince bilgiye yerilmiş olup, alıntılarla destekleme yapılmıştır.

Her iki eserde farklı farklı kadınlar ve onların yaşantıları ele alınmıştır. Bu inceleme yapılması açısından kolaylık sağlamıştır. Analiz sonuçlarında Türk kadınının hak ettiği yerde olmadığını ve gösterilmesi gereken değeri görmedikleri gözlemlenmiştir Üç kuşağın anlatıldığı Demirci'nin kızı adlı eserdeki birçok kadının yaşam statülerinin oldukça kötü bir durumda olduğu gösterilmiştir. Eserde iyi eş ve baba Timur'un eşlerine ve çocuklarına iyi davranması dışında kadın karakterlerinin mutsuzlukları, özellikle eski

nesillerin tercih dışı seçimlere maruz kaldıkları görülmektedir. Selam Berlin'deki Türk kadınlarının Anadolu'ya göre daha iyi bir hayat sürdükleri ancak Alman kadınları gibi yeterince özgürleşemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Alman kadınlarının rahatlığı her yönden karşımıza çıkmaktadır.

Sevda karakterinin aldatılması ve yerine Rosa getirilmesi, hangi millete ait olursa olsun kadın için güven zedeleyici ve değerlerinin düşürülmesi durumudur. Rosa için zafer göstergesi olan bu gibi olayların yaşanmasına kadınlar izin vermemelidir.

Bütün bunların yaşanmaması için kadın, daha donanımlı olmalı ve hayatını kontrol altında tutmalıdır. Bilinçli ve kendini farkındalıklarını bilen biri olarak yetiştirmeli ve çocuklarına bu kararlılığı aksettirmelidirler. Kararlarını alma konusunda Melike gibi inatçı olmalıdır. Yaşayacakları erkeklere, kendileri karar vermelidir. Gül gibi, Sibel gibi görücü usulü şekillerden çok, Leyla gibi, Cora gibi sevecekleri adamlarla birlikte olup, evlenmelidirler. Bir nesli etkileyecek olan kadınlar, aydınlığa ulaşmak için fedakârlıklardan vazgeçmemelidirler.

Toplumda ezilen, hor görülen, kadınlarımızın haklarını bilmesi, kaderimdir diyerek katlanmaması gereklidir. Gül'ün gördüğü şiddetten sonra suçu kendinde araması, Anadolu kadının hiçbir şekilde hak ve özgürlüklerini bilmediklerini apaçık göstermektedir. Oysa günümüzdeki kadınlar şiddet durumuyla karşı karşıya geldikleri birçok resmi işlem yaptırabilmekte ve hakkını arama özgürlüğüne sahip olmaktadır.

Yaşanılan yerin, yaşanamayacak hale gelmesi tamamıyla bireylerin bilinçlenmemesi yönelik durumdan kaynaklanmaktadır. Romanlarda umut için göç etmiş insanların yaşamış oldukları mutsuzluklar, öz vatanından, kültürlerinden ayrılarak kopmalarından kaynaklanmaktadır. Toplumun baskı dayatarak oluşturduğu bu düzene ayak uydurmayarak, tıpkı Melike gibi, Leyla gibi, Sevda gibi bilinçli, özgürlüğünü yaşayan, ayakları üzerinde duracak kadınlara ve bu kadınların ailelerine sağlayacak katkılara imkân verile bilirse, toplum daha da rahatlığa kavuşmuş olacaktır. Bu sebeple her açıdan kadın güçlü olmalı ve dik durarak toplumun düzeninin güzelleşmesine ivme kazandırmalıdır. Toplum olarak birbirimizi bu yönde olumlu ve güçlendirecek eleştirilerle desteklemeli ve kadının önemini unutmamalıyız. Analizler sonucunda kadın ile ilgili her türlü detay ve ayrıntılara yer verilmiş bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

ATİK, Oktay,(2001) *Gurbetçinin Edebiyatı*, Diyalog 2015/1: 99-101, Tekirdağ.

AYDIN, Ertuğrul, (2014) *Karşılaştırmalı Edebiyatın Yayılma Alanı*, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmalar Merkezi, No: 18175.

AYTAÇ, Gürsel,(1990) *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yayınları, Ankara.

AYTAÇ, Gürsel, (1995) *Edebiyat Yazıları III*, Gündoğan Yay. Ankara 1995.

AYTAÇ, Gürsel, (2001) *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Gündoğan Yay. Ankara 1997.

AYTAÇ, Gürsel, (2001) *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.

AYTAÇ, Gürsel, (2001) *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Say Yay. 2009.

BABEL, August, (1891) *Die Frau und der Sozialismus*, 10. Aufl., Stuttgart (1891, 1891'den akt. Salihoğlu, 1988, s. 35; Coşan, 2000).

BAYRAM, Yavuz, (2004) “*Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama*”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi.

BAYTEKİN, Binnaz, (2006) *Kuramsal ve Uygulamalı Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim*, Sakarya Yayıncılık. BORTOFT, Henri, (1996).

CUMA, Ahmet, (2009) *Edebiyata Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi – Sanat Bilimi Sınır ötesi Etkileşimi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

DOĞRAMACI, Emel, (1989) *Türkiye’de Kadının Dünyü ve Bugünü*, Ankara: Türkiye İş Bankası.

DONUK, A. (1980) *Çeşitli topluluklarda ve eski Türklerde Aile*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi.

EAGLETON Terry, (2004) *Edebiyat Kuramı*, (Çev. Tuncay BİRKAN), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

ENGİNÜN, İnci, (1992) *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yay. İstanbul.

FURTANA, Filiz, (2014) *Yapısalcılık Kuramı Bağlamında Kiraz Adlı Hikâye Üzerine Bir Değerlendirme*, Mavi Atlas.

GADAMER, H. G. (1995) “*Hermeneutik*”, (çev.) Doğan Özlem (1995), *Hermeneutik Üzerine Yazılar*, Ankara: Ark Yayınevi.

GÖBENLİ, Mediha, (2006) „*Migrantenliteratur*“ *im Vergleich: Die deutsch-türkische und die indo-britische Literatur*; arcadia- International Journal for Literature (40), Berlin 2006, pp. 300-317:
http://www.academia.edu/1170931/_Migrantenliteratur_im_Vergleich_Die_deutsch-turkische_und_die_indo-englische_Literatur; erişim: 26.03.2019.

GÖKSEL, B. (1988) *Çağlar boyunca Türk kadını ve Atatürk*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

GÜLTEKİN, Ali, (2002) *I. Ulusal Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu*, 6-8 Aralık 2001 / Eskişehir: T.C. Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü.

HUMM, Maggie , (2002) *Feminist Edebiyat Eleştirisi*, Say Yayınları, (çev. Sebile Günoğlu).

KARA,Yade, (2004), *Selam Berlin*, İnkılap Kitabevi- Çağdaş Türk Edebiyatı Dizisi,(çev.Nafer Ermiş)

KEFELİ, Emel, (2000) *Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri*, İstanbul Kitabevi, ISBN975-732-1168.

KELEŞ, Alper, (2011) *Yade Kara'nın Eserleri Örneğindeki Kültürel Kimlik Sorunu*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KURUYAZICI, Nilüfer, (2001) *Almanya'da Oluşan Yeni Bir Yazının Tartışılması*, Editörler: Mahmut KARAKUŞ, Nilüfer KURUYAZICI, Gurbeti Vatan Edenler, Almanca Yazan Almanyalı Türkler, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001, İstanbul.

MORAN, Berna, (2014) *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

ONURAL, Neşe, (1990) *Türk ve Alman Destanlarında Kadın Kişilikleri*, Kurgu Dergisi, 8 , 263-273.

ÖZDOĞAN, Selim(2005), *Demircinin Kızı*, İstiklal Kitabevi, (çev.İlhan Pınar)

ROUSSEAU, A.M. - PICHOS, C.L. (1994) *Karşılaştırmalı Edebiyat*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

SAKA, Nala, (2013) *Selim Özdoğan'ın “Die Tochter Des Schmiesd” (Demircinin Kızı) Adlı Romanında Göçü Hazırlayan Sosyokültürel Sebepler*, Erzurum.

SAKALLI, Cemal, (2006) *Karşılaştırmalı Yazınbilim ve Yazınlararasılık/Sanatlararasılık Üzerine*, Seçkin Yay. Isbn 975 02 0227 9.

SCHULZE, N. (2006) *Die Darstellung der Frau in der (west-)europäischen Literatur des 19.Jahrhunderts am Beispiel Jane Austens "Emma", Gustav Flauberts "Madame Bovary" und Theodor Fontanes "Effi Briest"*, Grin Yayınevi: Norderstedt.

ULUÇ, Nurhan, (2011) *Wolfgang Bochert ve Orhan Kemal'de Ekmek*,– 14 Ekim, XI. Uluslararası Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu (Gönüllülük ve Hoşgörü) Bildiri Kitabı, E-ISBN 978-605-4735-49-5.

YAKTIL Oğuz, G. (2010) *Erkek Egemen Toplumda Gücün Kanıtı: Kadına Yönelik Şiddet ve Medyadaki Görünümleri*, Ö. Özer (ed.). Medyada Şiddet Kültürü (s. 433-450), Literatürk, İstanbul.

ZEMANEK, Evi-Nebrig, Alexander, (2012) *Komparatistik*, Berlin: Akademi Yay.

ZENGİN, Dursun, (2000) *Göçmen Edebiyatı'nda Yeni Bir Yazar. Mehmet Kılıç ve 'Fühle Dich Wie Zu Hause' Adlı Roman*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.

ZENGİN, Erkan, (2010) *Türk- Alman Edebiyatına Tarihsel Bir Bakış ve Bu Edebiyata İlişkin Kavramlar*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2010 Bahar (12), 329-349.

WELLEK, R. ve WARREN, A. (1993) *Edebiyat Teorisi*, çev. Ömer Faruk Huyugüzel, İzmir: Akademi Kitapevi.

Süreli Yayınlar

ARSLAN, Cüneyt, (2017) *Yabancı Filolojilerin Dönüşümü Bağlamında Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:10 Sayı:53.

ULUÇ, Nurhan, (2015) *Das Eigene und das Fremde in Selim Özdoğan's Roman Heimstraße 52, Migration und kulturelle Diversität*, Tagungsbeiträge des XII. *Internationalen Turkishen Germanistik Kongresses*, Peter Lang, Frankfurt am Main.

Diğer Kaynaklar

<https://www.austinchronicle.com/daily/arts/2016-11-15/looking-from-the-outside-with-selim-ozdogan/> 22.02.2019.

<https://www.berliner-zeitung.de/action/berliner-zeitung/4484314/search?query=YADE+KARA> 03.01.2019.

<http://www.goethe.de/ins/tr/lp/prj/cub/aut/kar/trindex.htm> 11.02.2019.

<http://kelimeokyanusu.blogspot.com/2014/09/karslastrmal-edebiyatn-metodu-ve-calsma.html> 13.01.2019.

<https://www.selimoezdogan.de/>

04.01.2019.<http://yenihayat.de/2011/09/19/almanya%E2%80%99da-gocmen-edebiyati/>
22.11.2018.

ÖZGEÇMİŞ

Melahat ÖZĞAN 1990 yılında Adana’da doğdu. İlköğrenimini Adana’da tamamladı. Ortaöğrenimini Adana Paksoy Lisesinde tamamladı. 2009 yılında Sakarya Üniversitesinde Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden Lisans derecesi aldı. 2014 yılında Sakarya Üniversitesinde Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. Özel bir firmada öğretmenlik yapmaktadır. Türkçe, İngilizce ve Almanca bilmektedir.

